

ANALOGISLUTNINGERS ROLLE I KUNNSKAPSPRODUKSJONEN

En kritisk studie eksemplifisert ved arkeologiske analyser av kjønn og rom

Elin Torsetnes

**Hovedfagsoppgave i arkeologi
Universitetet i Tromsø
Våren 2004**

FORORD

Det er ikke helt lett å sette punktum for noe man har brukt så mye tid på som en hovedfagsoppgave. De oppfatningene og målsetningene jeg hadde da jeg begynte har endret seg i løpet av skriveprosessen. Gjentatte avbrekk med feltarbeid, hvor jeg senere har tatt fatt igjen med nye øyne, har også bidratt til at det har tatt lengre tid å bli ferdig. Det har iallefall vært en veldig lærerik prosess som det nå var på tide å avslutte.

Jeg vil først rette en stor takk til Ericka Engelstad for inspirerende og givende veiledning.

Ellers vil jeg takke mamma og lillebror for innsatsen med korrekturlesning og hjelpen med å plukke bort svenske ord og vendinger som hadde sneket seg inn i teksten. Jeg vil også takke Johan Thilderqvist for alle gjennomlesninger og kommentarer underveis, og ikke minst for all oppmuntring og støtte. Til sist vil jeg i tillegg takke venner og familie generelt som har oppmuntret og bidratt på forskjellig vis til at jeg har blitt ferdig.

Höör, 2004

Elin Torsetnes

INNHold

FORORD	s. i
LISTE OVER TABELLER	s. iv
LISTE OVER FIGURER	s. iv
1. INNLEDNING	s. 1
DEL 1: TEORETISK OG METODISK REDEGJØRELSE	
2. FEMINISTISK BAKGRUNN	s. 3
Feministisk vitenskapskritikk.....	s. 3
Feministisk arkeologi.....	s. 6
Oppsummering.....	s. 9
3. ANALOGI, DEFINISJONER OG FORSKNINGSHISTORIKK	s. 10
Begreper og definisjoner.....	s. 10
Den tidlige forskningshistorien.....	s. 12
Prosessuell arkeologi.....	s. 16
Postprosessuell arkeologi.....	s. 18
Analogi og kjønn.....	s. 19
Oppsummering.....	s. 22
4. TEORI, METODE OG ANALOGI	s. 23
Epistemologiens betydning.....	s. 23
Analogi og teori.....	s. 25
Lèvi-Strauss og strukturalisme.....	s. 26
Binære opposisjoner	s. 27
Romlig struktur	s. 28
Den strukturalistiske metodes forhold til teori.....	s. 28
Strukturalistisk teori og analogi.....	s. 31
Bourdieu og praksisteori.....	s. 34
Struktur og praksis.....	s. 34
Habitus.....	s. 34
Doxa	s. 35
Praksisteori og analogi.....	s. 36
Oppsummering.....	s. 38

DEL 2: KOMPARATIV ANALYSE AV FALLSTUDIER

5. PRESENTASJON AV FALLSTUDIENE	s. 39
Hellenistisk Masada.....	s. 41
Samiske kåter.....	s. 43
Middelalderhus, Dartmoor.....	s. 45
Gressbakkentufter, Varanger.....	s. 47
6. FALLSTUDIENES TEORETISKE BAKGRUNN	s. 51
Hellenistisk Masada.....	s. 51
Samiske kåter.....	s. 52
Middelalderhus, Dartmoor.....	s. 53
Gressbakkentufter, Varanger.....	s. 54
Oppsummering og sammenligning.....	s. 56
7. FALLSTUDIENES BRUK AV ARKEOLOGISK MATERIALE	s. 58
Hellenistisk Masada.....	s. 58
Samiske kåter.....	s. 62
Middelalderhus, Dartmoor.....	s. 64
Gressbakkentufter, Varanger.....	s. 69
Oppsummering og sammenligning.....	s. 73
8. FALLSTUDIENES KILDEBRUK	s. 75
Hellenistisk Masada.....	s. 75
Samiske kåter.....	s. 81
Middelalderhus, Dartmoor.....	s. 85
Gressbakkentufter, Varanger.....	s. 89
Oppsummering og sammenligning.....	s. 92
9. EPISTEMOLOGI OG SIRKELSLUTNINGER	s. 94
Hellenistisk Masada.....	s. 94
Samiske kåter.....	s. 98
Middelalderhus, Dartmoor.....	s. 100
Gressbakkentufter, Varanger.....	s. 101
Sirkelslutninger.....	s. 102
De teoretiske rammeverkenes anvendelighet.....	s. 104
Forslag til endring.....	s. 107
10. AVSLUTNING	s. 111
LITTERATURLISTE	s. 113

LISTE OVER TABELLER

TABELL

1. Geografisk, periodisk og samfunnsmessig variasjon i fallstudiene..... s. 40
2. Struktur og undersystemer..... s. 77

LISTE OVER FIGURER

FIGUR

1. John Whites bilde på forhistoriske mennesker i Storbritannia..... s. 13
2. Vekselvirkning mellom teoretiske og metodologiske nivåer..... s. 25
3. Analogislutninger på flere nivåer..... s. 25
4. Kart med geografisk spredning av fallstudiene..... s. 39
5. Hus XI med markerte enheter..... s. 59
6. Oversikt over bygninger på Masada..... s. 60
7. Vestre palass, Masada..... s. 61
8. Kåteinndeling med samiske navn på de ulike områdene..... s. 63
9. Gulvplan etter Leem og Scheffer f.v..... s. 63
10. Langhus fra Dartmoor..... s. 65
11. Begrepsmessig modell av strukturen på Dartmoors langhus..... s. 66
12. Gårdsplass Dartmoor, Okehampton Park 59..... s. 68
13. Hus 3, ”Gressbakken Nedre Vest”..... s. 70
14. Grunnplanet i en gressbakkentuft skjematisk framstilt..... s. 71
15. Smalls fremstilling av Wa-ungwanahuset..... s. 79
16. Donleys fremstilling av Wa-ungwanahuset..... s. 80
17. Middelalderhus, Mill Post Farmhouse, Hawstead..... s. 86
18. Sosialt rom i Mistassini indianernes bolig..... s. 90

1. INNLEDNING

...culturewide (or nearly culturwide) beliefs function as evidence at every stage in scientific inquiry: in the selection of problems, the formation of hypotheses, the design of research (including the organization of research communities), the collection of data, the interpretation and sorting of data, decisions about when to stop research, the way results of research are reported, and so on (Harding 1993a:69).

Arkeologiske analyser av kjønn og rom ender ofte opp i binære opposisjoner, og gir et lignende bilde av forholdet mellom kjønnene selv om de beskriver totalt ulike samfunn. Jeg vil foreslå at våre valg av analogislutninger har en avgjørende betydning for dette resultatet. Analogi vil derfor være et fremtredende begrep og hovedtema i denne oppgaven.

Analogi betyr likhet eller samsvar. En analogislutning kan defineres som en logisk slutning ut fra tankegangen om at ting eller fenomener som ligner hverandre på noen områder også er like i andre forhold. Som arkeologisk metode fungerer analogier til å forene teori og empiri.

Min definisjon av begrepet analogi er vid, og bygger på oppfatningen om at vi arkeologer ikke bare bruker analogier når vi sammenligner etnografiske samfunn og arkeologisk materiale, men at vi bruker dem hele tiden når vi analyserer. Vi kan ikke si mye om fortidige samfunn uten å sammenligne med andre samfunn, enten vårt eget, et etnografisk, et historisk eller kanskje et samfunn som en annen arkeolog har skapt. Våre analogislutninger omfatter ikke bare materiell kultur, men også mellom-menneskelige samhandlingsformer og mer abstrakte begreper. For eksempel tar vi ofte utgangspunkt i at mennesker i forhistorien tenkte på samme måte som vi gjør i dag, og at de hadde samme verdier.

Som hovedproblemstilling vil jeg forsøke å finne ut hvilken betydning analogislutninger har på ulike nivåer i en analyse, og konsekvensen av dette for framstillingen av kjønn og rom.

Nært knyttet til analogislutningers rolle i kunnskapsprosessen, ligger spørsmål om teoriens betydning for framstillingen, og om hvordan vi epistemologisk forholder oss til analogibruken. Som ledd i undersøkelsen av analogislutningenes betydning vil jeg derfor også drøfte følgende to underproblemstillinger:

- Er de rådende teoretiske rammene anvendbare for gi kunnskap om kjønn?
- Hvordan kan vi maksimere objektiviteten i analyser av kjønn og rom?

For å komme fram til dette har jeg delt oppgaven i to deler, hvorav den første blir rent teoretisk og metodisk drøftende, mens den andre tar opp konkrete eksempler. I del 1, vil jeg først gi en kort bakgrunn for mitt forskningsperspektiv og troen på at vi må endre vitenskapen og metodene for å få en bedre kjønnet fremstilling av forhistorien. Deretter gjør jeg rede for debatten omkring analogibruk i arkeologiske analyser av kjønn og rom. Til slutt i del 1, diskuterer jeg forholdet mellom samfunnsteorier og analogier, med utgangspunkt i strukturalisme og praksisteori.

I del 2, vil jeg gjennom å komparativt studere fire utvalgte postprosessuelle fallstudier (case studies), undersøke hvilken betydning analogislutninger har på ulike nivåer i en analyse. Jeg har valgt å gå inn på enkelte bestandeler i disse fire analysene for å se nærmere på hvor analogier spiller inn.

Analyser av kjønn og rom, er valgt som eksempel fordi jeg i slike analyser mener å kunne se spesielt lite variasjon i framstillingen av kjønn. Jeg har valgt strukturalisme og praksisteori som eksempler for å se på forholdet mellom teori, metode og analogi. Strukturalisme ble valgt som eksempel fordi mange arkeologiske analyser av kjønn og rom bruker strukturalisme, og selv analyser som ikke eksplisitt anvender strukturalisme ender allikevel ofte opp i strukturalistiske dikotomier. Bourdieus praksisteori er også veldig mye brukt i analyser av kjønn og rom, også i mine fallstudier, og er derfor valgt som eksempel.

DEL 1: TEORETISK OG METODISK REDEGJØRELSE

2. FEMINISTISK BAKGRUNN

Mye i mitt forskningsperspektiv kommer fra feministisk litteratur, og troen på at vi må endre vitenskapen og metodene for å få en bedre kjønnet framstilling av forhistorien. Jeg skal her gi en kort bakgrunn for dette perspektivet. Sandra Harding og Donna Haraway er sentrale skikkelser innen feministisk vitenskapskritikk og jeg vil her se spesielt på deres forslag for endring av epistemologi og hvordan det allikevel kan være mulig å maksimere objektivitet. I kapitlet om arkeologisk feminisme vil jeg konsentrere meg om å belyse hvor arkeologien står i forhold til den feministiske vitenskapskritikk og hvorvidt det er kommet noen konkrete forslag på hvordan vi kan nyttiggjøre oss feministiske teorier. Dette kapitlet er ikke ment å skulle gi noen fullstendig oversikt over verken feministisk vitenskapskritikk eller feministisk arkeologi, for en dypere gjennomgang av dette kan Lundøs kapittel 3: "Feministiske perspektiv på kunnskapsproduksjon" (Lundø 2002) anbefales. Jeg har valgt å konsentrere meg om å belyse eventuelle løsninger for hvordan vi kan endre vitenskapsteorier og metoder.

FEMINISTISK VITENSKAPSKRITIKK

Feministisk vitenskapskritikk er på mange måter en fortsettelse av objektivisme-debatten og handler derfor til en stor grad om forskerens og forskningens verdinøytralitet. Londa Schiebinger framholder i sin bok *Has feminism changed science?* at på grunn av at moderne vitenskap er et produkt av århundrer med utestengning av kvinner, vil prosessen med å bringe kvinner inn i vitenskapen fortsatt kreve dype strukturelle forandringer i kulturen, metodene og innholdet av vitenskapen (Schiebinger 1999:11). Feministisk vitenskapskritikk handler mye om hvorvidt disse forandringene skal gjøres og hvordan de skal gjøres.

Sandra Harding foreslo i *The Science Question in Feminism* at vi må begynne å se på moderne vestlige epistemologier som kulturelt spesifikke, historiske strategier i stedet for å

se dem som filosofiske selvsagtheter. Hun argumenterer for at feministiske krav og praksiser kan undergrave legitimiteten til de moderne epistemologier som ignorerer kjønn og utnytter distinktive maskuline former for kunnskapssøking (Harding 1993b:141). Harding har skilt ut tre feministiske epistemologiske retninger som alternativ til de dominante epistemologier. Disse tre er feministisk empirisme, feministisk standpunktteori og feministisk postmodernisme (Harding 1993b:24).

Feministisk empirisme anser at problemene med androsentrisme skyldes dårlig vitenskap og at en strengere bruk av eksisterende metodologier vil korrigere disse problemene. *Feministisk standpunkt* går ut på at kvinner i undertrykte posisjoner har mulighet for å gi en mer fullstendig og mindre forvrengt forståelse av verden. Problemet er om det virkelig bare kan finnes ett feministisk standpunkt når kvinners sosiale erfaring er delt av kulturer og samfunnsklasser. *Feministisk postmodernisme* utfordrer de antagelsene som feministisk empirisme og feministisk standpunkt bygger på. Det innebærer en grunnleggende kritisk holdning til universelle krav når det gjelder fornuft og vitenskap (Harding 1993b:24-28). Harding mener selv at standpunktteori har mest å bidra med for å utfordre prefeministisk epistemologi (Harding 1993a:52), og i *Whose Science? whose Knowledge? Thinking From Women's Lives* (1991) og "Rethinking Standpoint Epistemology: What is Strong Objectivity"(1993a) har hun utviklet forståelsen av feministisk standpunktteori.

Som en forklaring på hvorfor kvinner skulle gi et mer fullstendig og mindre forvrengt bilde av verden, fremholder Harding at kvinner er verdifulle "fremmede" for den sosiale orden. Fremmede kan se handlingsmønstre som er vanskelige å se for dem som er "inne" i kulturen (Harding 1991:124). Dette betyr ikke at det er bare marginale kvinner som kan produsere kunnskap. "...Hegel was not a slave though he grasped the critical understanding of the relations between master and slave that became available only if he started off his thought from the slave's activities..." (Harding 1993a:62). Det å tenke fra marginale liv, frambringer nye kritiske spørsmål om hvordan den sosiale orden fungerer (Harding 1993a:62).

Standpunktteori setter forholdet mellom politikk og kunnskap i sentrum når de prøver å forklare effekten de forskjellige former for politikk har på kunnskapsproduksjonen. Alle kunnskapskrav er sosialt situert, og noen av disse sosiale lokaliteter er bedre enn andre som startpunkt for kunnskapsprosjekter (Harding 1993a:56). Harding har poengtert nødvendigheten av at vi som forskere og våre forskningsmiljøer, må

settes under samme kritiske studier som de objektene vi studerer. I motsetning til feminister som mener vi skal forlate tanken på objektivitet, mener Harding av vi ved å stille oss kritiske og refleksive til egen forskning kan maksimere objektivitet. Men en maksimalt kritisk studie av forskere og deres samfunn kan bare gjøres fra perspektivet til dem som er marginale i forhold til et slikt samfunn (Harding 1993a:69-71). Problemet, slik jeg ser det, er å forstå hvordan dette i praksis skal gjennomføres og hvordan det skal kunne avgjøres hvem som er marginale nok til å vise oss veien.

Donna Haraway har etter min oppfatning en mer konkret løsning på hvordan vi skal endre vitenskapen. En av Haraways mest kjente artikler i denne sammenhengen er "Situated Knowledges: The Science Question in Feminism and the Privilege of Partial Perspective" (1991). Jeg har her i tillegg basert meg på Linda Rustads (1998) tekst i *Betatt av viten, Bruksanvisninger til Donna Haraway*. Haraway advarer mot å foretrekke de undertryktes standpunkt og prøve å se fra deres posisjon, ala Hardings standpunktteori. Ingen posisjoner er jo "uskyldige", de undertrykte blir foretrukket foran andre fordi det blir regnet med at de sannsynligvis er mer kritiske til kunnskapsproduksjonen (Haraway 1991:191). Kvinners marginale kunnskap gir ikke mer riktig kunnskap enn menn i sentrale posisjoner kan gi. Uansett hvilket ståsted vi har, er våre perspektiver begrensede av dette ståstedet (Rustad 1998:137).

Haraway (1991:191) argumenterer for at feministisk objektivitet handler om situert kunnskap, og at bare et delvis perspektiv gir en mulighet til å etterstrebe objektivitet. Rustad foreslår at situert kunnskap innebærer at forskeren aktivt og kritisk forholder seg til kunnskapsprosessen, og også reflekterer over egen kontekst og hvordan denne gir begrensninger. Dette forutsetter også at forskeren forstår at kunnskapen bare er delvis (Rustad 1998:122). Kunnskapen vi produserer har alltid grenser, vi må insistere på delvisheten og forkroppsliggjøringen av all visjon, og dette setter Haraway i motsetning til *gudetriksset* som hun kaller det når man prøver å se alt fra ingen steder og gir en illusjon av uendelig visjon (Haraway 1991:189). Relativisme og totalisering er begge eksempler på gudetriks: "relativism is a way of being nowhere while claiming to be everywhere equally." Denne likheten i posisjonene er en fornektelse av vårt ansvar og den kritiske undersøkelsen (Haraway 1991:191). Så selv om Haraway er influert av poststrukturalisme, og framholder at kunnskapsproduksjon ikke kan rives løs fra spørsmål om etikk og politikk (Rustad 1998:131), så betyr det ikke at all kunnskap er like god. Hun benekter ikke ontologiens eksistens, hun mener bare at den må oversettes. Våre erfaringer blir alltid til i

samhandling med andre, og verken kunnskap eller erfaring kan forstås uten referanser til rammer som ligger utenfor selve subjektet (Rustad 1998:141). Løsningen på søken etter en mer objektiv kunnskap ligger i refleksivitet og mangfold. Mangfold på den måten at ikke bare en historie skal erstatte en annen, eller en kvinnelig synsvinkel erstatte en mannlig, men mange stemmer må få komme til ordet. Refleksiviteten må være en aktiv stillingstaking til kunnskapsprosessen.

Både Harding og Haraway mener at vi skal etterstrebe en maksimering av objektivitet og unngå en ekstrem relativisme. Begge poengterer viktigheten av å være kritisk til egen forskning og egen kontekst. Det interessante er å finne ut hvordan vi kan bruke dette i arkeologisk forskning.

FEMINISTISK ARKEOLOGI

Feministisk inspirert forskning har allerede en 30-års lang tradisjon i arkeologi. Utviklingen kan deles inn i tre steg, Alison Wylie poengterer riktignok at grensene mellom disse tre ikke er sterke og at hvert steg ikke kan sees på som fullstendig adskilt fra de andre (Wylie 1991:31). Første steg var å kritisere det androsentriske i forskningen. Neste steg var en *remedial* forskning som fokuserte på kvinnene. Disse analysene skulle rette opp det skjeve forholdet som tidligere forsknings androsentriske eksklusjon av kvinner hadde ført til. Kvinner var enten utelatt og usynlig i arkeologisk forskning, eller så sto mannen og mannlige aktiviteter som sosial norm. Feministiske kritikere mente i denne tidlige fasen at de hadde oppdaget dårlig vitenskap. Det var ikke noe feil med de vitenskapelige metodene i seg selv hvis de bare ble brukt riktig (Wylie 1991:38). Men denne *remedial* forskningen viste seg å være begrensende. Kvinners aktiviteter ble bedømt etter kriterier utviklet for å bedømme mannlige aktiviteter. Kjønnforskjeller ble ofte fremhevet og det ble gått ut fra at det fantes en dikotomisk opposisjon mellom menn og kvinner. På dette viset ble den androsentriske holdningen i forskningen reproduisert i stedet for å bli problematisert og utfordret (Wylie 1991:40).

Et tredje steg i utviklingen av genderarkeologi burde, i følge Wylie (1991:32), dokumentere variasjon og interaksjon mellom sex-/gendersystemer og andre strukturerende faktorer. På det metodologiske nivået er det bare på dette tredje stadiet at vi kan utvikle en grundig forståelse av kjønn. Wylie undrer hvorfor arkeologer ikke har tatt steget for å

overkomme de metodologiske begrensningene (1991:33). Roberta Gilchrist framholder at arkeologi sent har nådd dette tredje stadiet og tror at en av grunnene er arkeologiske tolkninger store vektlegging av empirisk testing av hypotetisk-deduktive tilnærminger (Gilchrist 1994:3). Fra å være feministisk arkeologi med fokus på kvinner har det utviklet seg en gendarkeologi med fokus på kjønn. Kjønn har blitt drøftet som en analytisk kategori og i følge Engelstad blir det på denne måten bare nok en underdisiplin i arkeologi (Engelstad 2004:40). I følge enkelte forskere, for eksempel Scott (1997:1), har gendarkeologi utviklet seg fra og ved siden av feministisk tilnærminger. Dempingen av feminismens betydning skyldes kanskje at det er enklere for en gendarkeologi som analytisk kategori å få innpass i faget, hvis man dropper den politisk motiverte feministiske betydningen.

I det siste har det av flere arkeologer blitt etterlyst en arkeologi med et feministisk rammeverk i stedet for å bare tilføye kjønn som en ny analytisk kategori. De holder fram at en gendarkeologi uten tilknytning til feministisk teori gjør at kjønnsforskningen stagnerer og ingen nye teorier og metodologier utvikles (f.eks. Conkey og Gero 1997, Engelstad 2001 og 2004, Lundø 2002:36, Roberts 1993:20). Enkelte argumenterer også for at vi stadig står fast i *remedial* forskning. ”The famous maxim ’add women and stir’ continues to define the field, despite archaeology’s self-proclaimed assertion that it has moved on” (Meskell 2001:27). Jeg vil nå ta opp noen forslag til hvordan vi med hjelp av feministisk teori kan endre og utvikle vitenskapen.

Catherine Roberts er kritisk til å inkorporere kjønn i de eksisterende teoretiske rammeverk fordi vi jobber med teorier om handling og forandring som favoriserer mannlig handling (Roberts 1993:16). Som løsning foreslår Roberts en *gendered archaeology* som involverer en nøye gransking av arkeologiske undersøkelser. ”Gendered archaeology could equally be termed adequately theorised, self-reflexive archaeology; it takes as a central concern the way in which archaeological knowledge is constructed” (Roberts 1993:20). Dette involverer blant annet å utvikle en mer passende metodologi, en som er mer selvkritisk (Roberts 1993:20). Roberts *gendered archaeology* kan sees på som en feministisk arkeologi og hun er her inne på de samme problemene som Harding og Haraway, nemlig å se kritisk på hvordan vitenskapen, i hennes fall arkeologien, er konstruert. Roberts kommer imidlertid ikke med så mange konkrete forslag til hvordan vi skal gjøre dette.

Margaret Conkey og Joan Gero ønsker seg en eksplisitt feministisk undersøkelse i arkeologi som tar for seg å endre hvordan vi praktiserer arkeologi, hvordan vi presenterer arkeologi og måten vi tolker arkeologi på (Conkey og Gero 1997:412). De foreslår også hva vi kan gjøre for å ”utføre arkeologi” som feminister. Vi kan prøve å tydeliggjøre den menneskelige virksomheten i kunnskapsproduksjon, bli mer klar over hva som gjør at vi tar bestemte valg og også publisere mer av disse valgene. Videre kan vi ha mindre hierarkisk organiserte utgravninger hvor flere kan få sine tolkninger hørt. I tillegg kan vi erkjenne tvetydighet og situert kunnskap i analysene, samt finne måter for å verdsette det spesielle og nyanserte (Conkey og Gero 1997:429). På dette siste punktet er Conkey og Gero klart inspirert av Harding og Haraway. Det er også på dette siste punktet at det blir vanskeligst å skjønne hvordan vi i praksis skal gjennomføre det.

Alison Wylie (2002) har konkret gjort rede for hvordan det er mulig å inkorporere feministisk vitenskapskritikk i arkeologi uten å bli for relativistisk. Altså hvordan vi kan stille oss kritisk til forskeren som verdinøytral uten at det slår bena under feminismen i det samme fordi den er politisk motivert. Hun argumenterer for at både feminister og andre teoretikere tvinges tilbake fra ekstreme posisjoner av relativisme og objektivisme når de innser de begrensninger det arkeologiske materialet har. Nøkkelen til å forstå hvordan disse begrensningene fungerer, som gjør at vi ikke kan påstå hva som helst om fortiden, ligger i innsikten om den varierte mengden bevis vi bruker i arkeologi. Disse bevisene er ikke bare arkeologi, men er avhengig av bakgrunnskunnskap fra mange forskjellige kilder, for eksempel naturvitenskap. Når disse kommer inn i tolkningene på forskjellige stadier og sammenfaller kan de virke gjensidig begrensende. Om bevisene ikke kan sammenfalle er dette selvfølgelig også begrensende, men på en annen måte. Det er i feministiske arbeider på kjønn disse begrensningene kommer tydeligst fram. For eksempel viser Wylie her til Watson og Kennedy (1991) og deres kritikk av at det ligger sexistiske antagelser til grunn for standardmodellene for tolkning av jordbrukets oppkomst i østre USA. Watsons og Kennedys strategi for kritikk er å utnytte ikke-arkeologiske ressurser, både konseptuelle og empiriske. Med dette utfordrer de disse tidligere nevnte antagelsene som ligger under de utifredsstillende forklarende modellene (Wylie 2002:191-195).

Det er vanligvis analogiske slutninger basert på diverse kilder som er grunnlaget for å tilskrive det arkeologiske materialet bevismessig betydning, framholder Wylie. Det er nødvendig å etablere en sikkerhet for disse slutningene. Dette omfatter begrensninger for hva vi kan hevde om analogien i forhold til bakgrunnskunnskapen og begrensninger i

anvendeligheten av den bestemte analogien på den spesielle arkeologiske konteksten. Hvis disse begrensningene ikke har kunnet motbevise, og deres troverdighet er uavhengig av hypotesene som arkeologen vil vurdere beviset mot, kan dette hjelpe til med å stabilisere debatten (Wylie 2002:196). Jeg er helt enig med Wylie her om analogislutningenes betydning for å etterstrebe objektivisme, men jeg er uenig i hennes utsagn om sirkelslutninger: "straightforward circularity is generally not the central problem in archaeological interpretation, however" (Wylie 2002:195). Det kan så være at det ikke er det største problemet i arkeologiske tolkninger, men at det er et stort problem kommer jeg tilbake til mot slutten av oppgaven, i kapittel 9.

OPPSUMMERING

Alle disse eksemplene på feministisk vitenskapskritikk og arkeologiske kritiske forslag til endringer og løsninger har alle vært til inspirasjon og gitt ideer. Feministisk vitenskapskritikk er spesielt viktig fordi det tilbyr en løsning på hvordan det er mulig å opponere mot positivistisk epistemologi uten å slå bena under seg selv. Dette kapitlets tilstedeværelse i oppgaven betyr at jeg tror feministisk vitenskapskritikk og bruken av det i arkeologi har noe å tilby oss og vår vitenskap nettopp for at vi skal kunne fornye og endre uten å ende opp i fiksjon. For at vi skal kunne kritisere vitenskapen for å være androsentrisk må vi ha tro på at det finnes en riktigere vitenskap. Det er viktig å poengtere at jeg tror dette bidraget er viktig for all arkeologi, ikke bare den arkeologien som direkte tar opp kjønn og forholdet mennesker i mellom, nettopp fordi det er snakk om endret epistemologi, og ikke bare å tilføye kjønn som en kategori. De arkeologiske forslagene til bruk av feministisk teori i arkeologi betoner varierende aspekter. Mens Roberts fokuserer på viktigheten av at vi endrer metodologien, så kommer Conkey og Gero med forslag til hvordan vi i praksis kan gjøre dette. Wylie vektlegger mer begrensningene som det arkeologiske materialet har og hvordan det er mulig å bringe feministisk vitenskapskritikk inn i faget uten å ende opp i de radikale ender av objektivisme og relativisme. Sammenlagt representerer disse artiklene gode forslag som kan bygges videre på.

3. ANALOGI, DEFINISJONER OG FORSKNINGSHISTORIKK

Jeg vil i dette kapitlet både belyse den generelle debatten om analogibruk som arkeologisk metode og knytte denne spesifikt til analyser av kjønn og rom. I den forskningshistoriske oversikten vil jeg fokusere på hvordan arkeologer har anvendt analogier, hvordan denne bruken har endret seg og hvilken kunnskap disse forskjellige vinklingene har gitt oss om kjønn og rom. Dette er ingen fullstendig oversikt over forskningshistorien, og jeg har gjort en forenkling når Binford og Hodder har fått stå som representanter for prosessuell og postprosessuell arkeologi. Jeg har konsentrert meg om hovedtrekkene, hvordan arkeologer har brukt analogier for å maksimere objektivitet og hvordan dette har påvirket fremstillingen av kjønn.

BEGREPER OG DEFINISJONER

Min vide definisjon av begrepet analogi som jeg kort gjorde rede for i innledningen, finner jeg grunn for å problematisere og utdype. Jeg vil først spesifisere mitt utsagn om at vi ikke kan si mye om fortidige samfunn uten å sammenligne med andre samfunn. Dette kan kanskje tolkes som å være i overensstemmelse med de poststrukturelle retninger som framholder at det er vi selv som skaper fortiden, men det er ikke dette jeg mener. Analogibruk er i sin videste forstand en overføring av informasjon fra et objekt til et annet på bakgrunn av at det finnes en relasjon mellom dem. Trekker vi dette for vidt kan det påstås at alt vi vet er analogier, og selv om Uemov (1970:266) framholder at det er en av de viktigste metodene for produksjon av vitenskapelig kunnskap, så eksisterer det også andre former for slutninger som induksjon og deduksjon. Faktum er at det råder en viss uenighet om hvorvidt analogislutninger er en egen form for slutning eller om den hører under deduksjon eller induksjon (se Shaw og Ashley 1983, Uemov 1970, Weitzenfeld 1984, Wylie 1988 for diskusjon om dette). Dette kunne nok med tanke på min problemstilling vært interessant å ta opp, men av kapasitetshensyn har jeg utelatt en grundigere diskusjon om analogislutningens gyldighet, avgrensning og form som den har artet seg i den vitenskapsfilosofiske debatten.

Analogislutninger kan styrkes på forskjellige måter. Den tradisjonelle regelen for analogier er at jo større antall egenskaper de sammenlignede objekter har til felles, jo mer

berettiget blir slutningen (Uemov 1970:278). Det finnes flere slike kriterier for å øke analogiens grad av sannsynlighet, og de fleste går på antall likhetspunkter i forhold til forskjeller. Disse typene av analogier, som styrkes på denne måten, blir kalt formell eller enkel analogi. I tillegg finnes et annet kriterium for å øke analogiens sannsynlighet som går på betydningen av de observerte likhetene, med kravet om at likhetene skal være relevante. En analogi som blir styrket på denne måten kalles en relasjonell analogi (Wylie 1988:135).

Bruk av relasjonell analogi innebærer at man prøver å bestemme noen kulturelle eller naturlige sammenhenger mellom de forskjellige aspektene ved analogien. Likhetene mellom fortidige og nåtidige situasjoner må demonstreres relevant for de ukjente faktorene som blir tolket. Samtidig må forskjellene kunne demonstreres å være irrelevant fordi det ikke er noen sammenheng mellom forskjellene og de foreslåtte likhetene (Hodder 1982a:16-19). Ian Hodder er av den oppfatning at relasjonelle analogier må inkorporere den sosiale konteksten. I stedet for å bygge opp analogier som berører bare bebyggelse, eksistensgrunnlag eller sosial organisasjon, må den brukte hypotesen ta opp prinsipper som ligger under og går på tvers av disse forskjellige sfærene (Hodder 1982a:117). Våre analoge modeller må befatte seg med de underliggende prinsippene som endringer skjer etter. Årsaken til krysskulturelt samsvar mellom materiell kultur og sosial organisasjon vil ofte ikke være synlig i en etnografisk situasjon, men må heller søkes i underliggende, indirekte observerbare sosiale prosesser, i ideologier og symbolsystemer. Dette oppnås bedre gjennom kontekstuelle studier av enkelte kulturer, enn gjennom krysskulturelle undersøkelser (Hodder 1982a:158).

Etnoarkeologi kan beskrives med at arkeologer bor blant samtidige samfunn som etnografer, men konsentrerer seg om å forstå hvordan disse samfunn bruker materiell kultur. Lewis Binford (1981) for eksempel, studerte slaktpraksis hos Nunamiut-eskimoene i Alaska (Renfrew og Bahn 1996:13). I følge Hodder (1982a:28) er definisjonen av begrepet omstridt, og etnoarkeologi brukes om alt fra sammenligning av etnografisk og arkeologisk data, til rene feltstudier. Jeg skal her holde meg til Renfrew og Bahns definisjon når jeg bruker begrepet etnoarkeologi.

Etnografiske analogier har en videre betydning enn etnoarkeologi. Strengt tatt burde de kanskje bare defineres som analogier trukket fra samfunn som er beskrevet av en etnograf. En etnografi er en analytisk studie av samtidige etnografiske gruppers sosiale og materielle karakteristika. Sosialantropologi er et videre forskningsfelt som både omfatter etnografi og etnologi. Med etnografiske analogier mener jeg analogier fra samfunn

beskrevet både av etnografer og antropologer. Analogier fra historiske etnografiske kilder kan også betraktes som etnografiske analogier. Ut fra min vide definisjon av analogier kan også øvrige historiske kilder brukes til å trekke analogier fra. For eksempel kan vi trekke analogier fra et historisk beskrevet samfunn til et forhistorisk samfunn og da fungerer ikke historiske kilder på samme måten som når vi bruker dem til å beskrive det spesielle historiske samfunnet de ble skapt i.

DEN TIDLIGE FORSKNINGSHISTORIEN

I følge Bryony Orme (1981) var det på tiden med de store oppdagelsesreisene, på slutten av 1500-tallet, at en holdningsendring i forholdet til fortiden oppstod. Etter at etnografiske beretninger fra fjerne strøk ble kjent, ble analogier trukket mellom disse (for eksempel indianere i Nord-Amerika) og forhistoriske mennesker. Tidligere var fortidens mennesker beskrevet ut i fra det samtidige samfunnet eller klassiske kilder, men nå for første gang ble fortiden fremstilt som ”primitiv”. Orme mener å gjenkjenne bruk av etnografi på to nivåer allerede på 16-1700-tallet. Det ble delvis brukt i bestemmelsen av artefaktene og deres bruk, men også for forståelsen av utviklingen av den menneskelige kultur (Orme 1981:13).

Kjønn og rom, og i det hele tatt forholdet mellom mennesker var ikke det aspektet som ble vektlagt mest i denne tidlige perioden. Men hele den "primitive" etnografiske kulturen kunne overføres til forhistorien. Allerede på 1500-tallet tegnet John White (han var riktignok kunstner og ikke arkeolog) forhistoriske briter etter å ha observert indianerne i Amerika. Han tegnet blant annet kvinner utstyrt med sverd og piler, mens den mannlige motpart var utstyrt med sverd og skjold (Orme 1981:8). Denne direkte overføringen av hele kulturen gir, ihvertfall i dette tilfelle, et bilde av kjønnene som mer likestilte enn det som kommer senere, se figur 1.

En hierarkisering av etnografiske samfunn, fra vill, via barbarisk til sivilisert på toppen, var en tankegang som ble styrket under opplysningstiden. På siste halvdel av 1800-tallet gikk etnografene inn for å kartlegge utviklingsstadiene som europeiske samfunn hadde gått gjennom i forhistorisk tid. For å komme fram til dette sammenlignet de moderne samfunn som ble regnet for å stå på de ulike utviklingstrinn (Trigger 1996:81). Ett eksempel er Lewis H. Morgans ”Ancient society” (1975, [1878]). Morgan foreslo at enkelte stammer eller familier som hadde vært isolert, som i Polynesia og Australia, hadde

stoppet opp og beholdt kunst og kultur ren og homogen og var hva han kalte *savagery*. Morgan bruker, hva han kaller, primærinstitusjoner for å indikere de ulike stegene i den menneskelige utviklingen. En av disse er "House Life and Architecture":

House architecture, which connects itself with the form of the family and the plan of domestic life, affords a tolerably complete illustration of progress from savagery to civilization. Its growth can be traced from the hut of the savage, through the communal houses of the barbarians, to the house of the single family of civilized nations, with all the successive links by which one extreme is connected with the other (Morgan 1975:33).

Figur 1: John Whites bilde på forhistoriske mennesker i Storbritannia (Orme 1981:8-9).

Steinbrukende "moderne" samfunn kunne brukes for å trekke analogier til paleolitisk forhistorie uansett hvor i verden det moderne samfunnet befant seg. Likhet i redskapsmorfologi gjorde det mulig å trekke slutninger om at også livsstilen var den samme i de gjeldende samfunn. Det var altså hvilket utviklingstrinn samfunnet lå på, som bestemte hvor relevant den analogiske sammenligningen var (Stahl 1993:238). Var det slik at forholdet mellom kjønn også ble overført direkte fra det steinbrukende moderne samfunn til steinalderssamfunn?

Det som virker påfallende i tidlig arkeologisk litteratur, er kanskje mest mangelen på kvinner i forhistorien. Selv om det må ha vært kvinner tilstede i de etnografiske samfunn analogiene ble trukket fra, beskrives de sjelden i den arkeologiske litteraturen. I Sven

Nilssons *Skandinaviska Nordens Ur-invånare* (1991, [1866]) for eksempel, nevnes kvinner knapt i det hele tatt. Etnografiene som arkeologene benyttet seg av bar kanskje også preg av at kvinners virke ikke var av betydning. Det er derfor vanskelig å si om det var arkeologenes analogier til sitt eget samfunn, eller mangelen på etnografiske beskrivelser av kjønn og kvinner, som var årsaken.

Gerd Valen (1995) framholder at det i den kulturhistoriske arkeologien ikke var analogimetoden, men forskerens ståsted som preget analogibruken. I *Norsk kulturhistorie* fra 1938 finner hun beskrivelser hvor mannen driver jakt og fangst, og kvinnen "tok seg av de huslige systemene". Dette er helt i tråd med kjønnsforståelsen som preget det norske samfunnet i tiden rundt andre verdenskrig. Forfatteren trakk altså analogier direkte fra eget samfunn (Valen 1995:24). Både etnografiene som arkeologene fikk sine analogier fra og arkeologene selv, var en del av det europeiske samfunnet som var preget av kjønnsstereotyper. Derfor kan vi gå ut fra at også forståelsen av forholdet mellom kjønn som naturlig og universelt er med på å forme framstillingen. Dette kommer jeg nærmere inn på i underkapitlet: kjønn og analogier.

Kritikken av denne tidlige formen for analogibruk, som rett og slett leste fortiden ut av nåtiden, gikk på at den var etnosentrisk, umulig å teste og ødeleggende for vår forståelse av fortiden. Etterhvert som de etnografiske redegjørelsene ble flere, viste både de etnografiske og de arkeologiske samfunnene seg å være mer komplisert enn de hadde framstått som i begynnelsen. Slipte steinøkser i Australia var allikevel ikke ensbetydende med at Australia var et rent paleolitisk samfunn. På 1950-60-tallet kom det konstruktiv kritikk med forslag som skulle gjøre analogibruken sikrere. Denne kritiske reaksjonen til den evolusjonistiske bruken av analogier førte med seg to kategorier av analogier. Den ene kategorien var det som ble kalt *folk-culture approach* eller *direct historical approach*, noe som er en retrospektiv metode som brukes der det er mulig å knytte historisk kontinuitet direkte mellom det levende og forhistoriske samfunnet. Dette gjaldt jo bare en liten del av forhistorien, så en annen kategori av analogier var også nødvendig. Denne andre kategorien omfattet avgrensninger i valget av passende analogi, og Robert Ascher kaller den *new analogy* (Ascher 1961:319).

Grahame Clark kom med forslag om å velge analogier fra kulturer med samme subsistensgrunnlag og samme økologiske forutsetning som det aktuelle forhistoriske samfunnet (Ascher 1961:319, Orme 1981:18, Stahl 1993:241, Wylie 1985:71). Allikevel så selv de mest optimistiske, som for eksempel Clark, svakheter og tvilte på at analogiene

kunne gi noen sikker viten. For eksempel kunne den historiske kontinuiteten være kontinuerlig gjennom store endringer som kunne ha endret de mest tilsynelatende stabile aspekter ved kulturen (Wylie 1985:74). Christopher Hawkes (1954) foreslo en slutningsstige som gikk på at jo lenger du bevegde deg bort fra direkte tekniske eller teknologiske baserte materielle analogier, jo mer usikker ble tolkningen. Sosial organisasjon var vanskelig å trekke slutninger om fra materiell kultur, og religiøst og spirituelt liv var enda vanskeligere (Hawkes 1954:162). Ascher derimot mener det er mulig å finne prinsipper for å systematisk redusere alternative tolkninger inntil den beste løsning oppstår. Han mener arkeologer må gi opp å kreve full sannhet, og heller konsentrere seg om å gjøre analogiene sikrere. Framgangsmåten han foreslår er å systematisk eliminere de minst tilfredsstillende løsningene, først på basis av økonomi, så på avstand i tid og rom. Den tredje eliminasjon kan skje på basis av hvorvidt relasjonen mellom former ligner i det arkeologiske og det etnografiske tilfellet (Ascher 1961:323).

For å finne ut hvordan disse nye forslagene for å styrke analogislutninger hadde innvirkning på framstillingen av kjønn, kan vi se på Clarks *Excavation at Star Carr* (1954). Her sammenligner han den mesolitiske boplassen, Star Carr i England, med etnografiske eksempler som han foreslår har like økonomiske og miljømessige forutsetninger, nemlig eskimoer i Nord-Amerika og på Grønland. Hans analogislutninger omkring kjønn er interessante:

The masculine element is sufficiently emphasized by the importance of hunting and by the evidence of great activity in the manufacture of tools and weapons. On the other hand, to judge from analogy with the hunting peoples of North America and Greenland, the importance of skin-working at Star Carr argues for the presence of women (Clark 1954:10).

Hvorvidt viten om den maskuline tilstedeværelsen kommer fra analogier fra Nord-Amerika og Grønland eller en analogi til eget samfunn kommer ikke tydelig fram, men når det gjelder kvinners arbeidsoppgaver trekker han analogier fra eskimoene. Han konkluderer også med at siden det var kvinner der, var der også barn. Denne slutningen kan komme fra en *common sense* oppfatning om kjernefamilien som eneste alternativ, men det er jo selvfølgelig en spekulasjon fra min side. Oppsummeringsvis kan man si at det sjelden blir gjort rede for hvor analogier om kjønn og familieforhold kommer fra i den kulturhistoriske arkeologien.

PROSESSUELL ARKEOLOGI

Med nyarkeologien eller den prosessuelle arkeologien som utviklet seg på 1960-tallet, kom troen på at vi med bedre forskningsmetoder og systematisk testing, kan komme fram til objektive sannheter om fortiden. Binford (1983a) mente at den materielle kulturen i seg selv ikke kunne informere oss om fortiden. For å forstå fortiden, trengte vi en stor mengde kunnskap som binder menneskenes aktiviteter til det materielle, og det var bare i nåtiden blant levende mennesker vi kunne finne denne kunnskapen. Derfor framholdt Binford at vi som arkeologer var avhengige av slutninger fra nåtid til fortid (Binford 1983a:23). De teoriene vi kommer fram til om fortiden (via nåtiden), må så testes gjennom en robust metode. De argumenter som blir brukt for å garantere meningen til den gitte observasjonen, må være intellektuelt uavhengig av de argumentene som blir evaluert (Binford 1983b:53).

I sine etnoarkeologiske studier av jeger-/samlersamfunn finner Binford underliggende, stabile trekk som er karakteristisk for den indre, romlige organisasjon av for eksempel en boplass. Han mener at et element som er felles overalt og til alle tider, er menneskenes fysiske størrelse og struktur, og han bygger videre på dette som en nøkkel til å kunne tolke boplasstruktur. Forholdet mellom menneskekroppen og det romlige mønster blir altså universelt. Som eksempel overfører han en modell fra en eskimoisk jaktboplass, hvor menn sitter rundt ildstedet og kaster avfall i bestemte soner rundt seg, til en fransk paleolitisk boplass. Avfallet fra produksjon av steinredskaper på den paleolitiske boplassen passer nøyaktig inn i modellen fra eskimoene, og Binford slutter da at menn satt på samme måte i paleolitikum (for 15 000 år siden), som hos eskimoene (Binford 1983a:158).

Kodet inn i organisasjonen av boplassens struktur, er spor etter aktiviteter og arbeidets organisasjon. Binford mener vi kan finne ut hvor menn og kvinner har sittet når de har utført sine arbeidsoppgaver. Allikevel stiller han ingen spørsmål ved arbeidsdelingen mellom kjønnene. Når Binford viser til forskjellige etnografiske eksempler, er det alltid menn som jobber med steinredskapene, og kvinner som baker brød. Forholdet mellom kjønnene utover denne stereotype arbeidsdelingen har han ikke viet noen oppmerksomhet (Binford 1983a:150). I Binfords beretninger fra sitt feltarbeide blant eskimoer i Alaska kommer det også tydelig fram at han er totalt uinteressert av kvinner og kvinners arbeide, det er menn han vil intervju og menns jakt han vil dokumentere (Binford 1977:20).

Innen nyarkeologiens mål med å finne generaliserende forklaringer, ble krysskulturelle statistikker mye brukt. George Murdock og Caterina Provost (1973) analyserer etnografiske data fra en database og setter opp en statistikk over hvilke aktiviteter som er forbeholdt kvinner og menn ut fra 185 undersøkte samfunn. Valen (1995) mener statistikken er utført etter et androsentrisk oppsett fordi de har plassert utelukkende mansaktiviteter først. Det at mange av de aktivitetene som er tatt med, ikke har vært utført i det hele tatt i de samfunnene de bruker i statistikken, har de ikke tatt hensyn til. Allikevel har Murdocks og Provosts statistikk blitt retningsgivende for inndeling av kjønn i offentlig og privat sfære, og en streng arbeidsdeling mellom kjønnene ble med denne statistikken et universelt fenomen (Valen 1995:27).

Som konklusjon på hvordan analogibruken arter seg i en prosessuell arkeologi, kan vi si at arkeologene holder seg stort sett innen samme grensebetingelser som tidligere: historisk kontinuitet, samfunn med samme klima og subsistensgrunnlag og dermed på likt "evolusjonistisk trinn" (Stahl 1993:244). Binford valgte analogier ut fra at samfunnene skulle ha samme subsistensgrunnlag (Binford 1977:16). Han forsterket også analogiens holdbarhet ved å henvise til sannsynlig historisk kontinuitet (Binford 1967:8). Det som er nytt er for det første Binfords deduktive testing, samt bruken av mange etnografiske beskrivelser til å skape krysskulturelle generaliseringer. Ann Brower Stahl foreslår at siden analogien ble sett på som en hypotese som kunne testes, ble det mindre viktig å etablere relevans for valg av analogier (Stahl 1993:244). Det kan også være at de krysskulturelle generaliseringenes fremstilling som universell gjorde at det ble mindre viktig å bekymre seg for grenser for valg av analogier. Gerd Valen (1995) framholder at sammenstillingen av Murdocks og Provosts statistikk er basert på resultater fra lavteknologiske jordbrukssamfunn. Når vi anvender et slikt statistisk materiale på andre typer av arkeologiske samfunn, så ser vi bort fra de tidligere grensebetingelsene med samme økonomiske eller miljømessige forutsetninger (Valen 1995:27). Den tidlige prosessuelle arkeologien fremstilte forholdet mellom kjønn som universelt ut fra krysskulturelle generaliseringer, hvis kjønn i det hele tatt ble tatt opp. Det har imidlertid av feministisk inspirerte arkeologer blitt argumentert for at det er godt mulig å utføre en genderarkeologi i prosessuell regi, for eksempel Hill (1998). Dette kommer jeg nærmere inn på i underkapitlet om analogi og kjønn.

POSTPROSESSUELL ARKEOLOGI

På slutten av 1970-tallet og begynnelsen av 80-tallet utviklet det seg en teoretisk kritikk av den prosessuelle arkeologiens strenge positivistiske vitenskapsideal. Begrepet postprosessuell arkeologi som etterhvert ble tatt i bruk om denne kritiske retningen, er egentlig en samlebetegnelse for flere ulike retninger. Disse retningene har ingen enhetlig teori, men det finnes enkelte fellestrekk. Mange arkeologer ble mer og mer overbevist om at nøkkelen til forklaringer på fortiden ligger i de sosiale relasjonene mellom mennesker. For å forstå den sosiale fortiden nytter det ikke å analysere naturlige prosesser og fysiske lover (Hodder 1982a:157). Postprosessuelle arkeologer reagerte mot disse universelle lovene, og mente den spesielle konteksten måtte studeres på de ulike stedene og i de ulike periodene. Sentral i dette ”opprøret” mot positivismen var Ian Hodder og hans kontekstuelle arkeologi. Fordi Hodder av de fleste regnes som en viktig grunnlegger av postprosessuell arkeologi har hans meninger fått representere dette kapitlet, selv om det selvfølgelig også finnes mange andre postprosessuelle arkeologer med andre meninger om analogier.

Det arkeologene tidligere har gjort feil, mener Hodder (1982a:16), er å bruke formelle analogier. Disse går, som sagt, ut på at hvis to objekter har en ting til felles, har de sannsynligvis også andre likheter, jo flere likheter, jo sterkere er analogien. Som eksempel viser han til Clarks (1954) tolkning av Star Carr. Hodder er av den oppfatning at Clark trekker slutninger om at når den mesolitiske boplassen har økonomiske, teknologiske og miljømessige likheter med samtidige eskimoer på Grønland og i Nord-Amerika, så finnes det også andre likhetstrekk som at det er kvinner som arbeider med skinnene. Clark foreslår ingen bånd mellom de to delene av analogien, vi blir ikke fortalt hvorfor kvinner forbereder skinn i slike økonomiske, teknologisk og miljømessig like samfunn (Hodder 1982a:16).

Binfords bruk av hypotetiskdeduktiv metode blir også kritisert av Hodder. Kritikken går ut på at Binford også bare styrker en formell analogi ved å øke mengden likheter. I Binfords artikkel om røyking av skinn i Mississippi (1967), trekker han slutninger fra etnografiske kilder, hvor samme type groper har vært brukt til røyking av skinn. Binfords deduktive testing går ut på at det finnes funksjonelle bånd mellom røyking av skinn og andre aspekter ved livet. For eksempel var røyking av skinn kvinners jobb i etnografiske kilder, dermed burde den stilistiske variasjonen i gropene variere som andre produkter lagd

av kvinner, som keramikk (Binford 1967:8). Binford gir ingen logisk forklaring på hvorfor den ene variabelen er relevant for den andre. Relasjonelle analogier derimot er i stand til å demonstrere hvorfor likheter mellom det fortidige og det nåtidige materialet er relevant for det som blir fortolket (Hodder 1982a:21).

Hodder kritiserer også *direct historical approach* og krysskulturelle lover som metoder for å styrke formelle analogier. Det finnes nemlig en rekke eksempler på at assosiasjonen som er foreslått, brytes ned fordi ting betyr forskjellig til forskjellige tider (Hodder 1982a:19). Ett eksempel på dette er Peter Uckos (1969) forslag om at selv om et kulturelt trekk har forblitt det samme over tid, betyr det ikke at andre kulturelle trekk heller ikke har endret seg. Han viser til en rekke etnografiske eksempler der likhet i gravskikk ikke er ensbetydende med likhet i meningsinnhold. Tvert i mot, kan gravskikken innebære totalt forskjellige ting hos de ulike samfunn som utfører dem (Ucko 1969:263). Krysskulturelle lover gir ikke nok oppmerksomhet til variasjon, det finnes ikke enkle funksjonelle bånd mellom for eksempel, avfall og boplasstype. Når vi skal se på konteksten må vi ta hensyn til både de funksjonelle og de ideologiske aspektene ved livet (Hodder 1982a:24).

Hodder foreslår at for å forstå materiell kultur og dens meningskontekst ordentlig, må vi delta i den etnografiske kulturen vi studerer over lang tid for å forstå hendelsene fra innsiden (Hodder 1985:11, 1986:103, 1987:444). Med denne menneskelige forskningstypen av etnoarkeologi ender vi ikke opp med generelle krysskulturelle forhold eller oppfatningen om at romlig organisasjon har universell mening, framholder Hodder (1987:444).

I del 2 av oppgaven vil jeg, som nevnt, ta for meg fire postprosessuelle analyser som på ett eller annet vis tar opp kjønn og rom, og jeg vil se på analogibruken i disse. Av denne grunn tar jeg ikke opp noen konkrete eksempler på postprosessuell analogibruk i dette kapitlet.

ANALOGI OG KJØNN

I tråd med at den biologiske determinismen ble kritisert, ble det også mulig med en mer feministisk arkeologi. Når kjønnsroller og kjønnsrelasjoner blir anerkjent som kulturelt og sosialt konstruert, og for at de gir betydning på historisk og kulturelt varierende sett, kan

kjønn betraktes som et grunnleggende element i sosiale relasjoner (Conkey og Gero 1991:8). Samtidig som det ble mer interesse for å studere kjønnsrelasjoner i det arkeologiske materiale, ble det også rettet søkelys mot den ukritiske bruken av etnografiske analogier. Margaret Conkey og Janet Spector framholdt i 1984 at selv om arkeologer var generelt forsiktig med bruk av enkle analogier, så gjaldt ikke dette ved analyser av kjønn (Conkey og Spector 1998:13, [1984]).

Whether ethnographically derived models are formulated to be tested by archaeological data, or ethnographic interpretations are invoked as analogies or parallels to "explain" archaeological data, all the limitations - the theoretical and methodological biases and problems of the anthropology that generated the ethnographic interpretations and data - are inherited by the archaeologist (Conkey og Spector 1998:13, [1984]).

I antropologisk forskning har den feministiske kritikken rettet søkelyset mot studier som ikke har benyttet kvinnelige informanter, og studier som ikke forstår kvinners status når den er kvalitativt forskjellig fra det den er i vesten. Mange har ment at kvinnelige antropologer er nødvendig, fordi det i mange kulturer vil være vanskelig for mannlige antropologer å komme i samtale med kvinner.

Erica Hill (1998) er av den oppfatning at mange arkeologer bruker analogier uten å ta hensyn til den historiske konteksten som kilden er hentet fra. Hun påpeker at det er viktig å ta hensyn til ubevisste fordommer når det gjelder kjønn og klasse og ikke bare intensjonene ved historiske skrifter. I tekster skrevet av religiøse misjonærer, for eksempel *Florentine Codex* skrevet av en munk på 1500-tallet, er det oftest en idealisering og generalisering vi møter, og forholdet mellom kjønnene blir ofte framstilt i enkle dikotomier. Disse tekstene har blitt konstruert for å representere vestlige kognitive kategorier (Hill 1998:108).

Conkey og Spector er av den oppfatning at kildene, som arkeologene bruker for å komme fram til sine fortolkninger om fortidige kjønnsarrangement, sjelden blir eksplisitt gjort rede for. Når kjønnsforståelsen ikke kommer fra androsentriske etnografier, så kommer den fra arkeologens egne kulturbundne oppfatninger om kjønn framholder de (Conkey og Spector 1998:15, [1984]). Det å knytte rom og objekter til mann- eller kvinneaktiviteter blir ofte gjort på de tynneste grunnlag og videre brukt som "bevis" på neste nivå av tolkningsfantasi, mener Karen Olsen Bruhns (1991:420). Som eksempel viser hun til Arthur Evans tolkninger av ett av rommene i Knossospalasset. Evans avgjorde hva

som var dronningens værelse ut fra de feminine innslagene; delfiner og en dansende pike, på freskene i dette rommet (Bruhns 1991:420).

Bruhns bruker etnografiske kilder fra Sør-Amerika for å understreke at det ikke er noen universell sammenheng mellom et verktøy og et spesielt kjønn. Veving for eksempel, blir utført av begge kjønn, og oppgavene er ofte mer aldersbestemte enn kjønnsbestemte. Arbeidsfordelingen mellom kjønnene og verdien knyttet til de forskjellige aktiviteter er så kulturavhengig at de må sees på i hver sin arkeologiske kontekst (Bruhns 1991:427). Conkey og Spector er også opptatt av at vi må åpne opp for variasjon i kjønnsarrangementet. De foreslo i 1984 et analytisk rammeverk kalt *task-differentiation*, som kunne brukes for å analysere informasjon om kjønn. Det skulle ved hjelp av etnoarkeologi gi kunnskap om variasjoner i kjønnsarrangement, faktorer som forklarer observert variasjon og hvordan denne variasjonen kan være uttrykt i det arkeologiske materialet (Conkey og Spector 1998:34, [1984]).

Det finnes genderarkeologer som bruker en mer prosessuelt orientert analogibruk, med krysskulturelle generaliseringer. Eksempler på dette er Sabrina Chase (1991) som ved hjelp av krysskulturelle undersøkelser har funnet ut at husstrukturen kan fortelle oss om samfunn var monogame eller polygame, og Julie Lowell (1991) som bruker krysskulturelle data for å trekke slutninger om at matrelaterte artefakter var laget og brukt av kvinner. Det finnes også genderarkeologer i en mer radikal relativistisk postprosessuell arkeologi. Ruth Tringham (1994) for eksempel, lager små historier i 3. person om menneskene i fortiden. Hun framholder at etnoarkeologiske studier og etnografisk observasjon kan brukes til mer enn advarende fortellinger og krysskulturelle generaliseringer. De begrenser også på samme tid som de utvider våre mulige forventninger om variasjon. Som feministiske arkeologer må vi bruke vår fantasi og antropologiske erfaring for å vise hvilken betydning den materielle kulturen har for de forskjellige menneskene i forhistorien. Tringham skaper derfor øyeblikk av sosial samhandling mellom menneskene i forhistorien (Tringham 1994:183).

For å oppsummere så har en feministisk inspirert arkeologi konsentrert seg mye om å kritisere de fordomsfulle skjevheter som vi arver fra antropologiske og historiske kilder. Noen mener fremdeles at løsningene er krysskulturelle undersøkelser, jo flere kilder jo bedre og derfra kan vi trekke slutninger om både variasjon og likheter. Andre igjen er mest opptatt av at den spesielle konteksten må vektlegges. Det er også enkelte arkeologer som betoner viktigheten av hvordan vi arkeologer anvender analogiene i våre analyser. Hill

(1998) for eksempel, argumenterer for at det på grunn av alle problemene med androsentriske kilder er nødvendig at vi kun bruker analogier til dannelsen av hypoteser som vi så tester uavhengig (Hill 1998:109). Hun argumenterer altså for en mer prosessuell analogibruk.

OPPSUMMERING

Meningen med dette kapitlet var å plassere analogibruk i en større sammenheng og undersøke om endring i epistemologi har endret vår bruk av analogier. Jeg har kommet fram til at arkeologer har blitt mer og mer bevisst på hvordan analogiene virker inn på tolkningene. En feministisk inspirert arkeologi har gjort at vi har blitt mer kildekritisk og bevisst på de skjevheter i framstillingen av kjønn som vi arver fra for eksempel etnografiske analogier. Det er imidlertid stor uenighet om hvordan vi skal forbedre rutineene. Forslagene til hvordan vi skal bruke analogiene best mulig for å maksimere objektiviteten og få en bedre fremstilling av kjønn i våre analyser har vært mange og varierte. Noen mener analogier er for usikre til å brukes annet enn i hypotesedannelsen, andre poengterer at objektivitet er uoppnåelig og at analogier kan være et stort tilskudd til vår forestillingsevne når vi skal tolke fortidige forhold mellom mennesker. Selv skal jeg ta stilling til dette mot slutten av oppgaven. Jeg har her sett mest på analogier som arkeologisk metode, i neste kapittel vil jeg prøve å vise hvordan analogier ikke bare er en metode, men noe som i høy grad er knyttet til og påvirker teori.

4. TEORI, METODE OG ANALOGI

I forrige kapittel så jeg på analogiers eksplisitte rolle i kunnskapsproduksjonen. I dette kapitlet ønsker jeg å granske analogiers forhold til teori og metode, og deres mer gjemte rolle i kunnskapsdannelsen. Teori og metode blir ofte strengt adskilt og diskutert som to uavhengige fenomener, til tross for at de fleste er enige om at teori og metode er knyttet til hverandre. Analogislutninger blir oftest betraktet som en metode, men er allikevel sterkt knyttet til teori, og som alle metoder binder analogier teori og empiri sammen.

Først vil jeg se på epistemologiens betydning for forholdet mellom teori og metode, så viser jeg hvordan analogier kommer inn på flere stadier i en arkeologisk tolkning. I første del av kapitlet ser jeg på problemene ut fra en arkeologisk synsvinkel, i andre del eksemplifiserer jeg med strukturalisme og praksisteori. Her vil jeg først for hver av disse teoriene gjøre rede for noen viktige begreper. I den strukturalistiske delen har jeg også tatt med en del hvor jeg diskuterer metodens teoretiske avhengighet, og jeg har brukt strukturalisme som eksempel på dette fordi mange arkeologer hevder at de bare bruker strukturalisme som metode. Videre er jeg av den oppfatning at hvis vi kaller analogibruk for metode, så kan det påvises at teori er bygd opp av metode. Jeg bruker strukturalisme og praksisteori som eksempel for å drøfte problemet mer i dybden.

EPISTEMOLOGIENS BETYDNING

Forholdet mellom teori og metode er foranderlig, og epistemologien har betydning for skiftningene. Epistemologi går etter min oppfatning ut på å forklare hvordan vi oppnår kunnskap og viten, og derfor forklarer epistemologi også forholdet mellom teori og metode. I kapittel 3 redegjorde jeg for hvordan analogibruk endrer seg i forhold til skiftende epistemologi, men teoriens forhold til metode endrer seg altså også med skiftende epistemologi.

I tradisjonell arkeologi var det empirien som rådet, og det var et skarpt skille mellom teori og fakta (Hodder 1999:1). Den tradisjonelle induktive metoden var arvet fra 1800-tallets naturvitenskap. Kunnskapen vi fikk om fortiden kom fra generaliseringer ut fra materialet. Hvis vi bare gravde frem nok, ville vi få kunnskap om fortiden (Neustupný 1993:9). Utgravningsmetoder ble sett på som universelle og objektive (Hodder 1999:2).

I nyarkeologien hadde man en klar tro på at de teoretiske hypotesene kunne bli testet deduktivt av det arkeologiske materialet (Hodder 1999:2). Troen på vitenskapelighet og objektive metoder fortsatte. Med den postprosessuelle kritikken av nyarkeologien, kom en oppløsning av det klare skillet mellom teori og metode. Universell vitenskap og universelle metoder ble for en stor grad underkjent.

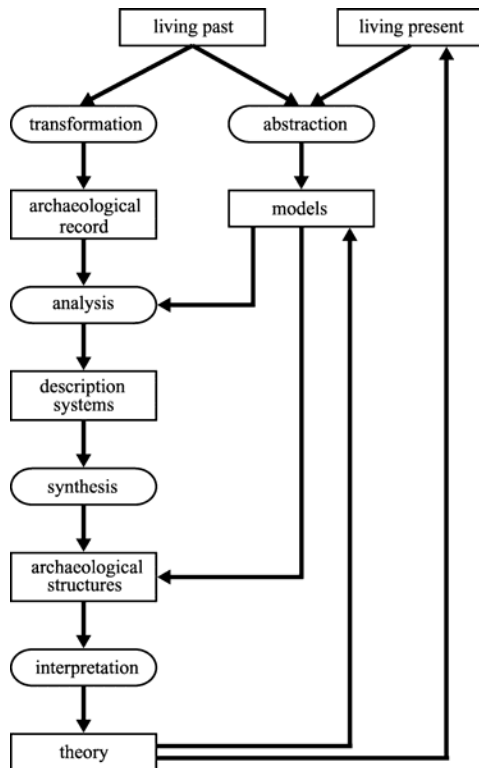
Den postprosessuelle hermeneutiske tankegang (påvirket fra Ricoeur), så materiell kultur som tekst. Teksten overlever både forfatteren og de ulike leserne, så menneskene i ulike tidsepoker må tolke teksten på sin måte (Olsen 1997:115). Med denne overgangen fra å se fortiden/kunnskapen som noe vi kan avdekke, til å se fortiden/kunnskapen som noe vi også skaper, blir det observerte knyttet til den som observerer, og det å skille en generell metode fra tolkningen blir da mistenkelig (Hodder 1999:6).

På en måte kan det sies at den samtidige arkeologiske debatt har blitt mer selvkritisk og fokusert på forholdet mellom teori og metode, for eksempel Hodders bok *The Archaeological Process* (1999). Hodder framholder at selv om de fleste arkeologer lenge har akseptert at data skapes gjennom tolkninger og at teori kommer inn allerede på utgravningsnivå, så har dette ikke blitt tatt hensyn til i praksis og mange utgravninger skiller fremdeles mellom beskrivelse og tolkning (Hodder 1999:80). Hodder har derfor introdusert noe som han kaller en refleksiv metode, som han forklarer med fire trinn. Først er det viktig å være kritisk til antagelser og det som blir tatt for gitt, for det andre er det viktig å være relasjonell og innse at alt er avhengig av alt og derfor i tolkningen lage et kretsløp mellom deltakere i prosjektet og ulike typer av data. For det tredje kreves et samarbeid som skaffer tilveie informasjon som kan sees fra forskjellige vinkler, og for det fjerde er det viktig å være *multi-vocal* slik at mange mennesker kan delta i diskusjonen om den arkeologiske prosessen (Hodder 1997:694). Jeg mener at Hodder har mye til felles med Haraways syn på refleksivitet og mangfold som noe vi må etterstrebe, se kapittel 2 Feministisk bakgrunn.

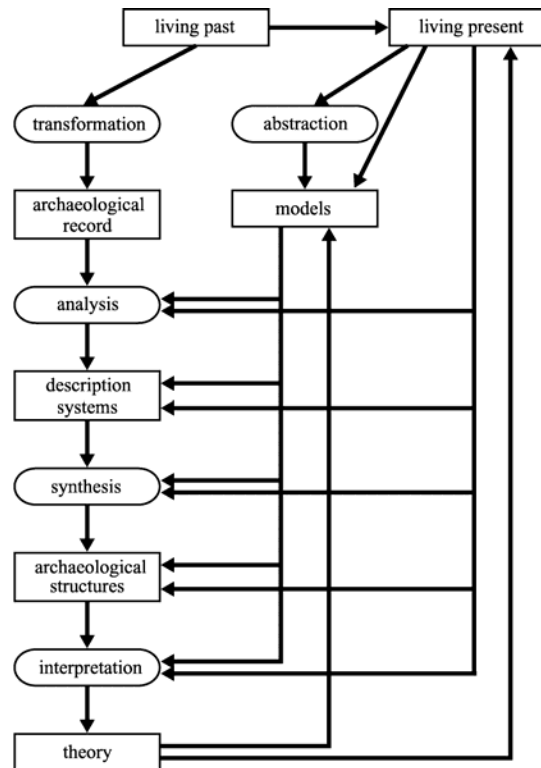
Konklusjonen er at metode og teori er sterkt knyttet til hverandre og at epistemologi avgjør vårt syn på hvordan teori og metode virker sammen. Jeg må si meg enig med Marcén og Risch, når de sier at det i arkeologisk praksis hører til sjeldenhetene at epistemologien tydeliggjøres (Marcén og Risch 1990:94). Jeg tror også at det derfor ofte er uklarheter i forholdet mellom teori og metode.

ANALOGI OG TEORI

Evzen Neustupný (1993) har vist hvordan han mener teori og metodologi interagerer og forholder seg til hverandre, se figur 2.

Figur 2: Vekselvirkning mellom teoretiske (rektangler) og metodologiske (ovaler) nivåer (Neustupný 1993:7).

Figur 3: Analogislutninger på flere nivåer.

Rektanglene har blitt sammenknyttet av en oval med navnet på den metodologiske prosessen som muliggjør omformingen mellom de to sett med teoretiske problem. Neustupný hevder at modeller som fungerer som metodologiske begreper i vår tolkning, blir del av teorien hvis den blir testet suksessfullt mot strukturen i det arkeologiske materialet. Denne samme teorien kan igjen snus og bli et metodologisk aspekt (Neustupný 1993:6-8). Ett problem med Neustupnýs framstilling i figur 2, er at metodologi er både teori og metode (teori om metode), og derfor kan det påstås at alle nivåer er teori. Et annet problem er at Neustupný i teksten kaller modeller for et metodologisk begrep, mens han i figuren har definert modell som et teoretisk nivå. Michael Lane (1970) framholder at all

teori tenderer mot å ha metoder festet til seg for at disse skal verifisere dens sannhet, og at all metode er avhengig av teoretiske standpunkter (Lane 1970:13). Jeg tror det er dette Neustupný ønsker å vise i sin figur.

Uten å påstå at Neustupnýs figur gir det rette bildet av forholdet mellom teori og metode, er jeg av den oppfatning at det åpner for en mer nyansert tolkning hvor det metodologiske kommer inn på flere nivåer. Jeg vil argumentere for at det er umulig å skape bare en slik figur som kan vise hvordan de teoretiske og metodologiske aspekter veksler i all arkeologisk kunnskapsproduksjon. Derimot tror jeg at dette varierer etter hvem det er som tolker fortiden. Neustupný knytter induktiv og deduktiv metode til de ulike metodologiske nivåer, for eksempel framholder han syntese som en induktiv metode fordi det er en bevegelse mot større generalisering (Neustupný 1993:11-12). Med utgangspunkt i den brede definisjonen av analogier som jeg gjorde rede for i innledningskapitlet, finner jeg belegg for å si at også analogislutninger burde komme inn på flere nivåer i denne figuren. Det burde i følge min innledende hypotese være mange flere piler fra nåtid til de forskjellige steg i prosessen, derfor har jeg laget en egen figur, se figur 3. Jeg påstår ikke at denne figuren er korrekt for enhver arkeologisk tolkningsprosess, figuren er bare ment som et eksempel for videre tenkning. Jeg skal komme tilbake til dette i slutten av oppgaven, når jeg har sammenlignet mine fallstudier og sett hvordan analogislutninger virker inn på forskjellige nivåer.

Hodder (1999:49) framholder at når arkeologer benytter seg av analogier, er identifisering av kontekst, likhet og forskjeller ikke bare basert på det mønsteret materialet viser, men også teoriene som arkeologene finner det passende å benytte. Dette skal jeg diskutere senere i oppgaven med utgangspunkt i mine fire utvalgte fallstudier. Det å anvende en generell teori til spesielle tilfeller, er i seg selv et spørsmål om analogi og sammenligning. Det involverer overføringen av informasjon på tvers av kontekster (Hodder 1999:49). Dette vil jeg se nærmere på her, med strukturalisme og praksisteori som eksempel.

LÈVI-STRAUSS OG STRUKTURALISME

Strukturalisme er mye brukt i analyser av kjønn og rom. Jeg har i denne korte redegjørelsen fokusert på de elementene ved strukturalisme som oftest blir tatt opp i

forbindelse med slike analyser. Strukturalisme er i snever forstand en lingvistisk teori som betrakter språket som en strukturert helhet hvor relasjonene definerer begrepene. Det var også i lingvistikken, at grunntanken som ligger under utviklingen av strukturalismen først ble uttrykt (Caws 1990:59). Ferdinand de Saussure formulerte prinsippet om at språk bare er relasjonelt. Av dette kunne han videre trekke en slutning om at språket bare er et produkt og en refleksjon av strukturen i menneskets sinn. Språk utgjør et system hvor alt henger sammen, utfordringen for lingvistikken er å forstå naturen av systemet og hvordan det henger sammen (Caws 1990:63). Mening kommer frem gjennom forskjeller og relasjoner til andre ord. Språket baserer seg fullstendig på opposisjonene mellom enhetene (Saussure 1970:137).

Claude Lèvi-Strauss, som utviklet strukturalismen innen antropologi, blir av mange regnet som strukturalismens far. Lèvi-Strauss strukturalisme handler om de underliggende, ubevisste strukturene som gir mening til overflatestrukturene (Caws 1990:23). Jeg skal nå ta opp noen av Lèvi-Strauss viktige begreper.

Binære opposisjoner

Det første mål for antropologi, mente Lèvi-Strauss, er å være objektiv. Dette gjelder ikke bare å klare å se bort fra sitt personlige utgangspunkt, men også adoptere en metode for å tenke. Antropologen skal skape nye mentale kategorier og introdusere begreper om rom og tid, motsetning og opposisjoner (Lèvi-Strauss 1993:365).

Språk er både et resultat av kultur og en del av kulturen. Materialet som språket er bygd opp av er det samme materialet som hele kulturen er bygd opp av, nemlig logiske relasjoner, opposisjoner og lignende. Både språk og kultur er produkter av aktiviteter i det menneskelige sinn. At denne forbindelsen mellom språk og kultur eksisterer begrunner Lèvi-Strauss med at hvis det ikke hadde vært noe forhold ville den menneskelige hjerne vært fullstendig kaos, uten sammenheng mellom dens nivåer (Lèvi-Strauss 1993:79).

Studiet av den symbolske funksjonen uttrykt i språk, viser oss hvordan den ubevisste aktiviteten i menneskesinnet fungerer. Denne aktiviteten gir innholdet form, og er fundamentalt den samme for alle sinn, både fortidige og moderne, siviliserte og primitive. Vi må gripe tak i de underliggende strukturer i institusjoner for å finne gyldige prinsipper for tolkning av andre institusjoner (Lèvi-Strauss 1993:21).

Hvert begrep får mening bare i forhold til sin motsats, for eksempel liv - død, kvinne - mann. Binære motsetninger gjør verden meningsfull (Lèvi-Strauss 1963:2). Slike

kategoriseringer i binære opposisjoner har ikke bare fysiske konsekvenser, men også psykologiske. Et samfunn som definerer sine segmenter etter høyt og lavt, himmel og jord, dag og natt, kan i samme opposisjonsstruktur omfatte sosiale eller moralske væremåter (Lèvi-Strauss 1987:174).

Lèvi-Strauss sier i sin bok *Myth and Meaning* at han helt siden han var barn, har prøvd å finne en orden bak det som blir framstilt oss som orden. Den strukturalistiske tilnærmingen går ut på å finne det som ikke er variabelt blant overfladiske forskjeller (Lèvi-Strauss 1979:8). I "The bear and the barber" for eksempel, prøver Lèvi-Strauss å vise at det er et strukturelt slektskap mellom totemiske grupper og kaster. Han mener alle kulturer har et skille mellom natur og kultur, som kommer av sinnets iboende metode for å skape orden i tilværelsen (Lèvi-Strauss 1963:10).

Lèvi-Strauss strukturbegrep har i ettertid blitt kritisert for å være ahistorisk og ikke gi rom for at det finnes en historisk utvikling, men selv framholder han at han ikke ser bort fra historiens betydning. Lèvi-Strauss poengterer at det bare er historien som ved å vise oss institusjoner i transformasjon, også viser oss hvilke strukturer som blir stående uforandret gjennom alle hendelser (Lèvi-Strauss 1993:21).

Romlig struktur

I mange deler av verden er det et selvsagt forhold mellom den sosiale strukturen og den romlige strukturen i landsbyen og på boplassen, framholder Lèvi-Strauss. For eksempel argumenterer han for at leirformen hos slette-indianerne i Amerika, har vist seg å ha sammenheng med de formasjoner som kjennetegner den sosiale organisasjonen hos hver stamme. Lèvi-Strauss poengterer at han med dette ikke mener å si at romlig mønster er et speilbilde av sosial organisasjon. Han mener derimot at det i enkelte samfunn er umulig å spore et slikt forhold. I andre samfunn igjen reflekterer det romlige mønster ikke den ubevisste sosiale organisasjon, men bare en modell som foregår bevisst i befolkningens sinn, og denne modellen har ingenting med realiteten å gjøre (Lèvi-Strauss 1993:291-292).

DEN STRUKTURALISTISKE METODES FORHOLD TIL TEORI

Det har blitt diskutert hvorvidt strukturalisme er teori, metode eller begge deler. Lane (1970) vil plassere strukturalisme under kategorien metode, siden den beskriver spesielle

måter å jobbe med data på. Dog innrømmer han at strukturalismen i disse beskrivelser også medfører enkelte teoretiske påstander (Lane 1970:13). Alan Jenkins (1979) ser problemer med å lese Lévi-Strauss arbeider som bare en effekt av intellektuell og historisk innflytelse, men enda verre mener han det er å redusere Lévi-Strauss systemer til rene metodiske operasjoner, uavhengig av teori (Jenkins 1979:7).

Som nevnt, bygger Lévi-Strauss sin teori på hypotesen om at kultur er bygd opp av logiske relasjoner og opposisjoner, på samme måte som språk er bygd opp (Lévi-Strauss 1963:79). For å skape en objektiv antropologi må vi adoptere en metode for å tenke som går ut på å skape nye mentale kategorier og introdusere oppfatninger om tid, rom opposisjoner og motsetninger (Lévi-Strauss 1993:364). Strukturalismen bygger både som teori og som metode på de samme forutsetningene, nemlig at den underliggende strukturen består i motsetninger. Slik jeg ser det, blir teori og metode gjensidig brukt for å bevise hverandres eksistensgrunnlag. Jeg skal her se mer på hvordan teori påvirker det metodiske aspektet, og også diskutere tvetydighetene i hvordan Lévi-Strauss fremstiller den strukturalistiske kunnskapsdannelsen.

Lévi-Strauss sier selv at strukturalistens oppgave er å kjenne igjen og isolere de nivåer av virkeligheten som fra hans ståsted har strategisk verdi for bruk i modeller (Lévi-Strauss 1993:284). Her mener jeg han motsier seg selv og sitt ønske om en objektiv antropologi. På et observasjonsnivå skulle i regelen all fakta nøye observeres og skrives ned, uten å la noen teoretisk forforståelse bestemme hva som var viktig, for den beste modellen vil alltid være den som er sann, og som er bygd på de aktuelle fakta (Lévi-Strauss 1993:281).

Lévi-Strauss har flere redegjørelser av metoden for å finne den underliggende strukturen. Lévi-Strauss (1963) framholder at mange samfunn bevisst har valgt å prosjektere et bilde av sine institusjoner inn i et romlig uttrykk. Ved å studere disse romlige fenomenene kan vi forstå de innfødtes oppfatning av deres egne sosiale struktur. Gjennom våre undersøkelser av hull og motsigelser i denne sosiale strukturen, kan den virkelige strukturen (som ofte er veldig forskjellig fra de innfødtes oppfatning) bli tilgjengelig for oss (Lévi-Strauss 1963:332).

De bevisste modellene skapt av "de innfødte" er vanligvis kjent som normer og er, i følge Lévi-Strauss, dårlige modeller som ikke prøver å forklare fenomenene, men bare opprettholde dem. Tross dette innrømmer han at mange "primitive" kulturer har bygd modeller, av for eksempel ekteskapsregler, som er mye riktigere enn modellene bygd av

profesjonelle antropologer. Han innrømmer at alle kulturer har egne teoretikere, og at deres bidrag bør gis samme oppmerksomhet som profesjonelle antropologikolleger (Lévi-Strauss 1993:283). Allikevel, i et annet kapittel kritiserer han sine egne sluttsatser for å være for naive fordi de ligger for nært opptil de innfødtes klassifikasjon (Lévi-Strauss 1993:150). Så til syvende og sist er det altså de profesjonelle antropologene som kan klare å se hva som er den ubevisste virkelighet.

Jenkins har også drøftet problemet med Lévi-Strauss epistemologi. Han mener at den basis vi kan dra ut fra Lévi-Strauss skrifter, er at den strukturelle essensen av de virkelige empiriske sosiale relasjoner kan gripes fatt i via modeller som er teoretisk konstruerte (av antropologen). Kunnskap er resultat av skapelsen av en modell, uavhengig og i abstraksjon til virkeligheten, forut for teori. Jenkins har også dratt fram Lévi-Strauss påstand om at den beste modellen er den som er sann, og satt spørsmålsteget ved hvorvidt vi kan vite at det er virkeligheten som er blitt gjort rede for. Jenkins kritiserer det utilstrekkelige ved Lévi-Strauss epistemologi, nemlig det at svakheten i forestillingen om hvordan teori konstruerer modellene må ha konsekvenser for hvor dekkende teorien for disse samme begrepene blir (Jenkins 1979:25).

Alison Wylie (1982) argumenterer for at strukturalistiske analyser ikke nødvendigvis er uvitenskapelige bare fordi de tar for seg en dimensjon av materiell kultur som er utilgjengelig for direkte empirisk undersøkelse. Hun hevder at vitenskapelig forståelse i all hovedsak er avhengig av teoretiske utvidelser utover det observerbare. Wylie er derfor av den oppfatning at strukturalistiske analyser har potensiale hvis de strukturelle modellene kan bli testet av det empiriske materialet. Wylie mener at hvis modellen er presist formulert, kan den testes mot data og slik styrke teorien. Det er her svakheten i Lévi-Strauss modell ligger, den er så vagt formulert at hvilket som helst materiale kan passe til den teoretiske rammen. I tillegg kan beskrivelsen av fakta være teoretisk manipulert slik at den uansett passer den teoretiske rammen (Wylie 1982:45).

Jeg mener at det har kommet tydelig fram at strukturalisme vanskelig kan brukes bare som metode fordi det bak den strukturalistiske modellbygningen ligger mange teoretiske antagelser som man også får med seg. Det er en tvetydighet i Lévi-Strauss epistemologi som gjør at han noen ganger innrømmer hvordan teori styrer metodene, andre ganger ikke. Jeg mener at det teoretiske i strukturalismen gjør at når Lévi-Strauss appliserer strukturalistisk metode på sosial organisasjon, blir dette underlagt opposisjoner og de teoretiske hypotesene.

STRUKTURALISTISK TEORI OG ANALOGI

Strukturalistisk teori er ofte brukt som samfunnsteori, med formål å forklare og forstå samfunn og kulturer. Som nevnt mener jeg at den har blitt til i en vekselvirkning med metode, fordi strukturalismen som enhver annen samfunnsteori må kunne verifiseres og argumenteres for. Den spesielle modellen som legges til grunn har stor betydning for våre valg av data, og hva vi oppfatter som viktig informasjon. Hvilke metoder bruker Lévi-Strauss for å verifisere strukturalismens ”sannhet”? Slik jeg ser det bruker han analogier fra eget samfunn, andre etnografisk dokumenterte samfunn og også arkeologiske kulturer, for å bygge opp under sin hypotese/teori om at det finnes en universell ubevisst struktur.

Jeg har allerede vært inne på hvordan Lévi-Strauss anvender samtidige samfunn for å argumentere for sin teori. Han skriver at de ledige områdene i vårt urbane rom blir tatt over av de ubevisste strukturene, på samme måte som Freud ser sønnens tomrom som uttrykkskanal for det ubevisste (Lévi-Strauss 1993:332). Her viser han en tydelig påvirkning fra Freud, mener jeg, samtidig som han ved å bruke analogier fra eget samfunn vil forsterke teorien om den universelle ubevisste struktur.

Wendy Doniger (1989) har sett spesielt på det ambivalente forholdet Lévi-Strauss har til Freud, i forhold til myter og det universelle. Hun hevder at Lévi-Strauss tar ideer og tanker fra Freud, til tross for at han benekter å benytte seg av Freudianske teorier. Et av Donigers argumenter setter spørsmål ved sannsynligheten for at noen som ikke var påvirket av Freud, skulle ha tenkt på å identifisere ekskrementer med sjalusi, som Lévi-Strauss gjorde i *The Jealous Potter*. Hun mener at Lévi-Strauss, flere ganger når han gjenforteller myter, ikke kan motstå å komme med tolkninger fulle av slike freudianske vendinger (Doniger 1989:276).

Andre ser en mer generell vestlig påvirkning hos Lévi-Strauss. Eleanor Leacock og June Nash (1982) hevder at dikotomien, natur - kultur er en analogi Lévi-Strauss har tatt fra det vestlige samfunnet og prøver å gjøre universell. Gjennom en ahistorisk metode, blir det av Lévi-Strauss og andre, gjort krysskulturelle sammenligninger på universelle definisjoner av kjønnsroller. Disse krystalliserer bare de etnosentriske kategoriene som allerede er kommet inn i etnografisk data og tolkninger, og filtrerer dem gjennom europeiske tanke kategorier. Leacock og Nash bruker det egalitære Arapaho samfunnet som eksempel for å vise hvordan alternative kategorier har blitt forvrengt av vestlige observasjoner (Leacock og Nash 1982:206).

I Lévi-Strauss forsøk på å verifisere teorien, forekommer også analogier fra fortidige samfunn. Dette kommer fram blant annet i hans studie av Bororolandsbyen i Sør-Amerika hvor han framholder at det er et forhold mellom sentrum og periferi, som uttrykker opposisjonen mellom kvinner - menn og hellig - profan (Lévi-Strauss 1993:142). For å styrke hypotesen om denne strukturen som universell og sentral i Amerika, finner han analogier tilbake til fortiden. Lévi-Strauss viser her til en arkeologisk artikkel om oppdagelsene ved Poverty Point i Nord-Amerika (Ford 1955). Denne bebyggelsen ved Poverty Point, er fra siste årtusen f.Kr. og er som Bororo bygd i konsentriske ringer, hevder Lévi-Strauss. Det Fords artikkel ikke kan si mye om, er forholdet mellom kvinner - menn og hellig - profan. Det var ikke funnet spor av hellige menns hus i midten, eller for den saks skyld hus i det hele tatt. Allikevel trekker Lévi-Strauss en analogi mellom Poverty Point og Bororo for kunne si at disse strukturene går helt tilbake til fortiden, og for å underbygge det universelle ved denne typen strukturer. I neste omgang bruker arkeologer samme strukturalistiske teorier for å styrke sine tolkninger av et fortidig materiale.

En annen sirkelslutning kan sies å oppstå når Lévi-Strauss trekker analogier fra det vestlige samfunn generelt. Den generelle vestlige tradisjon er, i følge enkelte forskere, bygd opp på opprinnelseshistorier, som ofte feilaktig beskriver opposisjoner som en opprinnelig/fortidig konstruksjon. Det finnes en god del feministisk litteratur om hvordan disse opprinnelseshistoriene har vært brukt på en kvinneundertrykkende måte (se f.eks Dobres 1988). Alice Gorman er en av dem som stiller spørsmål ved om de sosiale ulikhetene er noe vi har dratt med oss fra tidenes morgen eller om det heller er et resultat av mer moderne oppfatninger/misoppfatninger. Freud begrunner kvinneundertrykkelsen med ødipuskomplekset, Engels mener kvinner frivillig gav fra seg makten til fordel for kultivering og domestisering under neolitikum. Gorman hevder at ulikhetene mellom kjønnene må forklares, ikke bare tas for gitt (Gorman 1993:49).

Tove Hjørungdal (1991) hevder at grunnen for det vitenskapssyn og kvinnesyn som inngår i det vestlige verdensbildet, ble lagt under det 17. århundrets vitenskapelige revolusjon. Naturen ble gjort til slave i menneskets (mannens) tjeneste. Dualismen natur - kultur fikk en nøkkelfunksjon i utøvelsen av kontrollen, naturen ble identifisert med kvinner (Hjørungdal 1991:19).

Jeg er av den oppfatning at det til grunn for Lévi-Strauss binære opposisjoner muligens ligger en analogi fra eget samfunn der opposisjonene er forklart som fortidige, mens de kanskje egentlig er en moderne skapelse. Slik oppstår sirkelslutninger der

opposisjoner feilaktig knyttes til fortiden for å vise det universelle ved det, Lévi-Strauss knytter opposisjonene til underliggende strukturer som vi arkeologer videre appliserer på fortiden.

Lévi-Strauss forkaster diffusjonistiske forklaringer og kritiserer antropologer som søker slike forhastede analogier over store geografiske og historiske gap (Lévi-Strauss 1993:245). Dette betyr ikke at vi ikke skal sammenligne materiale fra hele verden. Tvert imot, mener Lévi-Strauss at det er viktig å sammenligne for eksempel Amerikas og New Zealands kunst, nettopp fordi kulturell kontakt mellom disse ikke kan bevises. Han hevder at når historien feiler som forklaringsmodell, kan vi prøve psykologi, eller en strukturell analyse av form. Videre viser han for eksempel hvordan lignende ansiktstatoveringer på New Zealand og i Amerika er et funksjonelt uttrykk for en spesiell type sivilisasjon. Han gir en slags psykologisk forklaring på hvorfor ansiktet blir dekorert akkurat på denne måten. Ansiktet er forutbestemt til å bli dekorert siden det er eneste måten å oppnå sosial stolthet og mystisk betydning på. Det er altså ”maskekulturer” begge to og det er den underliggende strukturen som forklarer hvordan dekorasjonene er blitt så like. Lévi-Strauss utelukker ikke fullstendig en diffusjon, men det er mer en diffusjon av helheter, strukturelle forhold og ikke detaljer som ansiktsdekorasjon (Lévi-Strauss 1993:265).

Det er en noe annerledes forklaring han legger til grunn for hvorfor han kan bruke Nord-Amerikanske myter til å forklare Sør-Amerikanske myter (Lévi-Strauss 1979:26). Dette skyldes nemlig at Amerika var tettere befolket før Columbus og befolkninggruppene hadde dermed kontakt med hverandre. På denne måten kan mytene kalles pan-amerikanske. Her tyr Lévi-Strauss til diffusjonistiske forklaringer, mens han forklarer likheter i detaljer som ansiktsdekorasjon med psykologi.

Doniger mener at hele ideen med universalitet skremmer Lévi-Strauss, og at han har et ambivalent forhold til det (Doniger 1989:277). Han ønsker hele tiden å unngå det, men faller allikevel tilbake på det. Slik jeg ser det, er Lévi-Strauss nødt til å forklare formen på mytene som refleksjoner av et underliggende mentalt mønster. Det er nødvendig for han å vise universelle logiske kategorier i sine etnografiske eksempler, for å verifisere teorien om det ubevisste universelle.

BOURDIEU OG PRAKSISTEORI

Den kjente franske sosiologen Pierre Bourdieus teorier, spesielt praksisteorien, har blitt mye anvendt i arkeologi. Boken hvor han gjør rede for denne teorien, som også fallstudiene refererer til er *Outline of a Theory of Practice* (Bourdieu 1977a). Jeg vil her kort gjøre rede for de av Bourdieus begreper som arkeologer oftest refererer til i sammenheng med kjønn og rom.

Struktur og praksis

Bourdieu prøvde å komme bort fra et system med statiske og objektive strukturer skapt utenfor den individuelle historie (Bourdieu 1977a:72). Han prøvde å overkomme opposisjonen mellom objektivisme representert av for eksempel Lévi-Strauss og subjektivisme representert av Sartre (Bourdieu 2000:244). Problemene Bourdieu så med strukturalismens objektivisme var å anta at adferden til de observerte individer var en refleksjon av underliggende strukturer som de ikke hadde bevissthet om (Robbins 2000:15). Bourdieus brudd med strukturalismen var basert på at han så individuelle agenter som aktivt kjempet med sine livsvilkår, i for eksempel kapitalistisk jordbruk, og han mente det var i konteksten av direkte erfaring med natur, arbeid og eiendom at menneskene skapte og omformet mening (Fowler 1997:93).

Det er viktig å ikke se praksis som en mekanisk reaksjon, poengterer Bourdieu. Dette betyr ikke at vi kan redusere handlinger til overlagte og bevisste intensjoner ala Sartres filosofi om at all handling er en konfrontasjon mellom subjektet og verden. Praksis blir produsert og strukturert av *habitus* (Bourdieu 1977a:73).

Habitus

Kilden til den serien av trekk som er objektivt organisert som strategier, uten å være produkt av en genuin strategisk intensjon, kaller Bourdieu *habitus* (Bourdieu 1977a:74). En av de fundamentale effektene med organiseringen av *habitus* er produksjonen av en *common sense* verden. Denne verden innehar en objektivitet som blir til ved denne samstemmigheten i oppfatningen av praksis og verdenen som *habitus* skaper (Bourdieu 1977a:80). *Habitus* kan også beskrives som et sosialt grunnlagt system av kognitive og motiverende strukturer (Bourdieu 1977a:76).

Habitus er den iboende loven nedlagt i aktører i den tidlige oppdragelsen. Medlemmer av samme gruppe, eller samme samfunnsklasse i et mer kompleks samfunn, innehar en objektiv mening som er både enhetlig og systematisk, og denne overgår subjektive intensjoner og bevisste prosjekter (Bourdieu 1977a:81). *Habitus* produserer praksis som i sin tur produserer og reproducerer objektiv mening. Hver agents handlinger og arbeid er produsert av en *modus operandi* som han ikke er produsent av og som han ikke bevisst kan mestre. Men det ubevisste er bare glemt historie, og ikke underliggende universelle strukturer. *Habitus* er et produkt av historie og produserer individuell og kollektiv praksis, og således produserer *habitus* historie (Bourdieu 1977a:82).

Skrift fungerer produserende og konserverende av det symbolske i et samfunn. I en sosial sammenheng uten skrift blir det bebodde rommet og huset viktig. Huset kan da bli den viktigste plassen for objektivisering av skapende skjemaer, der inndelinger og hierarkier blir satt opp mellom ting, personer og praksiser (Bourdieu 1977a:89). Barn får sitt syn på verden lest via kroppen gjennom bevegelse og plassering i rommet. De konstruerer sin seksuelle identitet samtidig som de konstruerer sitt bilde på arbeidsdelingen mellom kjønnene. Bourdieu bruker erfaring fra sitt feltarbeid i Kabylia (Algerie) som eksempel for å vise hvordan dette fungerer. I Kabylia er det systemer av opposisjon som definerer huset. Opposisjonen mellom den *centrifugale* mannlige orienteringen (utadrettede bevegelser mot verden utenfor huset) og den *centripetale* kvinnelige orienteringen (innadrettede bevegelser, den kvinnelige kroppen ligner det mørke huset) er det sanne prinsipp for organiseringen av husholdsrom (Bourdieu 1977a:92).

Doxa

De aspektene ved samfunnet som er udiskutable og som vi tar for gitt kaller Bourdieu *doxa*. Enhver etablerte orden tenderer mot å produsere en naturalisering av sin egen tilfeldighet. I det ekstreme tilfelle, hvor det er en kvasi-perfekt korrespondanse mellom den objektive orden og de subjektive prinsipper av organisering (som i "alderdommelige" samfunn), framstår den naturlige og sosiale verden som selvsagt (Bourdieu 1977a:164). Jo mer stabil de objektive strukturer er, og jo mer fullstendig de reproducerer seg selv i agents disposering, jo større er utstrekningen på det felt som er *doxa* (det som er tatt for gitt). I et samfunn med fullstendig *doxa* er den etablerte kosmologi og politiske orden ikke tilfeldig/en blant mange, men selvfølgelig og naturlig. Denne orden blir ikke stilt spørsmål ved, agentenes ønsker har de samme begrensninger som de objektive forholdene de er et

produkt av (Bourdieu 1977a:166). Krise er en nødvendig forutsetning for å stille spørsmålsteget ved *doxa*, men det er ikke nok i seg selv. De som blir dominert må ha de materielle og symbolske midler for å forkaste den definisjonen av virkeligheten som er pådyttet dem gjennom de logiske strukturer som reproducerer de sosiale strukturene (Bourdieu 1977a:169).

PRAKSISTEORI OG ANALOGI

I følge Brown og Szeman (2000:1) var Bourdieus mål å produsere en teori om det sosiale liv som verken var hentet fra filosofiens mentale laboratorier eller fra det strengt empiriske som mye annen sosiologisk forskning. I stedet ville han bruke en høyst teoretisk analysemåte som likevel tok hensyn til den komplekse dynamikken i det sosiale liv. Som diskutert tidligere, er ingen teorier fri fra analogier. Om man danner en teori fra filosofiens mentale laboratorier eller fra empiriske undersøkelser, så bruker man analogier enten fra sitt eget samfunn (i førstnevnte tilfelle), eller fra en annen kultur. Jeg er av den oppfatning at det er umulig å teoretisere seg fram til objektiv viten. Jeg vil her se kort på noen av Bourdieus synlige analogier.

Bourdieu bygger sin teori i stor grad på sitt feltarbeid i Kabylia på 60-tallet (Bourdieu 1977b), der han blant annet studerte den sosiale inndeling i husene og forholdet mellom kjønnene. Når Bourdieu bruker eksempler fra Kabylia i *Outline of a Theory of Practice* (1977a:90-92) er det nettopp som eksempler på rommet som en innlæringsplass for de fundamentale skjemaer. Problemet slik jeg ser det, er at han enkelte steder generaliserer slik at det kan synes som eksemplet Kabylia gjelder overalt. For eksempel sier han (Bourdieu 1977a:92) at opposisjonen mellom den mannlige *centrifugale* orienteringen og den *centripetale* kvinnelige orienteringen i rommet, er det sanne prinsipp for organiseringen av husholdsrom. Like etter dette snakker han om at i hvert samfunn som er dominert av mannlige verdier, og europeiske samfunn som knytter menn til politikk, historie og krig samt kvinner til ildstedet, er det mannlige forhold til seksualitet preget av opphøyelse. Det jeg vil fram til her er at Bourdieu snakker om det universelle i mannsdominerte samfunn og ikke det universelle generelt, og det må vi merke oss. Videre henviser Bourdieu til psykologiske arbeider på oppfatningen av seksuelle forskjeller som viser at barn veldig tidlig etablerer et helt klart skille mellom mannlige og kvinnelige

husholdsfunksjoner (Bourdieu 1977a:93). Når Bourdieu senere snakker om fornemmelsen av grenser som basis for å ordne verden, refererer han til Aristoteles setning: "To bring order is to bring distinction, to divide the universe into opposing entities, which the primitive speculation of the Pythagoreans set out as "two columns of contraries" (Bourdieu 1977a:124). Både Aristoteles og psykologi hører til under den vestlige kultur, og så langt tyder mye på at Bourdieus teori bygger mye på vestlige analogier.

I et senere arbeid *Den mannlige dominansen* (Bourdieu 1999), hvor Bourdieu tar for seg menns makt over kvinner mer spesifikt, kan vi se den samme analogibruken. Også her tar Bourdieu utgangspunkt i Kabylia, og som han selv formulerer det i innledningen (Bourdieu 1999:13), anvender han slik etnologien for å slå i stykker det bedragerske velkjente forholdet vi har til egen tradisjon. Innblikk i de objektive og kognitive strukturene i et vel bevart androsentrisk samfunn (som det kabylske samfunnet så ut på begynnelsen av sekstitallet når Bourdieu studerte det), vil gi oss redskap for å forstå noen av de mest skjulte sider av disse relasjonene i de økonomisk mest avanserte nåtidige samfunn (Bourdieu 1999:7).

Problemet med Bourdieus analogibruk, er at han tar eksempler fra den vestlige verden, enten det er historiske eksempler så langt tilbake som antikken, eller fra dagens moderne Europa og USA. Strukturene i Kabylia skal bare være til hjelp for å slå i stykker det velkjente forholdet vi har til egen tradisjon (som nevnt ovenfor). Slik jeg ser det, gjelder Bourdieus teorier det moderne vestlige samfunn. Et argument for dette kan vel sies å være, at Bourdieu kaller de kabylske fjellbøndene og det engelske høyborgerskapet for de to ytterste poler av antropologiske muligheter (Bourdieu 1999:97). Allikevel kan det virke som om Bourdieu generaliserer og tar med hele verden og hele forhistorien. For eksempel sier han at vi må rekonstruere historien om den uavbrutte (re)produksjon av den mannlige dominansens objektive og subjektive strukturer som alltid har forekommet så lenge det har eksistert menn og kvinner, og gjennom hvilken den mannlige ordningen uavbrutt har blitt reproduisert fra en tidsalder til en annen (Bourdieu 1999:99). Jeg har ikke kunnet se at Bourdieu har tatt høyde for at det finnes, eller noen gang har eksistert samfunn hvor menn ikke dominerer. Tvert i mot legger han i *Outline of a Theory of Practice* (1977a:164) fram et bilde av forhistorien som fullstendig doxisk uten noe videre bevisføring for dette. Resultatet blir, som jeg ser det, en sirkelargumentasjon når arkeologer anvender Bourdieus teorier på forhistorien.

OPPSUMMERING

Jeg har i dette kapitlet forsøkt å finne ut hvorvidt det er meningsfullt å skille de to begrepene teori og metode. Min konklusjon er at det er umulig å komme helt utenom inndelingen, ettersom begrepene er anvendbare for å drøfte forskjellige aspekter. Jeg har selv vært nødt til å bruke dem adskilt gjennom kapitlet. Allikevel finner jeg det umulig å si at strukturalismen er anvendbar som metode og ikke som teori, til det henger teorien for godt fast i metoden. Teorien er null verd uten metoder til å verifisere den, og metoden bygger på at det finnes en teori forut for den, som bestemmer hvordan den skal brukes. Jeg er klar over at det ved disse påstandene henger store epistemologiske spørsmål, som burde vært drøftet nøyere, men dessverre blir det for omfattende å gå inn på her.

Mange svakheter med strukturalistisk teori og metode har blitt poengtert, og deriblant også den ukritiske og omfattende bruken av analogier. Også Bourdieus praksisteori har vist seg å være bygd opp rundt en rekke analogier. Jeg vil i del 2 av oppgaven se nærmere på innvirkningen disse teoriene har på analogibruken i mine fire fallstudier. Jeg vil også i slutten av oppgaven ta stilling til hvorvidt disse teoriene, ut fra et feministisk perspektiv er anvendbare til å analysere kjønn og rom.

DEL 2: KOMPARATIV ANALYSE AV FALLSTUDIER

5. PRESENTASJON AV FALLSTUDIENE

I mitt valg av analyser har jeg lagt vekt på at disse skulle kunne belyse min hovedproblemstilling: *betydningen av analogislutninger på ulike nivåer i en analyse og konsekvensen av dette for fremstillingen av kjønn og rom*. Jeg har plukket ut fire postprosessuelle analyser der kjønn og rom er sentrale begreper. Disse er: David B. Smalls ”Toward a Competent Structuralist Archaeology: A Contribution from Historical Studies” (1987), Timothy Yates ”Habitus and social space: some suggestions about meaning in the Saami (Lapp) tent, ca 1700-1900” (1989), David Austins og Julian Thomas ”The proper study of medieval archaeology” (1990) og Kjersti Schanches *Gressbakkentuftene i Varanger, boliger og sosial struktur rundt 2000 f.Kr* (1994).

Fallstudiene er valgt ut med en viss geografisk spredning for å kunne se en eventuell kulturell variasjon i forhold til kjønn og rom. Ett problem er at språkkunnskaper setter visse geografiske begrensninger for valg av analyser, og det endte derfor med tre analyser fra Europa, og en fra Israel, tre engelskspråklige og en norsk, se figur 4.

Figur 4: Kart med geografisk spredning.

At jeg har to fallstudier fra omtrent samme området (Yates og Schanche) skyldes at jeg mente det kunne være relevant å sammenligne dem på grunn av det store tidsspranget (nesten 4000 år), som også kan være en interessant faktor når det gjelder en eventuell variasjon. I tillegg har jeg forsøkt å finne analyser fra forskjellige arkeologiske perioder og forskjellige typer samfunn, som for eksempel jeger-/samlersamfunn og jordbruksamfunn, se tabell 1. For at det skulle være mulig med sammenligning har jeg lett etter analyser som alle tar for seg rom på boplassnivå, gjerne med en skisse av hus-/boplassområde.

Tabell 1: Geografisk, periodisk og samfunnsmessig variasjon i fallstudiene.

Forfatter	Sted	Periode	Samfunn
Small, D.	Masada, Israel	Hellenistisk	Kongelig jordeiendom
Yates, T.	Fjellsamisk område, Nordkalotten	1700-1900	Jeger-/samlersamfunn
Austin, D. & Thomas, J.	Dartmoor, England	Middelalder	Jordbruksamfunn
Schanche, K.	Varanger, Norge	Yngre steinalder	Jeger-/samlersamfunn

Siden analogier og forholdet mellom teori og metode er det jeg ønsker å belyse er det viktig at disse faktorer er med i analysen. En rent empirisk eller teoretisk analyse ville jo derfor fungere dårlig. At analysene tok for seg et konkret materiale og kom med teorier ut i fra dette, ble derfor en viktig faktor. Hovedproblemet viste seg å være at få nyere analyser skrevet ut fra et genderperspektiv tar for seg et konkret materiale, men er i stedet fortrinnsvis teoretiske og kritiserer mest tidligere analyser. Det er kanskje et generelt problem i arkeologi at teori oftest er knyttet til kritikk og ikke til konstruktiv bearbeidelse av et konkret materiale. Etter å ha lett hardt var det disse fire fallstudiene som best tilfredsstilte mine kriterier.

Av de fire utvalgte fallstudiene er Schanches analyse en doktoravhandling, Smalls analyse er en artikkel i et tidsskrift, mens Yates og Austin & Thomas analyser er kapitler i redigerte bøker. Dette gjør det problematisk å sammenligne dem siden betingelsene for disse forskjellige mediene skaper ulike begrensninger når det gjelder for eksempel dokumentasjon. Jeg har tatt hensyn til dette ved å konsentrere meg på det kapitlet i Schanches avhandling som tar for seg tolkningen av husene. Jeg har også prøvd å ta hensyn og se fallstudienes dokumentasjon i forhold til hva de selv sier de skal gjøre. Andre

faktorer som gjør eksemplene mindre kompatible er at ett av dem, nemlig Yates, ikke bruker et arkeologisk materiale. Grunnen til at jeg allikevel har valgt å ta med Yates, er at det tross alt er en analyse av materiell kultur hvor han bruker etnografiske beskrivelser som et arkeologisk materiale. I tillegg er Yates fallstudie hyppig brukt som referanse av andre arkeologer som analyserer kjønn og rom.

Her i dette kapitlet kommer en presentasjon av hver fallstudie, der jeg vektlegger deres oppbygning av analysen. De neste tre kapitlene vil bli en slags dekonstruksjon der jeg tar for meg de enkelte delene av fallstudiene. Først ser jeg på fallstudienes teoretiske bakgrunn, dernest deres bruk av arkeologisk materiale og så deres kildebruk. Disse tre aspektene representerer tre ”nivåer” av fallstudiene, og er en analytisk forenkling jeg har gjort for å se om analogier spiller inn på flere nivåer og om dette har konsekvenser for fremstillingen av kjønn og rom. I det siste kapitlet ser jeg på epistemologien og oppbygningen av analysene i sin helhet og vurderer bruken av analogier på alle nivåer.

HELLENISTISK MASADA

David B. Smalls artikkel ”Toward a Competent Structuralist Archaeology: A Contribution from Historical Studies” fra 1987 er den eldste av de eksemplene jeg har plukket ut. Det er en eksplisitt strukturalistisk analyse som drøfter bruken av etnoarkeologiske analogier i etableringen av generelle bånd mellom nåtid og fortid. Det arkeologiske materialet Small bruker, er fra sen hellenistisk periode (150-50 f.Kr.) på Masada, et strykejernsformet fjell ved Dødehavet i Israel.

Small deler inn artikkelen i fire deler, hvor den første er en introduksjon der han foreslår hva strukturalistisk arkeologi må ta tak i. Han framholder at strukturalistisk arkeologi på en historisk periode kan bidra med et metodologisk motsvar til de eksisterende funksjonalistiske metodologier når det gjelder å knytte bånd mellom nåtid og fortid. Strukturalistisk arkeologi må derfor diskutere bruken av analogier for å bygge modeller av fortidig handling og for å teste hypoteser som vi får fra disse modellene. Etableringen av generaliserende ”lover” om sammenhengen mellom handling og materiell kultur må også diskuteres framholder han.

I neste del, som er hovedkapitlet i artikkelen, tar Small først opp relasjonell analogi og problemet med å forklare hvordan vi i arkeologi skal kunne utvikle disse bare med det

arkeologiske materialet (Small 1987:107). I motsetning til forhistorisk arkeologi, gjør historisk arkeologi det mulig å bruke relasjonelle analogier fordi vi der har tekster, framholder Small. Han går så over til det konkrete arkeologiske materialet for å vise hvordan dette fungerer i praksis. Det arkeologiske materialet Small tar for seg, er husstrukturer i et samfunn fra sen hellenistisk periode beliggende på Masada. I disse husene finner han at sammensetningen av rom (syntaksen), er lik i alle. Small kommer fram til at det er en gruppe av rom innerst i den mest private delen av husene og en annen gruppe rom ved døren som er mer offentlig.

For å finne strukturen bak dette romlige mønsteret på Masada, benytter Small seg av analogier. Første steg er få et bilde av sammenhengen mellom det arkitektoniske mønsteret og ideasjonell oppførsel, og for å løse dette anvender Small skriftlige kilder. I de skriftlige kildene han benytter, som alle er jødiske og fra de første århundrene etter Kristus, finner han strenge regler for kontakt mellom kjønnene. Small finner det åpenbart at den generelle strukturen er sentrert rundt regler som kontrollerer og begrenser relasjoner mellom menn og kvinner i samfunnet (Small 1987:112). Han bruker dette for å utlede et systemparadigme. For å gjøre dette paradigmet mer spesifikt for Masadasamfunnet, sammenligner Small det med lignende samfunn hvor ideasjonell bakgrunn og sammenheng med materiell kultur, er bedre dokumentert. Dette vil i følge Small gjøre relasjonell analogi mulig, hvis han bruker moderne samfunn der vi vet den relasjonelle bakgrunnen for bolighusene.

Small tar utgangspunkt i en etnoarkeologisk analyse som tar for seg romlig syntaks av sosiale relasjoner i et muslimsk samfunn ved østkysten av Afrika. I det utvalgte etnoarkeologiske eksemplet finner Small strenge regler for kontakt mellom kvinner og menn, og det fantes et indre område i huset hvor kvinner oppholdt seg (Small 1987:115). Small argumenterer for at siden det etnoarkeologiske samfunnets romlige mønster og systemparadigme er en parallell til Masada, kan man bruke informasjonen fra det etnoarkeologiske eksemplet til å spesifisere det generelle paradigmet til å passe på Masada. Small bruker således informasjonen fra det muslimske samtidige samfunnet til å tolke hvordan husene på Masada ble brukt. Kvinners adskillelse fra fremmede menn, og deling av huset i en mannlig og en kvinnelig del, er for en stor del det han får ut av denne sammenligningen.

Som neste ledd i argumentasjonen viser Small til at i en historisk periode kan det analogisk bygde paradigmet bli testet mot uavhengig data. Som eksempel framholder han

at andre steder der det er endringer i struktur og undersystem burde det også være produsert synlige endringer i det romlige mønsteret. Small foreslår noe diffust at dette kan være tilfelle i det mannlige religiøse samfunnet Quamran (Small 1987:118). Smalls konklusjon på hoveddelen av artikkelen er at skriftlige kilder i historisk arkeologi gjør det mulig med relasjonell analogi, både for å bygge spesielle ideasjonelle paradigmer og for å kunne teste disse hypotesene.

I tredje del av analysen diskuterer Small igjen strukturalismens muligheter i historisk arkeologi. Å arbeide i en historisk kontekst kan skape strukturelle koblinger mellom fortid og nåtid, poengterer Small. Sant nok, sier han, er den strukturelle likheten mellom det etnografiske eksemplet og Masada, sannsynligvis en følge av kulturell kontinuitet. Allikevel er Small skeptisk både til å se strukturen og konteksten uforandret i tid og rom. Tvert i mot, hevder han, fungerte det ideasjonelle prinsippet her i dette tilfellet i forskjellige kontekster. Masada var for eksempel kongelig jordeiendom, noe som må ha virket inn på dagliglivet, mens det muslimske samfunnet besto av urbane handelsmenn som brukte et symbolsk system for å etablere seg i en økonomisk posisjon som var bedre enn innlandsstammene. Nettopp på grunn av kontrastene i disse to samfunnene, mener Small at de identifiserte prinsippene kan anvendes krysskulturelt. Strukturalistisk arkeologi på materiale fra historiske perioder, kan altså gi krysskulturelle generaliseringer som kan brukes på forhistorisk materiale. Smalls konklusjon er altså at historisk forskning kan hjelpe strukturalistisk arkeologi med å utvikle en ny metodologi.

SAMISKE KÅTER

Timothy Yates artikkel fra 1989 "Habitus and social space: some suggestions about meaning in the Saami (Lapp) tent, ca 1700-1900" er publisert i *The Meanings of Things, Material Culture and Symbolic Expression* redigert av Ian Hodder. Yates analyserer teltet (kåten) hos fjellsamene, men det er ikke et arkeologisk materiale han tar for seg. Han baserer seg i stedet på skriftlige kilder og analyserer inndelingen i det sosiale rommet ut fra disse.

Først gjør Yates rede for sitt teoretiske utgangspunkt. Han framholder at en strukturalistisk problematisering vil gi en mer kraftfull forklaring på den samiske kåten. Med referanser til Bourdieu (1977a), er det kulturelt spesifikke, heller enn universelle

strukturer ala den klassiske strukturalismen Yates forventer å finne. Videre henviser han til Giddens (1982) utsagn om at strukturer er historiske i det de er både medium for, og utkomme av menneskelige handlinger.

Videre ser Yates på inndelingen av husholdsrommet slik det har blitt gjengitt i skriftlige kilder. Ut fra opplysninger hentet fra Gustav Ränks (1949) beskrivelser, hevder Yates at det var et generelt romlig mønster i kåtene i nordlige Lappland. På neste steg setter Yates dette romlige mønster i forbindelse med grenser mellom kjønnene. Inndelingen i den samiske kåten uttrykte det verdisystemet og den autoriteten som samfunnet var basert på, og i dette lå opposisjonen mellom menn og kvinner, og menns makt over kvinner. Kåten var en fysisk representasjon av strukturen i de sosiale relasjonene i husholdet (Yates 1989:253). Det var regler for hvordan folk kunne bevege seg rundt i kåten. Menn oppholdt seg og sov i den bakerste delen, mens kvinner holdt til i den fremste delen, ildstedet fungerte som skillelinje. Ildstedet fungerte også som grense mellom generasjonene, men viktigst var opposisjonen mellom kjønnene (Yates 1989:253).

Videre i analysen viser Yates hvordan hans tidligere bestemte opposisjoner basert på kjønn også kan knyttes til samenes religion. Under den fremre døren i kåten, holdt dørgudinnen *Uks-Akka* til, hun beskyttet nyfødte og hadde med kvinnelige månedlige plager å gjøre. Under den bakre døren holdt *Påssjo-Akka* til, hun var jaktgudinne. I følge Yates var det bare menn som kunne utføre den rituelle tilbedelsen av guder, kvinner ble sett på som rituelt urene og alt som hadde med jakt å gjøre ble holdt unna kvinner. Blodet fra byttet og menstruasjonsblod representerte opposisjoner som var bundet opp til de romlige opposisjoner, med de to oppopperende døråpninger, mener Yates. Han hevder at de sosiale, romlige inndelingene kan sees på som en transformasjon av de rituelle inndelinger i himmelen.

Kåten bestod altså av motsetningsparet livet og døden. Melk kunne bare tas inn gjennom frontdøren, og kjøtt bare gjennom bakdøren. Kvinner melket og bare menn kunne ta hånd om byttet. Melking var hovedsakelig sommeraktivitet og vinteren var slaktesesong. Dette viderefører Yates og assosierer med kåterommet, sør - nord, sommer - vinter og fram - bak. Opposisjonen mann - kvinne blir således repetert i flere forskjellige konsepter, og Yates ser en rekke opposisjoner som strukturerer alle aspekter ved samisk liv (Yates 1989:257):

male	-	female
sacred	-	profane
clean	-	unclean
death	-	life
back	-	front
hunting	-	milking
hunting blood	-	menstrual blood
north	-	south
winter	-	summer

De mannlige områdene var forbudt for kvinner, mens menn hadde lov til å passere gjennom kvinners verden, framholder Yates. Rom, eiendeler, arbeidsdeling og rituale var alle del av samme struktur, som var basert på kjønnsforskjeller. Den himmelske struktur i den samiske religion, var en metafor på forholdet mellom menn og kvinner på det jordiske plan, samt en rettferdiggjøring og legitimering av den. I følge Yates, kan husrommet sies å være fokus for kjønnsideologi, skapt og kontrollert av menn (Yates 1989:258).

Yates gir så enda et argument for sammenhengen mellom husrommets struktur og sosial organisasjon. De sosiale inndelingene i rommet ble ikke ført videre i husene til samene når de ble bofaste. Dette tyder på sammenheng mellom konstruksjonen av teltet (stokkene som holder det oppe), og den sosiale inndeling. Den arkitektoniske strukturen i kåten, virker derfor som nok et strukturerende middel for begrepsdefineringen i rommet og i hjernen (Yates 1989:259).

Til slutt sammenfører Yates det han har kommet fram til om strukturene i kåten, med de teoretiske aspektene han begynte artikkelen med. Kjønnsrelasjoner blir skapt gjennom strukturell praksis og legitimert og slik reproduisert gjennom et system av strukturer som handler sammen metaforisk, framholder Yates (1989:259). Det er ideologi som gjør strukturer meningsfulle og relaterer dem til hverandre. Han konkluderer med at han har utforsket det systemet av opposisjoner som strukturerer den huslige konteksten av den samiske kulturelle *habitus* (Yates 1989:260).

MIDDELALDERHUS, DARTMOOR

David Austin og Julian Thomas publiserte i 1990 et kapittel med tittelen ”The proper study of medieval archaeology” i boken *From the Baltic to the Black Sea, studies in Medieval Archaeology* redigert av Austin og Alcock. Austin og Thomas framholder innføringsvis at middelalderarkeologer må legge mer vekt på det arkeologiske materialet og mindre vekt på

kunnskap om historiske metoder og data. De mener at arkeologi ikke er underordnet historieskrivning. Både arkeologi og historieskrivning innebærer en fortolkning av materialet, og det blir arkeologenes jobb å skrive historien til ”de tatt for gitte” og ”det usigelige”. Det arkeologiske materialet Austin og Thomas tolker er et kompleks av middelaldergårder med omkringliggende landskap i Dartmoor, England.

Første del av kapitlet bruker Austin og Thomas til å redegjøre for sine teoretiske og epistemologiske tanker rundt bruken av arkeologisk kildemateriale kontra historiske kilder. Austin og Thomas poengterer betydningen av å bruke sosiale teorier i arkeologi, og de peker på Pierre Bourdieus *Outline of a theory of practice* (1977a), som den som best forklarer deres teoretiske ståsted. Det er i hjemmet, ved ildstedet, at folk får de mest fundamentale verdier innpodet, hevder Austin og Thomas (1990:46). Lærdommen fra nyere arkeologisk teori, framholder Austin og Thomas, er at samfunn uttrykker seg selv på mange måter, det skrevne ordet er bare en av disse. Vi må først lese den arkeologiske teksten på dens egne premisser og siden sette den parallelt med tekster fra andre kilder (Austin og Thomas 1990:50-51). Austin og Thomas er av den oppfatning at det arkeologiske materialet vi graver frem har direkte implikasjoner på prosessen som skaper menneskenes subjektivitet. Vi graver fram de lokaler som orienterte menneskenes bevegelser og den materielle teksten som de leste (Austin og Thomas 1990:53).

Austin og Thomas deler sin tolkning av det arkeologiske materialet i fire deler. De ønsker å skape en strukturert overgang av bøndenes sosiale erfaring gjennom rom, og de begynner med huset. Deretter tar de for seg gårdsplassen, så åkrene rundt og til slutt det større landskapet. Deres tolkning av huset baserer seg for en stor del på analogier til et eksempel fra Irland, Peig Sayers (1962) *An Old Woman's Reflections*, som støtter opp om deres utgangsteorier om at bygningene hadde bevisste strukturer som innbyggerne kjente til. Sayers rom hadde en mening som var kjent for henne og hennes naboer (Austin og Thomas 1990:54).

I likhet med de andre fallstudiene sammenligner Austin og Thomas flere hus og finner fellestrekk som de tar utgangspunkt i. På bakgrunn av denne repetisjonen hevder Austin og Thomas at det eksisterte et mentalt mønster kjent av en større gruppe mennesker. De poengterer at den symbolske meningen sannsynligvis varierte i tid, noe som også eksemplet fra Irland viste. Austin og Thomas bruker også analogien til det irske huset for å dele middelalderhuset inn i et offentlig og et privat område. Austin og Thomas sier at de

som i andre diskusjoner om sosiale relasjoner, finner uttrykk gjennom opposisjoner: øvre - nedre, privat - offentlig, menneske - dyr, inne - ute (Austin og Thomas 1990:59).

Disse begrepsmessige opposisjonene som de isolerer, kan sammenlignes med det som er beskrevet og analysert av andre, for eksempel Yates (1989) analyse av sameteltet, hevder Austin og Thomas. Men de påpeker også at formene og materialet i slike begrepsmessige strukturer vil være kulturelt spesifikke, og derfor ser de nærmere på den kulturelle konteksten og analyserer gårdsplassen, åkrene og landskapet rundt gården. Årstidenes syklus har hatt betydning for hvordan menneskene har strukturert sitt liv. Det videre landskapet rundt har også hatt betydning, og her må Austin og Thomas ta i bruk historiske kilder. De poengterer hvor kritiske vi må være til disse kildene for å fremdeles kunne representere et syn på bøndernes sosiale relasjoner.

Etter tolkningen av materialet oppsummerer Austin og Thomas hva de har fått ut av sin analyse. Ved å se på de temporært bestemte bevegelser av mennesker gjennom forskjellige typer rom, kan vi lettere forstå hvordan samvær blir bestemt av disse rommene og hvordan rommene blir tolket, foreslår Austin og Thomas. De framholder at de gjennom sine tolkninger har rekonstruert disse bøndernes *habitus*. Huset var privat, men delt på en nøye strukturert måte av den nære slekten. Menn hadde et kontaktnett gjennom gjeting av dyr, kvinner gjennom markeder og kirken. Visse mønster av livet ble repetert i huset, i gården og i større områder. Ved å konsentrere seg på sted og nærværelse, framholder Austin og Thomas at de har fokusert på mennesker, deres handlinger og tanker. De har jobbet fra bunnen og opp, basert på en arkeologisk agenda i motsetning til en historisk agenda (Austin og Thomas 1990:75).

GRESSBAKKENTUFTER, VARANGER

Kjersti Schanches doktorsavhandling *Gressbakkentuftene i Varanger, Boliger og sosial struktur rundt 2000 f.Kr.* fra 1994 handler om de kyst- og fjordnære nedgravde Gressbakkentuftene i Varanger, Finnmark. Siden dette er en lang avhandling med mer omfattende problemstillinger enn de andre fallstudiene, vil dette hovedsaklig bli en presentasjon av enkelte deler. Schanche deler avhandlingen i tre deler, der hun i første del tar for seg det arkeologiske materialet, i andre del gjør hun rede for sitt teoretiske utgangspunkt og i tredje del har hun sine tolkninger. Hennes ambisjoner er, med

utgangspunkt i en romlig analyse av steinaldertuftene i Varanger, å kunne si noe om hvordan menneskene har organisert sine aktiviteter i tid og rom (Schanche 1994:2). Jeg har konsentrert meg om de deler av avhandlingen som spesielt handler om boligrommets organisering, og hovedsaklig hennes kapittel 8 hvor hun tolker gressbakkenhuset og sosial strukturering. Jeg kommer også inn på deler av kapittel 5 hvor hun teoretiserer omkring romlig organisering og sosial adferd (Schanche 1994:127-134), samt kapitlene som omhandler det arkeologiske materialet.

Schanche studerer altså først i avhandlingen det arkeologiske materialet og kommer fram til at det var visse generelle likheter i Gressbakkentuftenes romlige struktur. Husene hadde oftest to ildsteder og var veldig symmetriske. Hun ser også en to (fire) deling av huset, hvor firedelingen gjelder for tufter med 4 innganger (Schanche 1994:76). Videre i del to diskuterer Schanche ulike teorier omkring materiell kultur, og spesielt interessant her er hennes teorier omkring romlig organisering. Hun konkluderer med at bebodd rom står i en særklasse når det gjelder naturalisering av adferd fordi den symbolske mening som formidles gjennom boligens utforming oppleves som naturlig (Schanche 1994:134).

I kapittel 8 tolker Schanche gressbakkenhusets sosiale strukturering ut fra disse forutsetningene i materialet og den teoretiske bakgrunnen. Hun prøver i dette kapitlet å besvare hvorfor det er to ildsteder og flere innganger i tuftene. I tillegg funderer Schanche på om tuftene kan fortelle noe om samfunnets sosiale struktur (Schanche 1994:199).

Delvis bygger Schanches tolkninger i kapittel 8 på de tolkninger hun foretok i kapittel 7 angående utviklingen til denne hustypen. Fremveksten av Gressbakkenhus, knytter Schanche til en økt sosial kontroll internt i samfunnet. Mot slutten av yngre steinalder har tiltagende stress og konflikter, forårsaket av et mer bofast bosettingsmønster, økt befolkningstetthet, og kanskje på grunn av dette, en tiltagende utarming av ressursene, ført til økt sosial kontroll. Mer utstrakt anvendelse av symboler og økt rituell aktivitet har blitt brukt for å understreke et felles verdigrunnlag i forsøk på å motvirke en potensiell undergang i samfunnsoppbygningen. Et mer bofast bosettingsmønster kan ha gjort at boligen fikk en viktigere rolle i markeringen av kulturelle verdier. De symbolske meningene som tidligere ble tolket inn i landskapet man beveget seg i, ble nå overført til boligen. Disse symbolske markeringene kan, i følge Schanche, ha vært framtrødende opposisjoner i samfunnet, for eksempel mellom mann - kvinne, liv - død, sommer - vinter og så videre (Schanche 1994:209). På grunn av at det i yngre steinalder skjer en gradvis endring mot større hus, mener Schanche at det sannsynligvis ikke har skjedd et skifte fra

kjernefamiliehus til flerfamiliehus på et gitt tidspunkt, men heller en mer gradvis økning av antall beboere per hus. Hennes teori er at det i gressbakkenhusene har bodd kjernefamilier, muligens utvidet med ugifte slektninger og eldre generasjoner.

Med referanse til Bourdieu (1977a), hevder Schanche at rominndelingen kan ha understreket samfunnets ideelle struktur, dets regler og normer, og på denne måten medvirket til ideologisk legitimering av eksisterende maktforhold. Videre sier Schanche at hun finner det sannsynlig at beboerne har hatt faste plasser, definert etter deres sosiale rolle i samfunnet, samt at det har vært regler for hvor ulike aktiviteter kunne utføres (Schanche 1994:209).

Gressbakkenhusets inndeling er strengt symmetrisk. En tenkt tverrakse deler huset i to deler som motsvarer hverandre. Denne todelingen av det indre rommet kan sees på som et forsøk på en markering av viktige kategorier gjennom romlige opposisjoner, hevder Schanche. Den sosiale dualismen mellom mann og kvinne er grunnleggende for de fleste samfunn og det er dokumentert en rekke eksempler på at bolighuset har vært delt inn i disse kategoriene, og Schanche henviser her til noen slike etnografiske eksempler. Hvilken halvdel av huset som har vært for menn og hvilken som har vært for kvinner, finner Schanche vanskelig å si noe om, på grunn av den rotete og mangelfulle funnfordelingen i husene. Hun foreslår at den tilfeldige funnfordelingen av gjenstander i tufta kan skyldes opposisjon fra kvinners side, at de har tatt hele boligen i bruk når mennene har vært borte. Dette samsvarer med Myrvolls (1992) teorier, som Schanche også nevner, om kvinners opposisjon mot menns dominerende ideologi. Menns dominerende ideologi kommer til uttrykk i symmetri i hus og gjenstandsornamentikk. Myrvoll har foreslått at kvinner lagde usymmetrisk ornamentikk (på typiske kvinnegjenstander som kammer og hengesmykker), som motstand. Schanche poengterer her også muligheten av at det klare skillet mellom menns og kvinners aktiviteter kan ha oppstått av mer likeverdige relasjoner mellom kjønnene og ikke nødvendigvis som en aktiv mannlig strategi (Schanche 1994:216).

Menn og kvinner kan ha hatt hvert sitt ildsted hvor de tilberedte hver sin mat, mener Schanche. De 3 (og ofte 4) inngangene kan også ha vært forbeholdt de ulike kjønn. En analogi til dette finner hun i det samiske teltet. Møddingene som oftest befinner seg på fremsiden av huset, inneholder mye hele gjenstander og menneskebein som kan ha hatt symbolsk betydning, og som således kan tyde på nedlegging av rituell karakter. Dette kan i følge Schanche bety at fremsiden av huset har vært betraktet som den mest hellige, og

baksiden profan. Her trekkes analogier igjen til det samiske teltet hvor tilsvarende romlige opposisjoner har vært symbolisert, bare motsatt (Schanche 1994:219).

Schanches tolkninger er selvfølgelig mer sammensatt enn dette sammendraget har kunnet vise, blant annet har hun hele tiden forslag til praktiske årsaker til husets struktur, men det er allikevel de mer symbolske forklaringene hun går videre med.

Jeg har nå presentert mitt materiale, og vil i de neste tre kapitlene se nærmere på de tre analytiske aspektene: teoretisk bakgrunn, bruk av arkeologisk materiale og kildebruk. Jeg begynner med å se på analogislutningene i fallstudienes teoretiske bakgrunn.

6. FALLSTUDIENES TEORETISKE BAKGRUNN

Det er vanlig i arkeologiske analyser å hente samfunns- eller kulturteorier fra andre fag som sosialantropologi eller sosiologi. I analyser av kjønn og rom er som tidligere nevnt strukturalisme og praksisteori mye anvendt. Small for eksempel, anvender strukturalisme (se kapittel 4) som ble utviklet innen lingvistikk, men som også har vist seg anvendelig for andre fagområder som for eksempel arkeologi. De tre andre fallstudiene: Yates, Austin & Thomas og Schanche har alle sammen Pierre Bourdieus sosiologiske teorier (se kapittel 4) som bakgrunn. Jeg kommer ikke til å gå i dybden og se på enhver referanse i fallstudienes teorigjennomgang, men i stedet konsentrere meg om teorien omkring kjønn og rom. Det er kanskje mulig å kalle Bourdieu for hovedrepresentant for det teoretiske utgangspunkt hos Yates, Austin & Thomas og Schanche, men også andre sosialteoretikere, som Giddens, blir nevnt. Dette kapitlet vil bare bli en kort presentasjon av fallstudienes teoretiske bakgrunn som det utgangspunkt de har for sine tolkninger. Jeg ønsker å belyse faktorer som:

- Finnes det informasjon om stillingstagen til kjønn og rom i fallstudienes redegjørelse av teoretisk bakgrunn?
- Kan man se bruk av analogier på dette nivået av analysene?

Det er selvfølgelig problematisk å dele opp fallstudiene og plukke ut deres samfunnsteori fra resten av analysen, men jeg tror det kan være til god hjelp for å se hvordan analysene er bygd opp og hvordan analogier spiller inn også her.

HELLENISTISK MASADA

Smalls problemstilling i analysen er, som tidligere framkommet, like metodisk som teoretisk. Det er tydelig at det er strukturalistiske analyser han vil forbedre gjennom en analogibruk i historiske analyser. Denne metodologien som han drøfter er selvfølgelig en form for teori, men han redegjør ikke direkte for samfunnsteorien han utgår fra. Small er altså eksplisitt strukturalist, men gir ingen klare retningslinjer for hvilke deler av strukturalismen som samfunnsteori han selv vil benytte i sin analyse. Det han fremhever er at strukturalistisk arkeologi prøver å forstå den ideasjonelle bakgrunnen bak mønstrene i det arkeologiske materialet (Small 1987:105). Videre får vi vite at målet er å bygge en strukturalistisk modell, basert på generelle prinsipper av symbolisme samt generaliseringer

om båndene mellom disse prinsippene og konteksten de brukes i. Fra dette kan vi anta at Small tar utgangspunkt i at det finnes et strukturelt underliggende mønster som går an å avlese, og sannsynligvis har han denne ideen fra strukturalistisk teori.

Ut fra Smalls deling av huset i offentlig og privat, og senere i mannlig og kvinnelig, kan det virke som om han tar utgangspunkt i strukturelle opposisjonspar. Vi kan ikke vite sikkert om dette skyldes Smalls teoretiske utgangspunkt i strukturalisme eller analogier fra andre samfunn. I følge mine tidligere sluttsatser om teoriens analogiavhengighet går jo dette ut på ett, det vil uansett være analogier som ligger under, bare at man i en samfunnsteori har forsøkt skape en generalisering.

Ut fra det teoretiske utgangspunktet Small legger til grunn for sin tolkning, kommer det ingen direkte informasjon om hvordan han mener kjønn påvirkes av strukturalistisk teori. Small bygger sin analyse på strukturalistisk grunn, og det underliggende mønstret han leter etter samt dikotomien offentlig - privat, kommer sannsynligvis fra strukturalisme. Som tidligere diskutert i kapittel 4, bygde Lévi-Strauss sine teorier mye på analogier til det vestlige samfunnet og krysskulturelle generaliseringer. Disse analogiene tar Small med seg inn i sin tolkning av husene på Masada.

SAMISKE KÅTER

I Yates analyse blir det innledningsvis brukt en del plass på å klargjøre den teoretiske bakgrunnen for tolkningen. Yates refererer hovedsaklig til Bourdieu (1977a) i de avsnitt der han gjennomgår sin teoretiske basis. Han framholder at i Bourdieus arbeider går binære opposisjoner over fra å være objekt for analyse til å bli det teoretisk gitte. Strukturene er derimot kulturelle og ikke universelle som i klassisk strukturalisme. Videre hevder Yates at strukturelle analyser må søke opposisjonene som de forholder seg i en kulturell totalitet. Yates argumenterer for at rom er spesielt viktig i denne sammenhengen, siden det er i rom de strukturelle øvelsene skjer som bygger opp den praktiske beherskelsen av de fundamentale skjemaer (Yates 1989:250).

Yates refererer også kort til Giddens (1982) når han viser til hvordan vi kan nå disse strukturene. Strukturene er både et middel for og et resultat av, menneskelig handling. Strukturene er synlig i menneskelig praksis, men agentene selv kan ikke beskrive dem selv om de er bevisste på dem, til det trengs det analytisk abstraksjon (Yates 1989:250).

Selv om Yates teoretiske utgangspunkt for den videre tolkningen, etter min oppfatning er ganske uklar, så kommer det fram at binære opposisjoner er det gitte, det man skal søke etter. Hvordan disse opposisjonene forholder seg varierer kulturelt, men vi skal søke etter dem i totaliteten av kulturelle strukturer som er synlig i menneskelig praksis. Det er i rom disse strukturelle øvelsene hovedsakelig skjer og derfor er rom spesielt viktig å se på. Både opposisjoner som universelt og rommet som arena for de viktige strukturene har Yates fra Bourdieu, og som i kapittel 4 framholder jeg at Bourdieu bygger disse teoriene på analogier til blant annet det kabylske huset. Yates gir ingen opplysninger om kjønn i sitt teoretiske utgangspunkt.

MIDDELALDERHUS, DARTMOOR

Austin og Thomas teoretiske innledning er for en stor del basert på Bourdieu (1977a) og Giddens teorier. Jeg konsentrerer meg her mest om hva de utleder fra Bourdieu, fordi jeg mener det er viktigst for problematikken rundt kjønn og rom. Austin og Thomas framholder at Bourdieu best forklarer dialektikken mellom subjektivitet og materialitet med sin diskusjon omkring *habitus*. Bourdieu har erstattet Lévi-Strauss evige strukturer med *habitus* som altså er den indre loven hver agent får innarbeidet i seg i sin tidlige oppvekst. Bourdieu mener at folk handler og skaper den materielle kulturen rundt seg etter mønstre og regler som de ubevisst har tilegnet seg tidlig i livet. Denne *habitus* er ikke uforanderlig, men varierer med generasjoner og samfunnsklasser. *Habitus* bestemmer ikke handlinger, men guider dem bare. Strategiske handlinger kan endre de objektive forholdene subjektet opererer under (Austin og Thomas 1990:45).

Videre henviser Austin og Thomas til Bourdieu (1977a) når de holder fram at det er i hjemmet, ved ildstedet, at folk tilegner seg de mest fundamentale verdier og strukturene som vil guide deres framtidige liv. Den materielle kulturen spiller således en vesentlig rolle i installasjon og reproduksjon av *habitus* (Austin og Thomas 1990:46). Austin og Thomas viser videre til Bourdieus eksempel med det kabylske huset i Algerie som er organisert i forhold til en rekke opposisjoner, og dette presenterer de som en ledetråd til Bourdieus prinsipper. Det er likevel viktig å poengtere at de skapende skjemaer alltid er historisk og kulturelt relative, mener Austin og Thomas (1990:46). Gjennom å vise til eksemplet med

det kabylske huset mener jeg at Austin og Thomas anerkjenner Bourdieus analogibruk. De viser ihvertfall at de er bevisste på hvor Bourdieu henter mange av sine analogier fra.

Austin og Thomas henviser til Giddens (1981, 1987) også, som de mener viser hvordan samfunn reproduseres. For eksempel har Giddens foreslått at det i førindustrialiserte samfunn var rutinemessig samhandling mellom agenter ansikt-til-ansikt, som skapte de sosiale systemene. Rutiner fungerer for å reprodusere tradisjonell livsstil, og hvordan romlige strukturer påvirker menneskenes bevissthet blir derfor interessant. Dette er likt Bourdieus teorier, men Austin og Thomas framholder at Giddens i tillegg også fremhever rom som arena for møter (Austin og Thomas 1990:52).

Når det gjelder forholdet mellom mennesker og rom er Austin og Thomas teoretiske standpunkt ganske godt underbygd, men hvordan de spesielt forholder seg til kjønn og rom er mer uklart. Det er vanskelig å si om de mener opposisjoner mellom kjønn i rom er en selvfølge eller om dette er kulturelt spesifikt for det kabylske huset. Derimot kan man med utgangspunkt i deres konklusjoner i den senere tolkningen anta at de går ut fra at opposisjoner i sin helhet er universelt, og noe man kan avlese i husstrukturen. Både opposisjoner som universelt og rommet som reproduserende for strukturene har Austin og Thomas fra blant annet Bourdieu, og ved å bruke dette får de også Bourdieus analogier til det kabylske huset med seg.

GRESSBAKKENTUFTER, VARANGER

Kjersti Schanche har på grunn av omfanget av hennes avhandling, et større antall sider egnet til å redegjøre for sitt teoretiske grunnlag enn de andre fallstudiene. Jeg har valgt å se utelukkende på de sider der hun gir teoretisk bakgrunn for organiseringen av boligrommet (Schanche 1994:127-133 + kapittel 8).

I sitt kapittel 5 gir Schanche teoretisk grunnlag for romlig organisering av materiell kultur og adferd. Hun støtter seg på blant annet Bourdieu (1977a:95), når hun framholder at de romlige omgivelsene spiller en helt spesiell rolle når det gjelder objektivisering og naturalisering av spesielle adferdsmønstre. Rommet som omgir oss medvirker til at vi aksepterer tingenes tilstand og lar være å stille kritiske spørsmål (Schanche 1994:128). Schanche framholder at det er meningen boligen symboliserer, som mer enn noe annet, er det viktigste for de valg som tas når en bolig bygges. Hun viser igjen til Bourdieu (1977a)

når hun framholder at det oppvoksende individ blir sosialisert inn i en gitt verden og at boligen således spiller en viktig rolle i legitimeringen av sosiale forhold. Således framholder Schanche at boligens inndeling kan symbolisere og underbygge viktige strukturelle opposisjoner i samfunnet, for eksempel opposisjonen mellom menn og kvinner. Schanche viser til en rekke antropologiske eksempler på at den faste rominndelingen i en rekke samfunn har vært delt i en del for menn og en for kvinner, blant annet viser hun her til eksemplet med Yates og den samiske boligen (Schanche 1994:131).

Schanche framholder at romlige opposisjoner ser ut for å ha vært spesielt fremtredende i såkalte tradisjonelle samfunn, og derfor mener hun at strukturalistisk teori har vært anvendelig for å analysere disse samfunnstypene. Hun viser til en rekke antropologiske analyser som for eksempel Ohnuki-Tierneys ”Spatial concepts of the Ainu of the northwest coast of the northern Sakhalin” (1972) for å argumentere for dette. Ohnuki-Tierney har gjort en strukturalistisk analyse hvor de japanske Ainuenes verdensforståelse og boligens inndeling er forklart ut fra en rekke opposisjoner. Schanche advarer riktignok mot at det i slike analyser blir tatt lite hensyn til at symbolsk mening er kontekstavhengig. Hun poengterer også at den aktive sosiale rolle som de romlige omgivelsene kan spille i strukturingsprosessen, har vært tatt lite hensyn til (Schanche 1994:129).

I sitt kapittel 8, framholder Schanche at flere av hennes tolkningsforslag har utgangspunkt i at det finnes et dualistisk samspill mellom menneskelig adferd på den ene siden, og materiell kultur og de fysiske omgivelsene på den andre (Schanche 1994:199). Hun støtter seg igjen blant annet på Bourdieu (1977a, 1977b), når hun argumenterer for at rominndelingen har understreket samfunnets ideelle sosiale struktur, dets regler og normer, og på denne måten medvirket til en ideologisk legitimering av de eksisterende maktforhold (Schanche 1994:209). Videre henviser Schanche igjen til Bourdieu, når hun framholder at en grunnleggende måte å forstå verden på er å systematisere den i likheter og forskjeller. For å skille ting fra hverandre vektlegges motsetningene og forskjellene mellom dem, og de får sin mening gjennom serier av strukturelle kontraster eller opposisjoner (Schanche 1994:214).

Når Schanche tar fatt på tolkningen av den sosiale struktureringen av gressbakkentuftene er det med utgangspunkt i de ovenfor nevnte teorier. Hun legger altså fram en teori som er mye påvirket av Bourdieus praksisteori. Som diskutert i kapittel 4 er Bourdieus praksisteori også bygd opp av analogier blant annet til det kabylske huset.

Schanche anvender også egne analogier når hun tar fram eksempler på samfunn hvor boligen symboliserer og strukturerer den viktige mann - kvinne opposisjonen i samfunnet. Hun henviser blant annet til Bourdieus (1977b) analyse av det kabylske huset og Yates (1989) analyse av den samiske kåten. Schanches sju etnografiske eksempler på denne opposisjonen spenner over hele verden. Hun anvender slik analogier for å antyde at opposisjonen mellom menn og kvinner i boligen er et fenomen som finnes over hele verden, riktignok gjeldende tradisjonelle samfunn. Dette blir stående som utgangspunkt for hennes tolkning. Schanche framholder også strukturalistisk teoris anvendelighet for å analysere tradisjonelle samfunn, og her underbygger hun med eksempler på strukturalistisk analyser av boliger. I enda større grad enn de andre fallstudiene er Schanches teoretiske utgangspunkt bygd på analogier til etnografiske eksempler for å bevise teoriens universelle gyldighet.

OPPSUMMERING OG SAMMENLIGNING

Small vil forstå bakgrunnen for mønstret bak det arkeologiske materialet. Yates argumenterer for at vi må søke opposisjonene som de forholder seg i en kulturell totalitet. Også Schanche framholder at opposisjoner utgjør er en grunnleggende måte å ordne verden på. Alle disse tre analysene har klare drag av strukturalisme, både Yates og Schanche beskriver binære opposisjoner som en grunnleggende måte å ordne verden på. Det virker som om det er motstridende oppfatninger om hvorvidt opposisjoner er universelle underliggende strukturer og bare motsetningsparene er kulturelt variert, eller om også det å ordne verden i motsetningspar er kulturelt relativt. Ut fra deres teoretiske innledning kan Austin og Thomas tolkes å mene det siste.

Både Yates, Austin & Thomas og Schanche poengterer rommets rolle som innlæringsplass for strukturerende skjemaer. Det er altså Bourdieus begrep *habitus* som kan regnes som en fellesnevner i disse tre analysene. *Habitus* hos Bourdieu blir, som tidligere nevnt, ikke direkte knyttet til rom. Bourdieu framholder derimot at det er i en sosial sammenheng uten skrift, at det bebodde rommet og huset kan bli den viktigste plassen for objektivisering av skapende skjemaer (Bourdieu 1977a:89). Derfor er det interessant at alle tre fallstudiene har fokusert på rommet som det viktigste mens Bourdieu virker som han setter dette mer åpent. Dette skal jeg komme nærmere tilbake til i kapittel

9. Bourdieus oppfatning av rommet som viktig for skapende skjemaer bygger også på analogier, kanskje til samfunn der han har sett dette fenomenet. Bourdieu referer hele tiden til eksemplet Kabylia i Algerie, og det gjør han også der han snakker om huset som stedet for objektivisering av skapende skjemaer.

I alle fire fallstudiene er det mulig å konkludere med at det eksisterer analogibruk på dette nivået av analysen. Det er analogier som de ”arver” etter sine teoretikere Lèvi-Strauss og Bourdieu, og i Schanches tilfelle også egne analogier. Schanche er den eneste som eksplisitt tillegger egne analogier for å styrke teorien, og dette kan jo godt skyldes at hun i sin kraft av en avhandling har så mye mer plass. Det er i denne sammenhengen også interessant at hun er den eneste som konkret foreslår kjønn som en viktig strukturell opposisjon allerede i sine teoretiske redegjørelser, noe som skjer ved hjelp av nettopp egne analogier.

7. FALLSTUDIENES BRUK AV ARKEOLOGISK MATERIALE

Jeg vil i dette kapitlet gjøre rede for det ”nivå” i fallstudiene der det arkeologiske materialet blir lagt fram. Med arkeologisk materiale mener jeg de fysiske sporene etter menneskene i fortiden, men jeg har også valgt å ta med Yates beskrivelse av materiell kultur basert på skriftlige kilder i dette kapitlet. Hvor mye hver enkelt arkeolog mener å kunne trekke ut av materialet uten å synliggjøre sin bruk av analogier varierer. Som også nevnt i kapittel 3, blir ofte gjenstander og rom knyttet til kjønn på veldig varierende grunnlag. Jeg vil her gjøre et forsøk på å trekke ut hva de enkelte analyseforfatterne: Small, Yates, Austin & Thomas og Schanche får ut av den materielle kulturen de tar utgangspunkt i når det gjelder kjønn.

Selv om de alle analyserer rom/hus, er det svært forskjellig hvor mye arkeologisk materiale de har til rådighet, og hvor mye av det de faktisk velger å bruke. Jeg har prøvd å belyse faktorer som:

- Hvor mye materiale har de tilgang på og hvilke deler av det velger de å se på?
- I hvilken grad og på hvilken måte brukes løse artefakter?
- Får variasjoner i materialet betydning for tolkningen av kjønn og rom?
- Kan man se bruk av analogier på dette nivået av analysen?

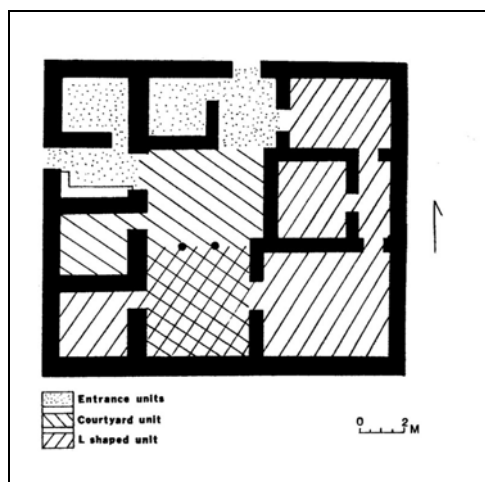
Jeg er klar over problemene med å plukke det fysiske materialet bort fra sine samfunnsteorier og analogier, men dette kapitlet er heller ikke tenkt som noe som kan stå alene, men må sees i sammenheng med de andre kapitlene i del 2. Dette er hovedsaklig ment å fungere som en innledning til kapitlet som tar for seg fallstudienes epistemologi.

HELLENISTISK MASADA

Det arkeologiske materialet på Masada som Small benytter seg av er en del av en større helhet. Masada er et strykejernsformet fjell ved vestbredden av Dødehavet, 441 meter over havet. Mest kjent er Masada blitt som ett av Israels nasjonalsymboler, ettersom det var der sluttstriden mot romerne stod, rundt år 70 e.Kr. Bolighusene Small tar for seg, er fra en tidligere periode da klippen var befestet og utbygd av hasmonske konger (150-50 f.Kr.). Hasmonske konger var av en jødisk presteslekt også benevnt som mackabeere, hvilke begynte som fromme forsvarere av troen, men ble etterhvert øversteprester og verdslige

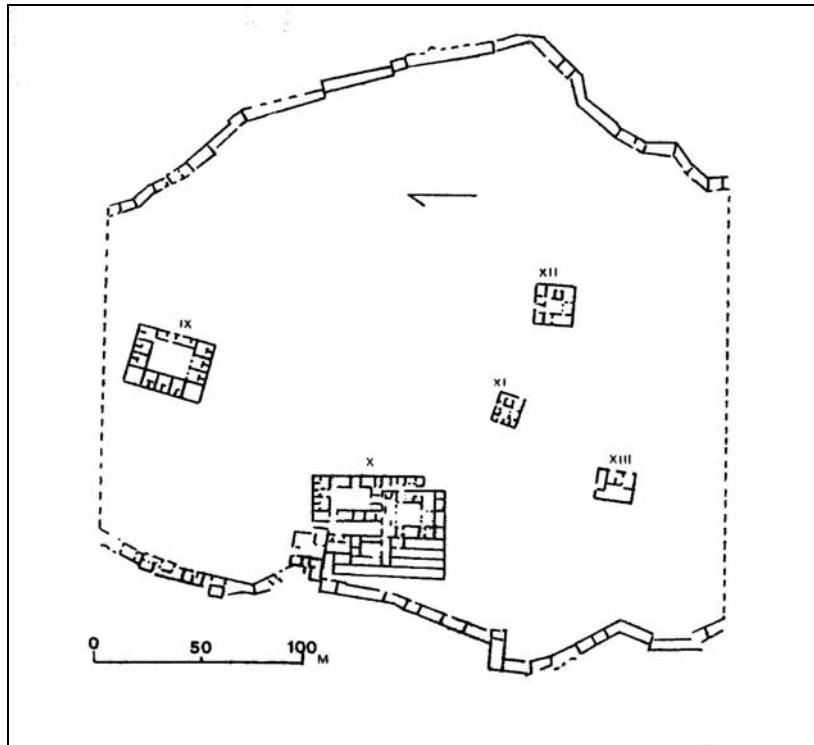
fyrster. Small har selv isolert en gruppe med bolighus fra den hasmonske perioden, som skiller seg fra de øvrige arkitektoniske bygningsfasene av festningen (Small 1987:108). Det som i følge Small gjør det mulig å skille disse bygningene fra den øvrige arkitekturen er forskjeller i materiale, den kunstneriske behandlingen av innganger, arkitektoniske faser og skriftlige kilder (Small 1987:120).

I sin analyse av husene, som han bygger resten av artikkelen på, ser Small kun på den arkitektoniske rominndelingen. Han gir her ingen oppmerksomhet til løse artefakter, dekor eller informasjon fra skriftlige kilder. Som nevnt i presentasjonen av fallstudiene, finner Small en felles romlig syntaks i alle husene. Denne syntaksen er altså grupper av rom adskilt fra andre grupper av rom. Small mener at selv om husene ikke er helt like, så er syntaksen den samme på alle, og hus XI kan stå som standard for dem, se figur 5. Han deler huset inn i tre enheter: inngangsenhet, gårdsplassenhet, og L-formet enhet. Inngangsenheten(e) er adskilt fra de indre enheter med en dør i hver ende av vestibylen. Den L-formede enheten er adskilt fra gårdsplassenheten med den østre vegg av gårdsplassen. Men i motsetning til det skarpe skillet mellom inngangsenheten og de øvrige enheter, er det mellom gårdsplassenheten og den L-formede enheten et delt område, nemlig det rommet som bare skiller fra gårdsplassen med to søyler, se figur 5.

Figur 5: Hus XI med markerte enheter (Small 1987:111).

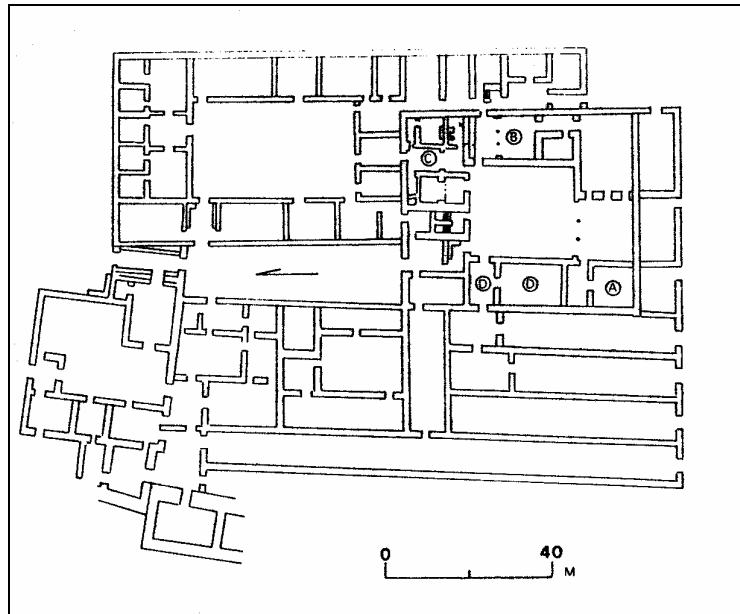
Small mener altså at dette hus XI kan stå som standard for alle husene. Det eneste bildet som vises av de andre aktuelle husene, figur 6, er ikke av en slik kvalitet at vi kan si oss verken enig eller uenig i Smalls påstand om husenes likhet (Small 1987:109).

Figur 6: Oversikt over bygninger på Masada (Small 1987:109).

Et annet moment som bør nevnes her, er palasset (hus X, figur 7) betydning for Smalls analyse. Small argumenterer for syntaksens stabilitet ikke bare gjennom å vise til at den går igjen i den synkrone distribusjon på plassen, men også ved å hevde at den ikke var annerledes for den velstående eliten. Den samme syntaksen går nemlig også igjen i palasset, og når dette senere bygdes ut ble syntaksen repetert. Ved hjelp av palasset får Small altså foreslått at den felles romlige syntaksen er den samme for alle samfunnsklasser (Small 1987:109), se figur 7.

Disse ovenfor nevnte faktorer er det Small har som utgangspunkt for sin videre tolkning av husene. Jeg mener at disse valgene som han har tatt alle må være basert på analogier. Det at Small velger å se bort fra det som skiller bygningene, og at han velger den minste som standard, gjør at variasjonene i bygningene mister sin betydning. At Small ser bort fra løse artefakter i sin ”lesning” av husene kan skyldes at det ikke fantes noen, men det kan også godt skyldes at de ikke passet inn i hans oppdeling av husene og gjorde det for komplisert å ta med.

Figur 7: Vestre palass, Masada (Small 1987:110).

Når Small bare ved å studere den romlige syntaksen, klarer å avlese fra materialet en privat og en offentlig dør, og en privat og en offentlig del av huset, så må han etter min oppfatning ha en bakgrunn for å tenke slik. Privat og offentlig er ikke begreper som materialet i seg selv kan fortelle oss om. Denne hypotesen som han har tatt utgangspunkt i får vi ikke vite noe om. Han kan ha trukket en analogi fra et samfunn der denne oppdelingen i offentlig og privat har vært relevant, eller hatt en hypotese basert på strukturalistisk teori om at slike skiller kan avleses i materialet. Eller kanskje er det vårt vestlige samfunn som vi er del i som gjør at vi ser akkurat dette "avtegnet" i materialet. Dette betyr jo ikke dermed at det dreier seg om et universelt fenomen som ikke trengs å drøftes. Et fjerde forslag til hvor Small har tatt denne analogien fra, baserer seg på at han i begynnelsen av analysen av det arkeologiske materialet, sier at han studerer syntaksen for å støtte det forhengående argumentet. Hvilket var at skriftlige kilder ofte tilfører nok detaljer for at arkeologen skal kunne tilskrive strukturen bak uavhengige data (Small 1987:107). Dette kan tolkes som om Small gikk ut fra de skriftlige kildene når han analyserte den romlige syntaksen. Uansett hvilke av disse nevnte alternativer det var som "hjelp" Small i hans avlesning av det arkeologiske materialet, så vil jeg foreslå at han brukte en analogi for å gi en preliminær tolkning av materialet.

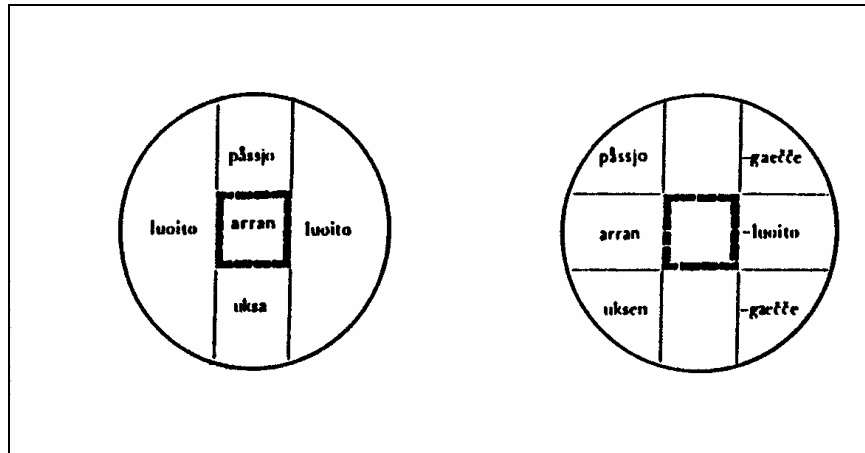
Small bruker altså det arkeologiske materialet i begynnelsen av sin analyse, for å trekke ut en syntaks. Han baserer seg på egne undersøkelser av fem hus og konsentrerer

seg om å trekke ut likheten mellom disse husenes romlige struktur. Small bruker altså ikke dekor og informasjon fra skriftlige kilder i tolkningen av husene, selv om dette er aspekter han ser på når han isolerer bygningsfasene fra hverandre og som dermed burde finnes tilgjengelige. Han bruker ingen løse artefakter i analysen, men forholder seg bare til bygningsstrukturene. De arkeologiske husstrukturene og syntaksen gir ingen informasjon om forholdet mellom kjønn, men derimot får Small informasjon om privat og offentlig ut av det når han holder fram at den L-formede delen av hus XI har en privat inn-/utgang (Small 1987:109). Alle disse valgene der han kun velger likhet og kun husstruktur, samt hans konklusjon om offentlig - privat mener jeg må skyldes analogier. Det ingen selvsaghet at forskjellene mellom husene ikke har stor betydning for hvordan kjønn og rom skulle bli tolket. Heller ingen selvfølgelighet at huset er delt i nettopp offentlig og privat. Disse valgene Small tar på dette nivået av analysen får konsekvenser for resten av hans tolkninger av kjønn og rom.

SAMISKE KÅTER

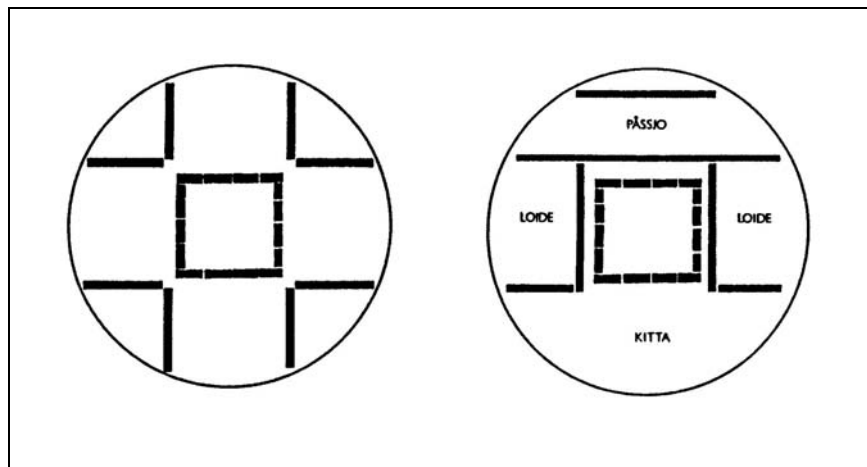
Yates har i motsetning til de andre fallstudiene ikke noe arkeologisk materiale i vanlig forstand som han tar utgangspunkt i. Det vil si, han baserer ikke sin analyse på husstrukturer som er undersøkt eller utgravd av arkeologer, derimot bruker han historiske/etnografiske kilder, og behandler skissene og beskrivelsene av kåtene som et arkeologisk materiale.

Utgangspunktet for Yates analyse, er todimensjonale skisser og skrevne kilder om den samiske kåten. Som nevnt analyserer Yates på nytt et materiale som Ränk (1949) skrev om. Ränk kom fram til at det var et ganske generelt mønster i den romlige inndelingen av den samiske kåten i nordlige Lappland. Kåten besto av tre generelle områder som videre var delt inn i ni separate sosiale soner. Navnene varierte på disse områdene, men inndelingen var stabil, og ildstedet befant seg altså i midten, se figur 8.

Figur 8: Kåteinndeling med samiske navn på de ulike områdene (Yates 1989:252).

Stokker på gulvet delte altså rommet i ni deler. I tillegg viser Yates to figurer fra 1700-tallet som viser variasjon i den fysiske inndelingen av gulvplanet, se figur 9.

Figur 9: Gulvplan etter Leem og Scheffer f.v. (Yates 1989:252-253).

Takket være at dette ikke er et arkeologisk materiale og at han har skrevet tekster, kan Yates framholde at denne variasjonen bare var form, og ikke terminologi og mening. Han konkluderer med at den terminologiske inndelingen var kontinuerlig fra 1700-tallet og opp til 1900-tallet (Yates 1989:251). Denne konklusjonen om at variasjonen ikke er viktig baserer seg naturligvis også på analogier, og valg i bruk av kilder, men hans standardinndeling av kåten blir stående som utgangspunkt for resten av analysen.

Gjenstandsmaterialet, som Yates skulle ha god tilgang på fra sine etnografiske og historiske kilder, blir bare såvidt nevnt (Yates 1989:257), og da mer som bevisføring på at

hans teorier stemmer. Han poengterer at gjenstandene hadde streng kjønnsstilhørighet, og var i likhet med menneskene underlagt de strukturerende opposisjonene. Kvinner måtte ha sine eiendeler i fremre del av kåten og menn hadde jakt- og fiskeredskaper i den bakre delen. Problemet er selvfølgelig at siden dette er regler som er skriftlig nedtegnet, og ikke arkeologisk materiale, så sier ikke disse opplysningene om materialet noe om hvordan reglene ble fulgt i praksis, noe et arkeologisk materiale kanskje kunne sagt mer om.

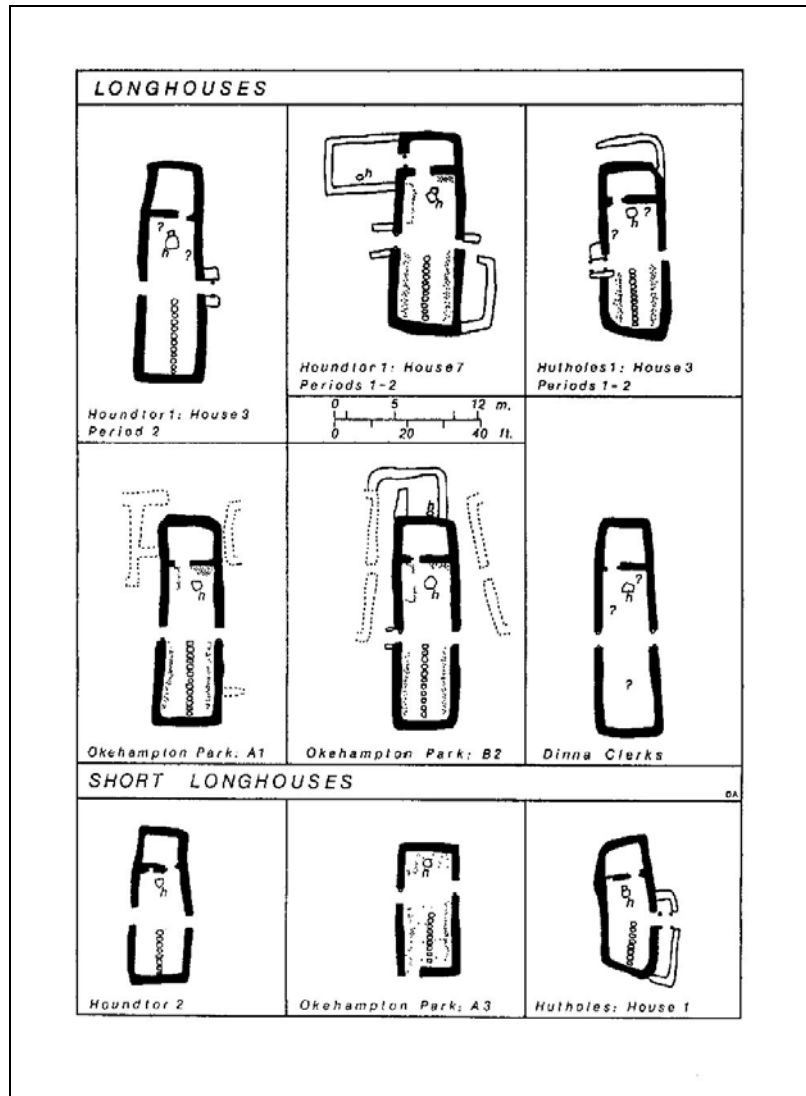
Oppsummeringsvis vil jeg si at Yates framholder at variasjon i form ikke har betydning og at løse gjenstander blir brukt som bevis for todelingen av kåten. Yates framstilling av materialet bygger i sin helhet på analogier til de skrevne etnografiske kildene og det kan derfor virke kunstig å skille ut hans framstilling av husstrukturene som et eget nivå. Det at han viser til husstrukturene først, slik at de blir det som resten av analysen bygger videre på synes jeg rettferdiggjør å ha det med her. I likhet med de andre fallstudiene ser han bort fra variasjon i strukturene og tar utgangspunkt i en standardkåte. Siden hele Yates analyse er basert på etnografiske kilder, er det selvsagt at analogier spiller inn på dette nivået.

MIDDELALDERHUS, DARTMOOR

Det arkeologiske materialet Austin og Thomas bruker i sin analyse, er publiserte arbeider og utgravninger av et kompleks bestående av middelaldergårder og åkre i Okehampton Park. Okehampton Park ligger på den nordlige delen av Dartmoor i sydlige England. Austin og Thomas deler analysen av det arkeologiske materialet i fire trinn, hvor de først tolker husene, så gårdsplassen, der etter åkerlandet rundt og til sist det større landskapet. Jeg konsentrerer meg her om deres analyse av husene og gårdsplassen fordi det er dette som er sammenlignbart med de andre fallstudiene.

Allerede tidlig i analysen gir Austin og Thomas klar beskjed om at det arkeologiske materialet de analyserer er todimensjonalt rom og at løse artefakter ikke blir tatt hensyn til. Årsaken til at de analyserer todimensjonalt rom er at de tar utgangspunkt i plantegninger. Grunnen til at de dropper løse artefakter er at de i forkant av en diskusjon om deres betydning hadde vært nødt til å ha en debatt om deponeringsprosesser (Austin og Thomas 1990:54).

Først analyserer Austin og Thomas selve bolighuset, ved hjelp av sammenligning med andre langhus fra Dartmoor. Alle disse ni husene er kallmurte hus fra sent 1200-tallet til sent 1400-tall, se figur 10.

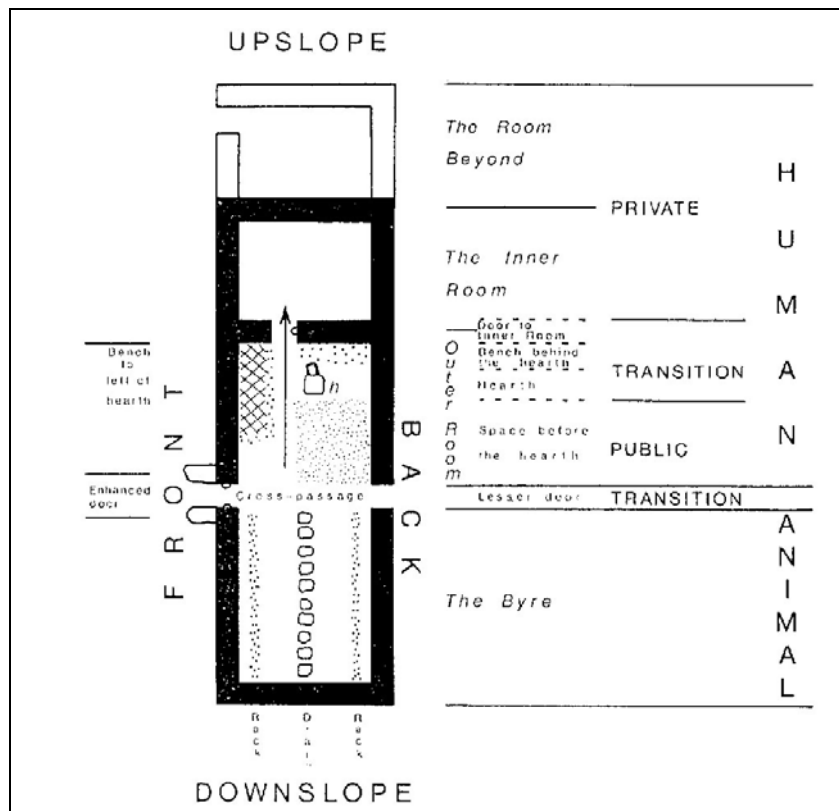
Figur 10: Langhus fra Dartmoor (Austin og Thomas 1990:56).

Repetisjonen i de ulike langhusene er presis og detaljert, noe Austin og Thomas mener tydelig kan sees i hvordan det steinbygde langhuset A1 (Okehampton Park) var en så nøyaktig kopi av sin forgjenger (en tømmerbygning), at stolpehullene lå rett under steinveggen. Følgende fellestrekk går med visse unntak igjen i de ni langhusene:

- Lite bakrom, boligrom med ildsted og rom for dyrene i motsatt ende enn bakrommet, ofte med en slutning nedover mot dyrenes del av huset.

- De ytre dørene ligger mot hverandre og markerer skille mellom menneskelig rom og dyrenes rom.
- En av de to dørene er ofte behandlet annerledes, blitt forhøyet, og det er denne døren som oftest fører til den ytre gården.
- Ildstedet ligger på motsatt side av denne spesielle døren slik at det blir fri passasje fra denne døren til døren til det indre rommet

Se figur 11, for sammenføring av disse elementene.

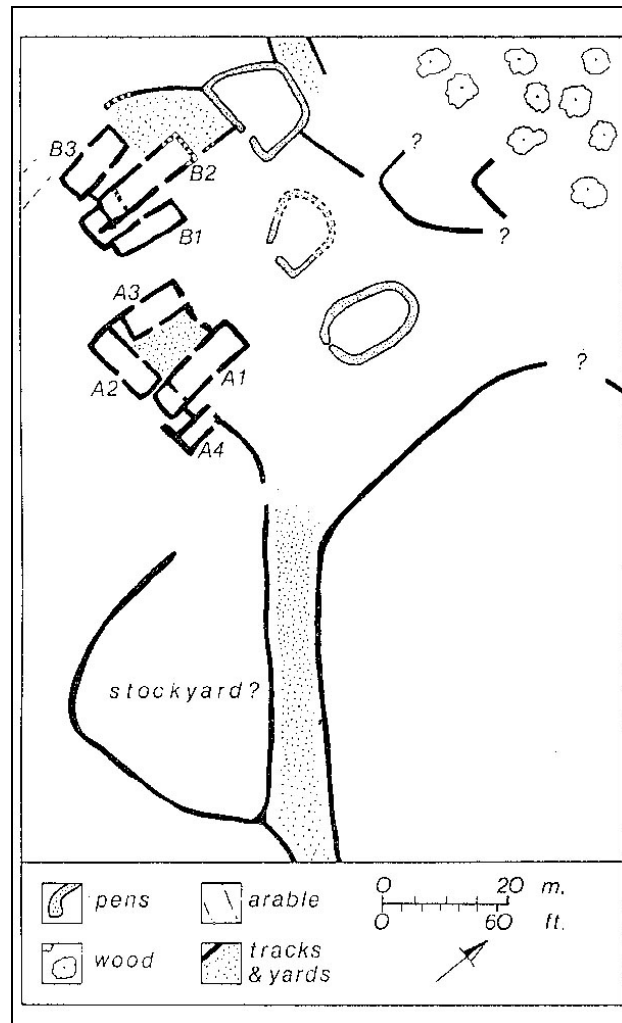
Figur 11: Begrepsmessig modell av strukturen på Dartmoors langhus (Austin og Thomas 1990:58).

For Okehampton Parks bygninger er det mulig også for oss som lesere å se husene i sammenheng med resten av bygningene på gårdsplassen, se figur 12, noe som Austin og Thomas også har gjort for å kunne si at det er et gjennomgående trekk at den forhøyde inngangen leder til den ytre gården (Austin og Thomas 1990:55). Fra det arkeologiske beviset kan man generere en følelse for husets rytme (Austin og Thomas 1990:59). Alle likhetstrekkene tyder på at det indre arrangement av disse langhusene var nøye konstruert for å være familiære, ikke bare for de som bodde der, men også for et større nettverk av

mennesker. Austin og Thomas bruker det arkeologiske materialet vekselvis med analogier for å generere rytmen av huset, som består av et privat indre rom og et mer offentlig rom rundt ildstedet. De finner uttrykk gjennom opposisjoner øvre - nedre, privat - offentlig, menneskelig - dyrisk, inne - ute. Austin og Thomas bruker analogier bevisst i sin tolkning av materialet, men det er ikke hele tiden klart hvilke analogier som blir brukt, og når de bevisst bruker dem. Noen steder nevner Austin og Thomas som sagt at man fra det arkeologiske beviset kan generere en følelse av husets rytme, noe som skulle kunne tolkes som om man uavhengig av analogier skulle kunne "lese" husets rytme.

Austin og Thomas poengterer at variasjonen i de fysiske arrangementene kan være aktivt involvert i å styrte eller styrke en spesiell sosial orden. Ett av langhusene i Okehampton Park, hus A3, har ikke noe indre rom, og Austin og Thomas tolker byggingen av dette huset, som tilhører bygningkompleks A (se figur 12), som et resultat av en familieførøkelse. De beskriver grunnen til at A3 mangler det indre rommet slik: "...clearly this had been on conditions that there was only one arrangement for one head of household in the buildings, thus avoiding any challenge to his or her authority" (Austin og Thomas 1990:61). Til tross for at A3 har plass for mange husdyr og derfor en egen økonomisk enhet, så fikk ikke denne forandringen i produksjonsmåte gjennomslag på de fysiske arrangementene av den sosiale makten (Austin og Thomas 1990:61). Det interessante er at Austin og Thomas tolker alle variasjoner som forsøk på å forsterke den sosiale orden som de har tatt utgangspunkt i, nemlig det indre rommet som privat og tilhørende husets overhode.

Gårdsplassen er neste analysetrinn, hvor utgravningen var konsentrert om sju bygninger og relaterte konstruksjoner, se figur 12. Austin og Thomas poengterer at vi må være forsiktige med å overføre den moderne betydningen av begrepet gårdsplass til fortiden. Det finnes ingen bevis for at gårdsplassen noen gang var fullstendig avgrenset. På grunnlag av at utgravningsrapporten kan ha vært påvirket av historiske dokumenter når den foreslo at bygningkompleks B kom noe senere, og siden det arkeologiske materialet ikke utelater det, tar Austin og Thomas utgangspunkt i at de to bygningkompleksene kan ha blitt bygd omtrent samtidig. Til tross for to bygningkomplekser argumenterer Austin og Thomas for at det tilsynelatende var tre økonomiske enheter. Indikasjonen på dette er de tre innhegningene, som også stemmer overens med tre langhus: A1, A3 og B2 (Austin og Thomas 1990:61-63), se figur 12.

Figur 12: Gårdsplass Dartmoor, Okehampton Park 59 (Austin og Thomas 1990:62).

Hvert bygningskompleks hadde en liten lukket gårdsplass som den ikke-opphøyde-døren ledet ut til, og dette mener Austin og Thomas tyder på at den opphøyde døren var den offentlige frontdøren, mens den bakre ga begrenset og privat tilgang til den lille lukkede gårdsplassen. Det lille tilbygde rommet på langhus B2 har ingen dør til den indre gårdsplassen og det har heller ikke hus B1. I følge Austin og Thomas har B1 ildsted men ellers ingen bevis på at det har vært brukt som bosted (Austin og Thomas 1990:64). Etter min mening må Austin og Thomas til en viss grad ha tatt løse artefakter med i tolkningen for å kunne si hvilke hus som har vært bolighus, og derfor virker deres bruk av artefakter ganske selektiv.

Man kan konkludere med at Austin og Thomas ikke får noen opplysninger om kjønn ut av tolkningen av husstrukturene, men derimot visse oppfatninger om privat og offentlige områder, som indirekte kan lede til antakelser om kjønnsroller. Austin og Thomas kan sies

å være forsiktige med å knytte kjønn til det arkeologiske materialet i analysen av husstrukturene, og løse artefakter blir, ifølge dem selv, ikke benyttet i det hele tatt. I likhet med de andre fallstudiene konsentrerer Austin og Thomas seg på likhetene i husstrukturene, men de diskuterer også forskjeller. Problemet er at de bruker variasjonene til å forklare og bevise hva de allerede har tolket ut av likhetene. Variasjonene i materialet får derfor ingen betydning for tolkningen annet enn som forsterkning av den. De sier selv at variasjoner kan være et ledd i endringen av den sosiale orden (Austin og Thomas 1990:60), men de gir ingen begrunnelse på hvordan de vet at variasjonen i dette tilfellet er en forsterkning av den sosiale orden.

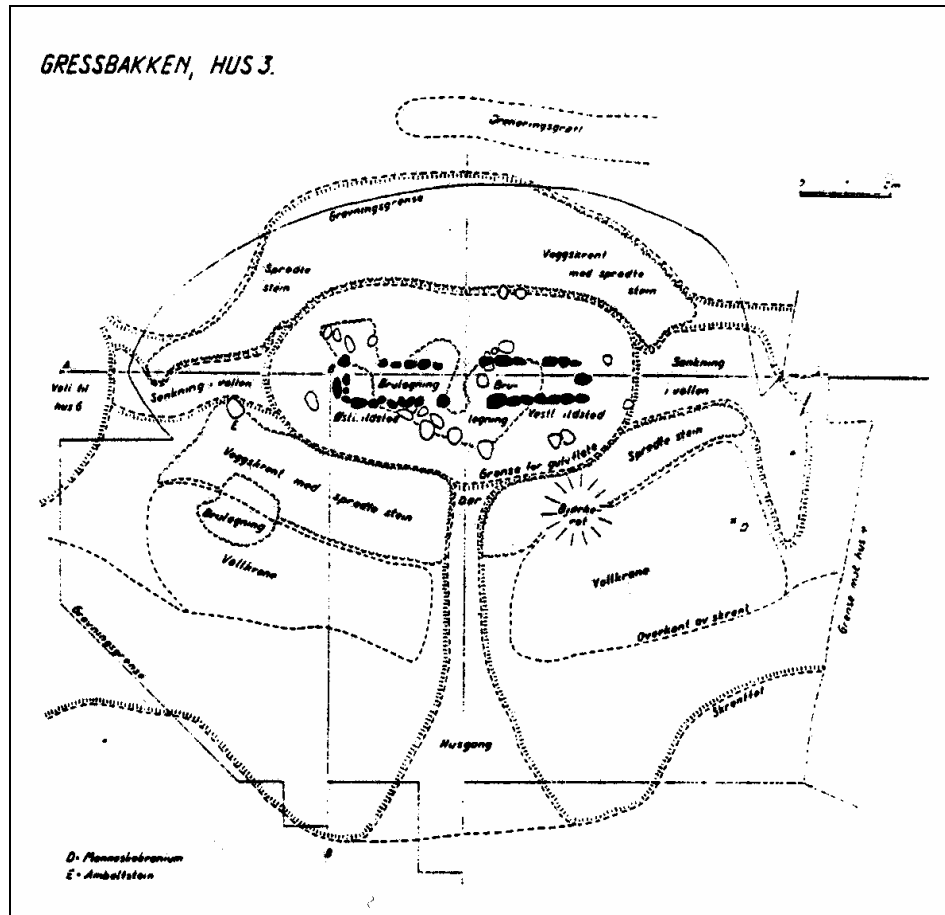
Austin og Thomas bruker som sagt analogier ganske bevisst i sin tolkning av strukturene. I inndelingen av huset i offentlig og privat bruker Austin og Thomas analogier til et hus på Irland. Derimot er Austin og Thomas analogibruk i behandlingen av variasjonen i det arkeologiske materialet uklart. Kanskje har de trukket analogier til samfunn der det bare er husets overhode som har muligheter til å styre endringene i husstrukturen. Jeg er av den oppfatning at Austin og Thomas ved hjelp av analogier, bevisste eller ubevisste, får variasjonene i husstrukturen til å passe deres teori. Alle disse valgene som blir tatt om hvilke deler av materialet de skal se på og hva de skal utelate, skyldes etter min mening analogier og får betydning for deres videre tolkninger.

GRESSBAKKENTUFTER, VARANGER

Kjersti Schanche (1994) skriver mye om det arkeologiske materialet som danner bakgrunn for hennes tolkninger. Hun har skrevet om tuftenes forhold til hverandre, tuftenes størrelse og morfologiske trekk, funnfordeling i og utenfor tuftene og artsfordeling av osteologisk materiale i møddingene. Generelt er tolkningene basert på eldre undersøkelser, samt hennes egne utgravninger med mer detaljert informasjon om funnfordeling. Jeg vil kort fremlegge Schanches konklusjoner av det arkeologiske materialet som hun legger til grunn for sine tolkninger.

Som allerede nevnt, finner Schanche beviser i det arkeologiske materialet på at gressbakkentuftene kan ha vært solide, permanente konstruksjoner. Dette ser hun på at gulvet i hovedrommet på tuftene kan ha vært opp til en meter nedgravd i bakken, samt dokumenterte stolpehull i enkelte av tuftene. Ved å sammenligne med eldre tufter foreslår

Schanche at det har skjedd en utvikling mot mer permanente hus, tuftene blir stadig større og mer nedgravd (Schanche 1994:206). De utgravede gressbakkenhusene viser klare likhetstrekk, og ett kjennetegn er at de har to ildsteder langs gulvets lengdeakse. Et annet fellestrekk er det rektangulære gulvplanet (Schanche 1994:63). En typisk gressbakkentuft har en indre nedgraving på 4 x 7 meter og forsenkninger i vollen, tolket som innganger, midt på begge kortvegger og på fremre langvegg (Schanche 1994:101), se figur 13.

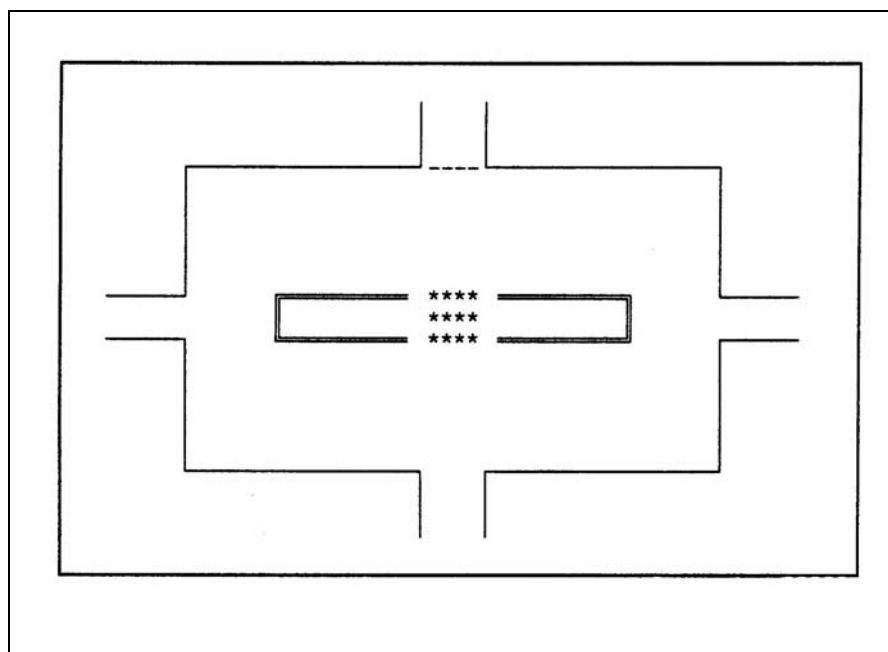

Figur 13: Hus 3, "Gressbakken Nedre Vest" (Schanche 1994:49).

Når det gjelder funn av løse artefakter, kan Schanche ikke ved hjelp av sine distribusjonskart se noen klar og entydig funnfordeling. Funnene er spredt inne i gulvet, i vollene og delvis også utenfor tuftene. Vollene framfor tuftene har høyest funnfrekvens (Schanche 1994:101). Distribusjonsanalysen av det osteologiske materialet i en av tuftenes fremre volls mødding viser at høyre møddingdel har hatt en høyere andel fiskebein enn

venstre møddingdel. Ellers finner Schanche ingen variasjon i innhold i de to møddingdelene (Schanche 1994:90).

Mange av Schanches tolkninger har utgangspunkt i at hun ser gressbakkentuftene som symmetriske. Gressbakkentuftene viser en del særegne trekk framholder hun (Schanche 1994:76), de skiller seg klart fra andre tufter og gir et ensartet inntrykk, med symmetri som viktigste prinsipp. En tenkt tverrakse deler tuftene i to halvdeler som er direkte speilbilder av hverandre. Der det finnes en bakre inngang kan tuften også deles på langs og også der gi to tilnærmet like deler. Hun viser grunnplanet i en gressbakkentuft framstilt skjematisk, hvor vi kan se for oss denne tverraksen, se figur 14.

Figur 14: Grunnplanet i en gressbakkentuft skjematisk framstilt (-gulvareal, = ildsted, **skjørbrente stein) (Schanche 1994:76).

Til grunn for Schanches tolkning ligger altså disse konklusjonene om det arkeologiske materialet. Spesielt legger Schanche vekt på den generaliserte symmetriske formen som gjør at huset kan deles i to like deler. Den eventuelle firedelingen (der det også finnes en bakre inngang) faller bort når Schanche begynner å tolke huset. Heidi Johansen (1998) har i sin hovedfagsoppgave framholdt at årsaken til det symmetriske bildet av gressbakkentuftene ligger i hvilke tufter som er undersøkt. Hun mener det i de tuftene som ikke er utgravd er en langt større variasjon i for eksempel antall innganger og plassering av disse (Johansen 1998:106). Det kan antas å ligge analogier bak når hun velger å

generalisere husstrukturen i stedet for å ta variasjonene med i tolkningen og når hun velger bort tufter med avvikende form. Disse analogiene vet vi ikke noe om, vi skjønner bare at de eksisterer fordi hun går utover en beskrivelse av materialet, kanskje skyldes generaliseringen analogier til strukturalistiske analyser der man leter etter den generelle underliggende strukturen. Spesielt for å kunne tolke huset som todelt mener jeg at Schanche må ha trukket visse analogier, kanskje fra etnografisk beskrevne samfunn eller eget samfunn, særlig ettersom hun i første beskrivelse av materialet snakker om en mulig firedeling av rommet. Andre personer med andre analogier ville ha lest huset annerledes, og dette er vel det Schanche tar høyde for når hun i sluttordet sier: ”andre mennesker med andre forutsetninger ville ganske sikkert fortalt en annen historie” (Schanche 1994:231).

Til grunn for todelingen av huset som hun bygger mye av tolkningen på ligger altså selve husstrukturen med innganger og ildsted. De løse artefaktene ser hun bort fra i denne todelingsfasen, men ved hjelp av teorier og analogier får hun senere også disse til å passe inn i tolkningen med det todelt huset. Kort sagt får hun spredningen av funn uten særskilt mønster i tufta til å bli en bevisst spredning av gjenstander utført av kvinner for å skjule todelingen, det samme gjelder mangel på adskilt materiale i møddinghalvdelene. Schanche drar også inn tidligere tolkede beingjenstander, hvor noen har symmetrisk og andre usymmetrisk ornamentikk, for å bidra til den todelt tolkningen av tuftene. Dette kommer jeg nærmere tilbake til i neste kapittel som tar for seg nettopp kildene og den mer åpenbare analogibruken.

Schanche viser også til husenes firkantete form, som en kontrast til de naturlige omgivelsene, og dermed et symbol på det menneskelige/kultur (Schanche 1994:212). Som grunn for denne tolkningen legger Schanche både teori og andre analogier. Schanche er i det hele tatt den av fallstudiene som aller mest åpenlyst anvender teorier og analogier i sin utnyttelse av det arkeologiske materialet. Hun har relativt få konklusjoner ut fra ”det arkeologiske materialet i seg selv”, bare en generalisering og todeling av husene, og et gjenstandsmateriale som ikke viser noe bestemt mønster. Det kommer allikevel fram at Schanche mener at gjenstandsmaterialet kan knyttes til kjønn (Schanche 1994:189, 215), men det er uklart hvor hun mener analogiene til dette skal komme fra. Hun knytter ikke selv gjenstander til kjønn annet enn at hun nevner at etnografisk materiale fra sirkumpolare strøk viser at det har eksistert en klar arbeidsdeling mellom kjønnene (Schanche 1994:191). Hun sier seg heller ikke uenig i andres tolkninger der kjønn er knyttet til

artefakter, for eksempel den usymmetriske ornamentikken på typiske kvinneartefakter som Myrvoll (1992) beskriver.

Som konklusjon vil jeg si at Schanche generaliserer og sammenfatter likhetstrekkene mellom mange hus når det gjelder form og innhold, og kommer fram til en todeling. Hun velger å se bort fra variasjon i materialet. Schanche velger også å se bort fra gjenstandsmaterialet i sin preliminære todeling av huset, kanskje fordi det ikke bidro til å påvise dualismen. I sin tolkning av husets sosiale strukturering velger hun å ikke ta med omkringliggende strukturer, bare møddingen like foran. Forut for disse valgene og konklusjonene mener jeg det ligger analogislutninger. Slike valg får konsekvenser for framstillingen av kjønn.

OPPSUMMERING OG SAMMENLIGNING

Alle fallstudiene har det til felles at de starter med en generalisering av husets romlige form og organisering. De begynner alle med flere hus/tufter som de sammenligner og finner likhetstrekk mellom. Samtlige bruker likhetstrekkene til å skape ett standardhus som de tar utgangspunkt i videre. I den romlige organiseringen ser de alle til slutt en todeling, Small og Austin & Thomas snakker om privat - offentlig i forbindelse med denne todelingen, noe som bare indirekte kan settes i forbindelse med kjønn. Det interessante er at tre av de fire strengt tatt ikke ser en todeling av materialet i den preliminære tolkningen (på dette nivået) av standardhuset. Small ser ikke en todeling i syntaksen, men en tredeling, han ender likevel opp med en todeling i offentlig - privat som får betydning for resten av analysen. Strukturene som er synlig i Yates materiale viser en tredeling av kåten, todelingen kommer først senere i analysen. Schanche diskuterer i begynnelsen en firedeling av tuftene, noe som bare forsvinner ut av tolkningen.

Yates og Schanche ser begge bort fra gjenstandsmaterialet i den første preliminære deling av huset, og når de senere bruker løse artefakter som settes mer direkte i forbindelse med kjønn, blir de et ledd i bevisføringen for en todeling. Austin og Thomas velger å se bort fra løse artefakter og distribusjonsanalyser, mens vi hos Small ikke vet om denne bortseelsen skyldes valg eller mangel på materiale.

Analogibruken på dette nivået av analysen skiller seg i de enkelte fallstudiene. Det er varierende hvor mye de mener at de kan lese ut av det arkeologiske materialet

tilsynelatende uten analogier, og hvor mye analogier de trekker inn for å tilpasse det arkeologiske materialet i sin tolkning. Alle disse valgene som blir tatt i forbindelse med det arkeologiske materialet har betydning for analysenes resultat. Jeg skal etterhvert prøve å finne ut om det er en sammenheng mellom disse valgene og resten av analysenes oppbygning.

8. FALLSTUDIENES KILDEBRUK

Jeg vil i dette kapitlet se nærmere på de etnografiske og historiske kildene som det blir henvist til i fallstudiene. Av kapasitetshensyn vil jeg konsentrere meg om et utvalg av kilder som refereres til i forbindelse med kjønn og rom.

I det tidligere forskningshistoriske kapitlet har jeg gjort rede for forskjellige former for analogibruk som etnoarkeologi, analogi fra etnografiske kilder, etnohistoriske kilder, *direct historical approach* og krysskulturelle statistikker. Jeg vil her se på:

- Hvor mange og hvilke typer av kilder er brukt?
- Er disse brukt selektivt til å bygge opp under egne påstander?
- Er variasjon ignorert?
- Hvorvidt er analyseforfatterne kritiske til sine kilder og bevisste på androsentriske holdninger?

Fallstudiene har en varierende mengde analogier i sin bevisføring. Enkelte av analysene har en oppbygning som det har tatt plass å gjøre rede for og det er derfor noe ujevn lengde på disse kapitlene. Et problem har også vært kildelitteraturens grad av tilgjengelighet. Small bygger en del av sin argumentasjon om husene på Masada på en del jødiske skrifter fra første århundre etter Kristus. Disse kildene har han ikke spesifisert i litteraturlisten, men nevner dem bare i teksten, noe som gjør det vanskelig å finne dem i et mylder av litteratur med lignende navn. Jeg har derfor vært nødt til å basere meg på de opplysninger Small selv gir om disse kildene. På grunn av at Yates og Schanche bruker en del av de samme kildene, har disse fått litt større oppmerksomhet og plass enn enkelte andre kilder.

HELLENISTISK MASADA

David Small (1987) drøfter i sin artikkel om Masada, bruken av etnoarkeologiske analogier i etableringen av generelle bånd mellom fortid og nåtid. Small er som nevnt av den oppfatning (1987:105) at strukturalistisk arkeologi må ta opp to problemer når det gjelder generell bruk av etnoarkeologi. Det ene er analogiers anvendbarhet i spesifikke tilfeller for å bygge modeller av fortidig adferd og testing av hypoteser som man får fra disse modellene. Det andre problemet gjelder metodologien ved å etablere generaliseringer som kan skape krysskulturelle bånd mellom etnoarkeologiske observasjoner og fortidige

kulturer. Ved å bruke etnoarkeologi på en historisk periode mener Small at strukturalistisk arkeologi kan forholde seg til begge disse problemene. I historisk arkeologi kan arkeologene ofte forstå den ideasjonelle bakgrunnen og forbindelsen til det arkeologiske materialet, og slik skape relasjonelle analogier. Han vil vise hvordan det ved hjelp av historiske tekster blir mulig å konstruere generelle modeller for strukturene bak det arkeologiske materialet. Disse tekstbaserte modellene gjør det igjen mulig å finne relasjonelle analogiske eksempler for å utvikle en endelig modell (Small 1987:107).

De skriftlige kildene Small bruker for å bygge et generelt paradigme for Masada, er alle jødiske tekster fra første århundre etter Kristus. Disse er Josephos, historiker fra sent første århundre e.Kr, Philo; forfatter fra tidlig første århundre e.Kr og *Mishnah*, et lovverk fra tidlig andre århundre e.Kr (Small 1987:111). Small bruker altså disse kildene for å finne generelle ideer bak det arkitektoniske mønsteret på Masada. Ved å analysere disse kildene finner han at grunntrekkene ved samfunnsrelasjonene i denne perioden, var samhandling mellom kvinner og menn. I alle disse kildene finner Small referanser til regler eller tilfeller hvor kontakt mellom kjønnene var strengt kontrollert. Small finner det da åpenbart, at den generelle strukturen er sentrert rundt regler som kontrollerer og begrenser mann-/kvinnerelasjonene i samfunnet (Small 1987:112).

Materialet Small får ut av skriftlige kilder deler han inn i struktur og undersystemer. Struktur i denne sammenhengen definerer Small som koder og regler hvor samhandlingssystemer blir produsert. Undersystemene er systemer som kan sies å være i overensstemmelse med strukturen. Det ukjente romlige symbolske systemet bak den romlige syntaksen på Masada er eksempel på et slikt undersystem. Andre slike undersystemer er det religiøse, samt systemet for opprettholdelse av familiemakt. I det religiøse ble kvinnen sett på som periodisk uren, og dermed adskilt fra andre. I systemet for opprettholdelse av familiemakt ble familielinjens renhet vektlagt og dermed også kvinners avsondring. Disse to siste undersystemene baserer Small også på de samme skriftlige kildene som han baserer strukturen på (Small 1987:112). Ut fra de skriftlige kildene, mener Small å kunne utlede et generelt systemparadigme. Dette systemparadigmet illustrerer han som i tabell 2.

Til tross for andre variabler hevder han at disse identifiserte og sammenhengende variablene (altså strukturen og undersystemene i tabellen nedenfor) er betydningsfulle nok til å ha målbar innvirkning på mønsteret i den materielle kultur.

Tabell 2: Struktur og undersystemer (Small 1987:113).

STRUCTURE	SUBSYSTEMS	
Rules restricting male-female relations	1. Family power 2. Religious 3. Unknown spatial symbolic	Masadan architectural → spatial pattern

Small nevner lite om kildekritikk i forbindelse med bruk av disse tre historiske kildene. Vi får ikke vite om Small har tatt hensyn til hvem som har skrevet dem og for hvem de er skrevet. Er de skrevet av menn for menn? Er de brukt i religiøs tjeneste? Var reglene noe vanlige folk fulgte, og styrte sine hjem etter?

Mishnah er et lovverk får vi vite, men det er også, i likhet med *Talmud* et kommentarverk til *Tora*, det gamle testamente. Cohen (1987:219) sier i sin bok: *From the Maccabees to the Mishnah*, at det er mye debatt og lite sikkerhet rundt opprinnelsen og hensikten med lovene i *Mishnah*. ”...some of the laws were meant to be applied in daily practice in contemporary society, either by the masses or by the rabbinic elite, while others were entirely speculative and utopian” (Cohen 1987:219).

Rabbinerne som andre århundre e.Kr skrev *Mishnah* var sannsynligvis velstående landeiere som bodde i landsbyer og små byer, og mye av lovgivningen i *Mishnah* tar for seg spørsmål som interesserte denne økonomiske gruppen (Cohen 1987:222). I forbindelse med en referanse til Josephos *Against Apion*, drøfter Small (1987:112) klasseskillenes betydning i bruken av kildene. Familiens maktopprettholdelsessystem vektla familielinjens renhet og kvinners adskillelse. Dette var spesielt utbredt i de øvre klasser, og i presters endogame giftemål, og derfor er Small av den oppfatning at denne kilden passer spesielt bra å bruke på det kongelige samfunnet på Masada. Hos Josephos *Against Apion* 1:28-32 som Small her referer til, kan vi lese følgende:

A member of the priestly order must, to beget a family, marry a woman of his own race, without regard to her wealth or other distinctions; but he must investigate her pedigree, obtaining the genealogy from the archives and producing a number of witnesses (Josephos 1:28-32).

Videre i *Against Apion* 1:32-37 poengterer Josephos at under krig er prester like nøye med å få informasjon fra arkivene om kvinner, og at de passer på at ingen gifter seg med fanger siden disse kan ha hatt seksuell omgang med utlendinger. Men i en annen bok: *The life* 414-419 skriver Josephos at han selv under krig giftet seg med en kvinnelig fange, og

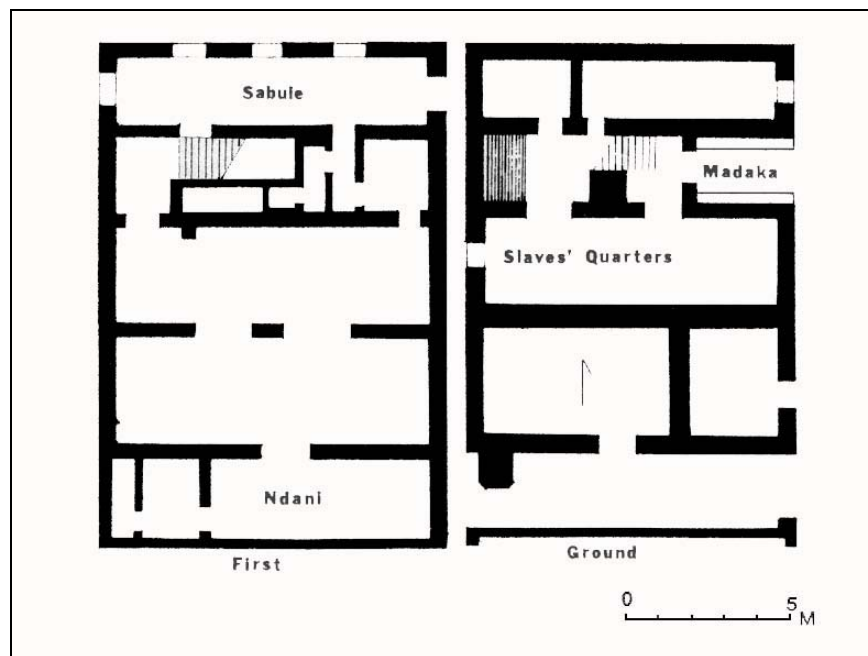
Josephos var av fin presteslekt med anseelig stamtavle (The life:1-4). Det kommer også fram i *Against Apion* 1:32-37, at Josephos ønsker å beskrive jødene slik at de stilles i et godt lys, og han skriver om hvor nøyaktige jødene er i sine nedtegnelser. Så kan vi jo spørre hvor nøye slike regler for linjens renhet ble fulgt i realiteten.

Small framholder altså at reglene for presteskapet og de øvre klassene skal være velegnet for å beskrive Masada samfunnet, men han gir oss veldig lite informasjon om hvor mye man vet om dette samfunnet med Hasmonske konger. Han bruker generell jødisk litteratur, men ingenting som sier noe spesifikt om dette samfunnet. Hasmonske (eller Mackabeer) konger begynte som landsens prester, som fromme forsvarere av troen, men ble øversteprester og konger for en selvstendig stat. Small forteller oss ikke om han vet eller tror at det bodde en konge på Masada, eller om det var bare prester. Det kunne være interessant å vite hva han vet om disse menneskene med tanke på hvilken betydning det burde ha for tolkningen av husene.

Det generelle paradigmet Small argumenterer for å ha bygd ved hjelp av de skriftlige kildene, kan spesifiseres ved hjelp av relasjonell analogi. Dette gjør Small ved å finne samfunn med lignende ideasjonell bakgrunn, hvor sammenhengen mellom materiell kultur er bedre dokumentert. Greske samfunn som er samtidige med Masada, blir forkastet fordi arkeologene ikke har nok kunnskap om den romlige-kulturelle sammenhengen, og Small uttrykker en pessimisme over seksuell identifisering av greske husholdsrom. I muslimske samfunn i Midt-Østen finner Small strukturer som matcher det generelle paradigmet foreslått for Masada, og da spesielt reglene for mann - kvinne relasjonene. I tillegg framholder han at både undersystemet for religion og for opprettholdelse av familiemakt i det muslimske samfunnet korresponderer bra med det han har dokumentert på Masada. Allikevel ender han opp med en etnoarkeologisk analyse fra østkysten av Afrika og begrunner dette med at det er gjort få etnoarkeologiske studier som han kan bruke i Midt-Østen (Small 1987:115).

I kapittel 3 diskuterte jeg hvordan arkeologer mente at hvis man valgte analogier på basis av likhet i økonomi, og nærhet i tid og rom skulle analogiene bli sikrere (Ascher 1961:323). Small velger også analogier etter visse grensebetingelser, det som skiller er at Small leter etter et samfunn hvor menn og kvinner er adskilt. Det skal finnes regler for relasjonene mellom menn og kvinner, kvinner skal bli sett på som religiøst urene og familien skal holde kvinnene innestengte for renhetens skyld. I tillegg til disse faktorene skal huset være delt i en mannlig og kvinnelig del.

Smalls etnoarkeologiske eksempel er Linda Wiley Donleys analyse ”House Power: Swahili space and symbolic markers” fra 1982. Donley tar for seg Wa-Ungwana, en eliteklasse av handelsfolk som bor i korallhus i byen Lamu ved kysten av Kenya. Wa-ungwanaene betegner seg selv som lokale arabere, men generasjoner har skilt dem fra sine arabiske forfedre. De har etablert seg som mellommenn mellom utenlandske (arabiske) handelsreisende og ”hedenske” jegere og pastoralister på fastlandet. I dette samfunnet var det strenge regler for kontakten mellom menn og kvinner i huset. All kontakt mellom frie kvinner av huset og besøkende var forbudt, bare slavekvinnene kunne servere gjestene. Kontakt mellom mannlige medlemmer av husholdet og gjester var mer åpen. Det området av huset hvor gjester hadde tilgang, var adskilt fra de aller innerste rommene i huset, kalt *ndani*, hvor de frie kvinnene av huset oppholdt seg (Small 1987:115). Small har skissert korallhusenes sosiale inndeling som følger, se figur 15.

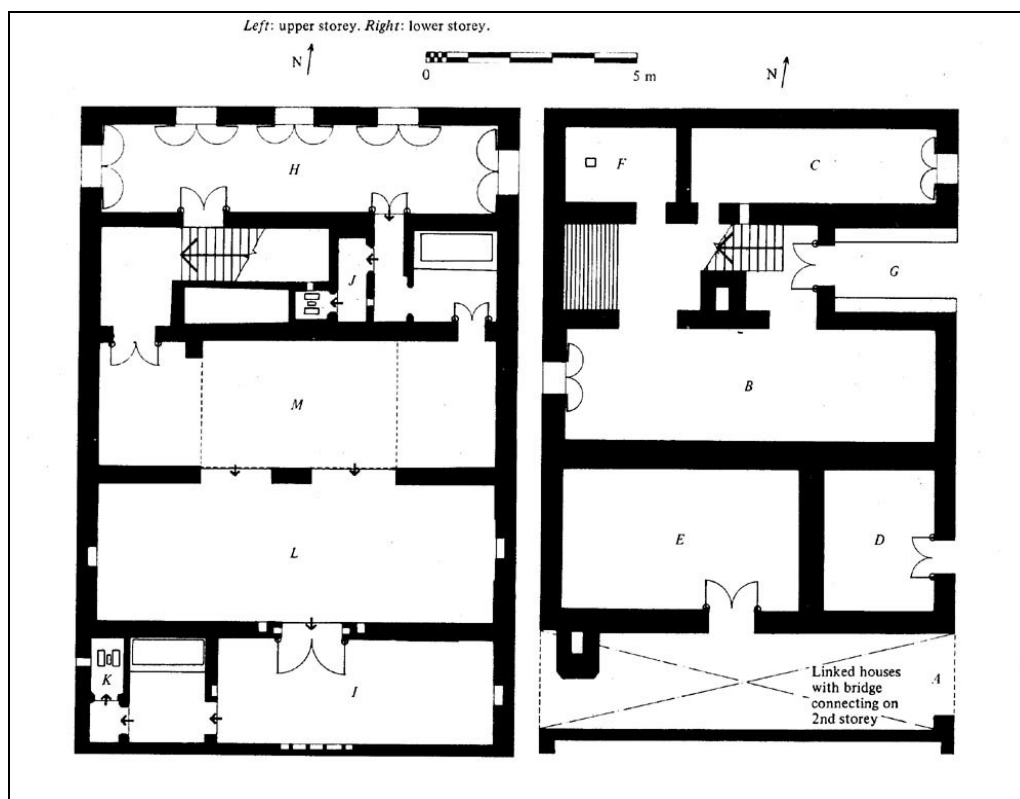

Figur 15: Smalls fremstilling av Wa-ungwanahuset (Small 1987:114).

Small beskriver *Ndani* som familierom, og kvinners adskilte domene, *Madaka* var inngangspartiet hvor menn tok imot besøkende og ble servert av husets slavekvinner, og i *Sabule* ble mannlige gjester underholdt (Small 1987:114). Han holder fram (1987:115) at *Ndani* stengte kvinner med deres urenhet ute fra sosial kontakt. Small argumenterer for at fordi Wa-ungwanaenes romlige mønster og systemparadigme er en parallell til Masada, kan vi bruke informasjon fra dette etnografiske eksemplet til å spesifisere det generelle

paradigmet til å passe Masada. Den L-formede enheten blir da en parallell til *ndani*, fordi det er det innerste rommet og dermed kvinners domene. Gårdsplassenheten blir en parallell til *sabule*, der gjester ble tatt i mot. Small har dog visse problemer når det gjelder det rommet i den L-formede enheten som er åpent mot gårdsplassen. Denne åpne løsningen kunne virke som å invitere gjester inn i det private. Løsningen som Small foreslår kan lett tolkes som om at ingen brukte rommet av denne grunn, men at menn brukte det lille rommet i det sørøstlige hjørnet og at det derfor var åpent ut mot gården.

Jeg oppfatter Donleys analyse som litt mer nyansert når det gjelder rominndeling, enn det Small framstiller den som. *Ndani* var rommet hvor seksuelt samvær, fødsler og vasking av døde kroppere foregikk. I følge Donley ble det brukt beskyttende dekorasjoner mot forskjellige former for besudling som foregikk i *Ndani* (Donley 1982:68). I Donleys skisse av Wa-ungwana huset, er flere rom spesifisert, noe som gir rom for mer nyanser i de sosiale relasjonene i huset, se figur 16.

Figur 16: Donleys fremstilling av Wa-ungwanahuset: B og C - slavekvarter, D og E - lagringsrom, F - slavetoalett, G - madaka (forretningsavtaler, står at madaka er c hos Donley, men dette er sannsynligvis trykkfeil), H - sabule (bare menn), I - *ndani* (innerste rommet), J - toalett (med beskyttende dekorasjoner), K - toalett (for jomfruelige døtre og foreldre), L - ? (det kommer ikke klart fram av teksten), M - kiwanda (barn leker og huslige sysler utføres) (Donley 1982:66).

Hvis vi bare ser på husets inndeling så er skillet mellom slave og fri veldig tydelig, ettersom de har hver sin etasje. Samhandlingen mellom klassene skulle kunne tenkes å ha like stor betydning som samhandling mellom kvinner og menn når det gjelder strukturering av huset. Donley nevner for eksempel den store forskjell det var mellom husfruens liv og slavekvinner. Selv om slavekvinner kunne bli konkubiner, var det husfruen som var født fri som bestemte hvor konkubinene skulle bo (Donley 1982:66).

Small bruker altså 3 skriftlige kilder for å kunne si mer om konteksten på Masada, men han er ikke kildekritisk og han er selektiv når han velger hvilke faktorer som har betydning for den romlige organisering. Videre bruker han en etnoarkeologisk analogi, og velger bort andre som kunne gitt variasjon i kjønnsrelasjonenes innvirkning på den romlige organisering.

SAMISKE KÅTER

Allerede i innledningen gjør Timothy Yates (1989:249) rede for at hans analyse bygger på noen få nøkkelttekster, og det kommer fram at dette er eldre etnografiske tekster fra samiske områder. Yates begrunner ikke hvorfor nettopp hans kilder er nøkkelttekster. I dette utvalget finnes Schefferus og Leems store verk om samene fra 16 og 1700-tallet, som vel av de fleste regnes som nøkkelttekster, men Yates refererer også til flere reisebeskrivelser fra 1800-tallet, samt etnografier fra 1900-tallet. Tilsammen anvender han 18 forskjellige skriftlige kilder om samene.

Yates kildebruk skjer etter min oppfatning slik at han hele tiden setter frem hypoteser som han beviser ved hjelp av de skriftlige kildene. Det varierer hvor mange kilder han har for å bevise sine påstander. Enkelte utsagn henter han bevis for fra mange forskjellige kilder, andre steder bare fra en. Etter at hvert utsagn er bevist får det så som utgangspunkt for neste antagelse som han beviser med nye kilder. Blant annet blir det tidlig i teksten avgjort og bevist at det samiske samfunnet var basert på opposisjonen mellom menn og kvinner, og menns makt over kvinner. Dette blir senere brukt som en ”sannhet” å bygge videre på.

Opposisjonen mellom menn og kvinner, og menns makt over kvinner baseres delvis på et sitat av Phebe Fjellström (1985) der hun framholder at tradisjonsmønsteret som levde i det samiske samfunnet, skapte en rituell oppførsel i dagliglivet som spesielt påvirket

kvinner handlingsmønster i forhold til den hellige *påssjo* (Fjellström 1985:248). Etter at Yates har fastslått at opposisjonen mellom menn og kvinner, samt menns makt over kvinner er dominerende i samfunnet, bruker han flere kilder for å bevise dette. Yates (1989:252) er av den oppfatning at selv om det var en vektlegging av egalitet mellom kjønnene i det samiske samfunnet når det gjaldt slektskap, eiendom og arv, var allikevel kvinner skilt fra menn både konseptuelt og i praksis. At kjønnsforskjeller var gjennomgående i det samiske samfunnet, begrunnes med at det finnes ulike ord for mannlig og kvinnelig urinerings. Dette utsagnet har Yates hentet fra *The bilateral network of social relations in Kōnkäma Lapp District* (Pehrson 1957:32). Pehrsons avhandling dreier seg hovedsaklig om det bilaterale slektskapssystemet hos samene, og utsagnet om ord for mannlig og kvinnelig urinerings kommer etter min oppfatning helt uten sammenheng både hos Pehrson og hos Yates. Det er omtrent like saklig som å si at det finnes ulike ord på menns og kvinners kjønnsorganer, og derfor er kvinner og menn adskilt både konseptuelt og praktisk. Videre går Yates begrunnelser mye ut på at han finner bevis i kildene for at kvinner ikke får gå gjennom *påssjo*, mens både menn og kvinner får bruke frontdøren. Kvinners underordning blir således poengtert gjennom å henvise til deres forbud (Yates 1989:252). At det også fantes enkelte ganger da det for menn var forbudt å komme inn på kvinners område, for eksempel etter bjørnejakten (Yates 1989:255), blir ikke nevnt i denne sammenheng.

Videre i analysen har Yates flere referanser når det gjelder kontinuiteten i kåtens inndeling og reglene for hvordan menneskene kunne bevege seg i rommet. Dominerende i kåten var kjønnsopposisjonen, hvor menn oppholdt seg bak i kåten, og kvinner holdt til i fremre delen (Yates 1989:253). Her henviser Yates til den engelske sammenfatning i Ränk (1949:111): "Grundprinciper för disponeringen av utrymmet i de lapska kåtorna och gammerna". Etter min oppfatning av Ränks utsagn her, er det boligens arbeidsrom som er delt i to karakteristiske deler ettersom han sier:

The actual dwelling and sleeping room of the family are the free middle sections, or rather the two loaidos on both sides of the fire. The economic sphere of the dwelling, in its turn, falls into two characteristic divisions: the three sections closest to the door represent the sphere of the woman, while the three back sections are reserved for the man (Ränk 1949:111).

Når det gjelder fordelingen av plass i rommet forøvrig kan jeg ikke finne at Ränk bruker ord som dominerende om kjønnsinndelingen av kåten. Han poengterer derimot at det også

finnes en langsgående generasjonsinndeling av kåten (Ränk 1949:103), og denne finnes blant alle nord-eurasiske folk og kan regnes som original og normal inndeling (Ränk 1949:111). Ränk vektlegger også at det under normale forhold tas praktiske hensyn:

Att familjemedlemmarnas sitt- och liggplatser sedan under normala förhållanden så vitt möjligt koncentrerades till mittrummet (loaidos, kaske-kåte) så långt som möjligt från ingångarna, beror naturligtvis på bekvämlighetshänsyn: platserna i mitten voro bäst skyddade mot drag, som man var ständigt utsatt för både vid dörren och i kåtans inre del med dess reservingång (Ränk 1949:107).

Ränk beskriver altså ikke et strengt skille mellom kvinner og menn. De kunne i praksis være adskilt i økonomiske sfærer eller bevege seg i et felles område, og generasjonsinndelingen var av like stor betydning.

Gerd Valen (1994:95) argumenterer i sin hovedfagsoppgave *Kjønnsrelasjoner i fortidige jeger-samler-samfunn: De arkeologiske forestillingene og bevisene* for at Yates bruker de etnografiske observasjonene for å belegge det entydige bildet mellom kjønnene, mens de samme kildene gir også andre tolkningmuligheter med mer komplekse forhold mellom kjønnene. Jeg er helt enig i dette og jeg mener Yates er meget selektiv i sin bruk av kildene. Han velger kilder etter hva som passer hans argumentasjon, og drøfter ikke problemet med motstridende utsagn. For eksempel hevder Yates (1989:257) at bare menn kunne ta seg av kjøttet og fisken, og at kvinner bare kunne behandle melkeprodukter. Her henviser Yates til Ränk, som sier noe tilsvarende side 111. Går vi i stedet til Schefferus, får vi en helt annen oppfatning av forholdene:

As the men and women travel together, so they help one another in fishing, and at baiting time to feed their cattle, which is evident in the Rain-deer, for women take as much care of them as the men, and equally take the trouble to milk them: and in fishing it is manifest; for women in the absence of men are very intent for some weeks at catching fish, which they gut and dry up for the winter (Schefferus 1971 [1674]:107).

Flere steder i analysen referer Yates til Sheffer (1971) *The history of Lapland* som er en engelsk utgave av Johannes Schefferus latinske verk *Lapponia* (1673). I den engelske utgaven er de nordiske sitatene fjernet (Löw 1956:21). Dette gjør at mye av den variasjonen som finnes i den svenske utgaven *Lapland* (1956) der disse sitatene finnes med, har forsvunnet i den engelske utgaven. Det er også stor forskjell på den øvrige teksten i den engelske og den svenske utgaven. I den svenske utgaven står for eksempel:

Manspersoners arbete är förskaffa, kooka och tillreda, hwad the förtära skola. Kvinnorna äro därför okunniga i denna konst, som för övrigt ej står högt hos lapparna, och koka aldrig annat än i nödsfall, då ingen man finns till hands...(Schefferus 1956:281).

Mens den samme beskrivelsen i den engelske utgaven lyder:

Besides hunting, which is the cheifest, they have many other employments relating to their lives and fortunes, of which Cookery is the first: for what ever food they get by fishing, fowling, or hunting, the men dress and not the women. They therefor are quite ignorant of this Art, (which the men are not very expert at) and never use it but upon necessity, and in the absence of men (Schefferus 1971:100).

Framstillingen av forholdet mellom menn og kvinner fremstår som ganske forskjellig i disse utgavene, i den svenske står ikke kokekunsten høyt i kurs og allikevel er det menn som lager mat... Slike motsigelser til menns makt over kvinner har kanskje ikke Yates funnet i den engelske utgaven, men det unnskylder ikke en mengde andre motsigelser i sitatene han bruker.

Schefferus skildring av "Lappland" fra 1600-tallet bygde både på eldre kilder og et ferskt materiale fra lappmarkene som var innsendt av de prester som prøvde å kristne samene (Manker 1956:7). Schefferus selv var aldri i Lappland. Disse prestene som sendte materiale til Shefferus var menn som sannsynligvis under påvirkning av sitt embete hadde et noe spesielt forhold til samene. Om disse prestene var på besøk i kåtene og opplevde hverdagen, så fikk de neppe servert en usensurert versjon. Knut Leems *Beskrivelse over Finmarkens lapper* (1767) bygde hovedsaklig på egne observasjoner, men Leem var også prest. Han levde en tid blant samene som misjonær og gikk målbevisst inn for å leve seg inn i samisk språk og tenkemåte (Nesheim 1975:5). Mange av Yates andre kilder var reiseskildringer skrevet av menn som kanskje i beste fall hadde reist gjennom samiske områder.

Yates skriver ingenting i sin artikkel om kildekritikk. Valen framholder at Yates analyse er et uttrykk for androsentrisme. Hun mener at beretningene som han henviser til er skrevet ned av menn som ofte ikke har vist interesse for kvinners stilling, og at det er menn som definerer kvinnen som uren (1994:94). Det har blitt mye kritisert i antropologisk forskning at mannlige etnografer har fremstilt kvinner som profane, økonomisk uviktige og utestengt fra ritualer. Henrietta Moore (1988) beskriver tre lag av *male bias* som

antropologien hadde å ta tak i på 70-tallet. Det første laget er den skjeve holdningen som antropologen importerer med seg. Det andre laget er den skjeve holdningen som er nedarvet i det samfunnet som studeres. Det tredje laget er de skjeve holdningene nedarvet i den vestlige kulturen (Moore 1988:2). Se også kapittel 3 for diskusjon omkring dette, samt også hvordan religiøse misjonærer idealiserer samfunnet de beskriver og fremstiller kjønnene i enkle dikotomier.

Yates bruker altså 18 forskjellige etnografiske kilder. Han bruker dem selektivt for å bygge opp under egen argumentasjon, og ser bort fra variasjon som ville gitt et annet bilde av relasjonen mellom kjønnene og andre relasjoner i det samiske samfunnet. Yates burde kunne forklare hvorfor disse variasjonene som finnes i det skriftlige kildematerialet ikke er relevante for hans tolkning. Det er heller ingen kildekritikk med i Yates analyse, noe som etter min oppfatning burde være ekstra relevant siden Yates bygger sin analyse på faktorer som kjønn og religion, hvilke er områder som mannlige misjonærer godt kan ha missoppfattet.

MIDDELALDERHUS, DARTMOOR

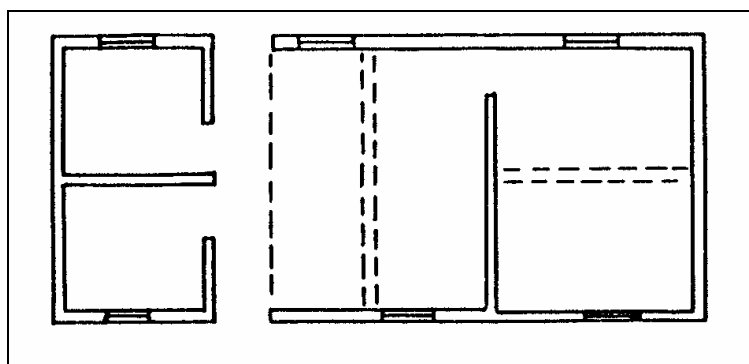
David Austin og Julian Thomas gjør det klart allerede innledningsvis at de mener middelalderarkeologer må legge mer vekt på det arkeologiske materialet, og mindre vekt på historiske dokumenter. De bruker altså ikke mange historiske kilder, men de har heller ikke mange etnografiske analogier. I deres tolkninger av bygningene har jeg bare klart å se tre kilder som de trekker analogier fra.

I Austin og Thomas tolkning av bygningene er det en kilde som refereres spesielt mye til, og det er Peig Sayers (1962) *An Old Woman's Reflections*. Vi får vite at Peig Sayers er en kvinne fra Great Blasket Island (vest-Irland), som forteller muntlige tradisjonelle historier i sitt hjem med slekt og venner til stede. Det framholdes at hennes hus hadde et spirituelt format, og plassene inni huset hadde mening som var kjent for Peig Sayers og hennes naboer. Austin og Thomas vil med denne analogien argumentere for at organiseringen av rommet i de utgravde bygningene var strukturer de som bodde der var bevisste på (Austin og Thomas 1990:55).

Huset hadde funksjonell og symbolsk mening som varierte over tid, enten over husets "livslengde", eller kortere sykluser, sesonger eller døgn (Austin og Thomas

1990:57). Her refererer de også til Peig Sayers hus, der rommet rundt ildstedet hadde en annen betydning på dagene når husholdssyssler sto på programmet, enn om kveldene når det var historiefortelling. Austin og Thomas bruker også Sayers som argumentasjon for å si at området rundt ildstedet var offentlig og en plass for husholdet, mens rommet innenfor var privat område. Vi får ikke vite om Sayers hadde et privat rom innenfor.

Deres andre kilde til hjelp i tolkningen er en annen arkeolog, Matthew Johnson (1986). Johnson har sett på middelalderhus i en annen del av Storbritannia, men han har tatt for seg hus brukt av rikere folk med høyere status. Johnson framholder at det i denne perioden fantes et generelt mønster i husene. Det var en sentral hall, åpen til taket, en *parlour* i ene enden, og i den andre enden bak en kryssplassasje fantes forrådsrom, serveringsrom og kjøkken (Johnson 1986:149), se figur 17.

Figur 17: Middelalderhus, Mill Post Farmhouse, Hawstead (Johnson 1986:150).

Den delen av hallen som lå nærmest *the parlour* var ofte i større overklassehus et opphevet platå som var forbeholdt husets overhode (Johnson 1986:151). Austin og Thomas framholder at *the parlour* representerte det private rommet for husets overhode, nær slekt og privilegerte gjester. Hallen som var midt i huset, var et mer offentlig rom og i motsatt ende av huset fra *the parlour* var tjenernes rom. Bytter man ut tjenerne med husdyrene, får man samme romlige ordning på Okehampton Park, foreslår Austin og Thomas (1990:59). Austin og Thomas bruker slik dette eksemplet for å styrke sine teorier om husets oppdeling i offentlig og privat. Johnson er av den oppfatning at begrepet privat var lite vektlagt i denne perioden, det var bare husets overhode som hadde noe privat, mens slektninger og tjenere sov i den store hallen (Johnson 1986:151). Derfor virker det noe lettvent å bytte ut tjenere med dyrene, som Austin og Thomas foreslår, for tjenerne var mer integrert i huset i Johnsons artikkel, enn dyrene på Okehampton Park. Dessuten omhandler Johnsons artikkel

ikke bønder, og det kan derfor virke merkelig at Austin og Thomas finner den passende når de ellers er så kritisk til at de skriftlige kildene skal gi et riktig bilde av bøndene: "...we must be rigorous in our understanding of the documents, so that we may be sure we are still representing a view of the peasant's social relations" (Austin og Thomas 1990:70).

De opposisjonene Austin og Thomas har utledet fra materialet ved hjelp av disse ovenfor nevnte analogiene, mener de også kan sammenlignes med hva andre har beskrevet. De refererer med henblikk på dette til Yates (1989) analyse av den samiske kåten, og de framholder at han har isolert lignende opposisjoner og demonstrert hvordan det å knytte mening til rom kan gi enkelte personer privilegier. Austin og Thomas er likevel nøye med å poengtere at både form og material i slike begrepsmessige strukturerer vil være kulturelt spesifikke (Austin og Thomas 1990:60). Det er vanskelig å skjønne hva det er Austin og Thomas egentlig vil bevise med å trekke inn Yates tolkning, men kanskje får de bevist at opposisjoner er noe som boligen deles inn i flere steder.

Karin Altenberg (1999) har i "Kvinnan, mannen, härden och plogen - om könsrollsmönster i de medeltida bosättningarna på Dartmoor och Bodmin Moor, England" kritisert Austin og Thomas for at de ser bort fra historisk materiale, samt økonomiske og teknologiske forklaringer. Hun mener de bare betoner strukturalistiske motsetningspar som mann - kvinne, offentlig - privat. I stedet for å diskutere en teoretisk og kunstig inndeling i offentlig og privat som Austin og Thomas har gjort, mener Altenberg at man må studere kvinnehistoriske kilder der økonomiske og produktive faktorer også er med. Austin og Thomas gir et bilde av et mannlig overhode som styrte det private huset og at det innerste rommet var et mannlig domene, noe Altenberg ser som et paradoks på det tradisjonelle synet på det indre avskjermede som kvinnelig. Altenberg framholder at skriftlige kilder gir et annet bilde av forholdet mellom kjønnene der menn og kvinner var likeverdige i forholdet for husholdets eksistens (Altenberg 1999:33).

Et annet problem med Austin og Thomas kildebruk synes å være den tilfeldige utplukkingen. Vi får inntrykk av de kun har tatt med eksempler som støtter utgangsteorien deres. Enkelte steder bruker de også historiske kilder uten å referere til noen spesiell. Et eksempel på begge disse problemene er det når de hevder: "In the Dartmoor longhouses a set of relations are expressed between the head of the household - usually male, as the documents tell us - the children, and the beasts" (Austin og Thomas 1990:59, min understrekning). Hvilke dokumenter får vi ikke vite, og tross deres begrensede kapasitet i et lite kapittel, er jeg av den oppfatning at diskuterer man husets sosiale struktur så kan en

slik kilde være ganske viktig. Det kan virke som at Austin og Thomas her trengte dokumentasjon, og dermed har de bare plukket en kilde. Dette blir problematisk i forhold til deres tidligere utsagn om at de skulle gå ut fra det arkeologiske materialet. Det arkeologiske materialet strakk sannsynligvis ikke til for å kunne si at husets overhode var mann, og det gjorde åpenbart ikke deres ellers så vel anvendte kilde Sayers heller. Så lenge de bruker analogien Peig Sayers snakker de om husets overhode, som mann eller kvinne, eller begge deler: "...house wife and her man..."(Austin og Thomas 1990:58). Etter å ha henvist til de ovenfor nevnte uspesifiserte kildene, endrer de oppfatning: "...the head of the household by the hearth with his (or rarely, as with Peig Sayers, her)..." (Austin og Thomas 1990:59). Austin og Thomas gir ingen forklaringer på hvorfor den delen av det irske eksemplet, altså kvinnen som husets overhode, ikke var sammenlignbart med Dartmoor, mens andre deler som ildstedets offentlige område var sammenlignbart.

Også når det gjelder de senere tolkninger Austin og Thomas gjør av landskapet rundt, der de har sett det nødvendig å bruke historiske kilder, kommer det kvinner og menn inn i bildet. Det var forskjellige erfaringer for kvinner og menn, unge og gamle. Menn var gjeterne og traff mange mennesker på veien til å fra beitemarken. I kirken og på markeder kunne også kvinner og barn treffe andre mennesker i et større sosialt nettverk (Austin og Thomas 1990:75). Skjønt hvilke kilder de henter denne informasjonen fra kommer slett ikke fram. Det er interessant at selv om Austin og Thomas flere ganger poengterer nødvendigheten av å være kritisk til de skriftlige kildene: "Yet we fail to recognize that each form of evidence is the product of contemporary social manipulation and represents a particular subjective and subtly different view of what was once a reality" (Austin og Thomas 1990:69), så gjelder det ikke kjønnsaspektet. Både kjønnsroller og forhold mellom gammel og ung samt tjenere og herre er faktorer som Austin og Thomas overhodet ikke setter spørsmålsteget ved. Når de begynner med å analysere landskapet framholder de: "At this stage in our discussion, it is time to call on the documents to meet our own needs within the terms of the archaeological agenda" (Austin og Thomas 1990:70). Det er nettopp det vi får inntrykk av at de gjør i hele tolkningen med sin tilfeldige kildebruk, de legger riktig nok vekt på sin egen agenda.

Austin og Thomas bruker sine kilder selektivt, de henter dem inn når de behøver dem og overser faktorer som ikke passer inn, som at husets overhode var kvinne i deres irske eksempel. Variasjoner som tyder på annet enn et mannlig overhode som styrer av det

private huset ser de altså bort fra. Det nevnes overhodet ingen kildekritikk med hensyn til androsentriske holdninger.

GRESSBAKKENTUFTER, VARANGER

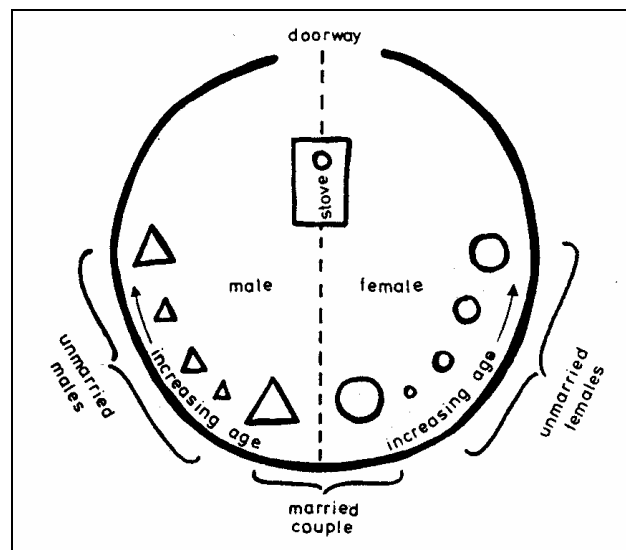
Kjersti Schanche (1994:199-231) bruker i sitt kapittel 8, i *Gressbakkentuftene i Varanger* forskjellige typer av analogier for sine tolkninger av gressbakkenhusets sosiale strukturering. Jeg har valgt å fokusere på hennes analogier til de av fortolkningene som handler om dualismen mellom menn og kvinner, og menns dominans i boligens sosiale struktur. Hun refererer til en hel del etnografisk litteratur fra forskjellige steder i verden, og fra forskjellige typer samfunn, fra eskimoer til jordbrukere i Afrika. I tillegg bruker hun også Ränk og Schefferus som også var blant Yates hovedkilder. Utover dette refererer Schanche til en rekke andre arkeologer, deriblant nettopp Yates og hans artikkel om den samiske kåten.

Schanches holdninger til analogier gjør hun rede for i sitt kapittel 4 og hun framholder her at vi må ha en mer bevisst holdning i forhold til de analogier vi velger å bruke. Hun fremhever også at det er viktig at man forsøker sette seg inn i den tradisjonelle levemåte og kultur til de menneskene som bor/har bodd i det område man skriver forhistorien til, selv om analogier fra samme område ikke nødvendigvis gir et riktigere bilde (Schanche 1994:111).

Som nevnt, argumenterer Schanche (1994:214) for at den sosiale dualismen mellom mann og kvinne er grunnleggende for de fleste samfunn, og hun henviser til en rekke dokumenterte eksempler på at bolighuset har vært delt i forhold til disse to kategoriene. Jeg skal her se nærmere på noen av kildene Schanche oppgir som dokumentasjon for denne oppdelingen. Først argumenterer hun for at den samiske boligen tradisjonelt har vært delt inn i en mann- og en kvinne-del. Her referer Schanche til Yates (1989) og Ränk (1949). I min drøfting av Yates kilder diskuterte jeg inndelingen disse to gjør av kåten. Som tidligere nevnt, kan jeg hos Ränk ikke finne tegn på at han mener inndelingen mellom mann og kvinne er grunnleggende. Tvert i mot fremholder han at også generasjonsinndelingen har innvirket på fordelingen av rommet (mine understrekninger):

Nomadtteltet var icke blott en bostad i egentlig mening utan samtidigt medelpunkt för hushållet och arbetsplats. Därigenom uppstodo av sig självt vissa avgränsningar av hushålls- och bostadspartierna i rummet. Men icke nog därmed: den primitiva arbetsfördelningen mellan man och kvinna skapade ytterligare en del normer för rumsdisponeringen. I samma riktning verkade sådana faktorer som vuxit fram ur det sociala och religiösa livet: det traditionsbundna förhållandet mellan könen, mellan olika generationer, föräldrar och barn, det egna hushållet och främlingar samt därmed förknippade religiösa föreställningar ha alla inverkat på utrymmesfördelningen (Ränk 1949:100).

Etter å ha brukt den samiske boligen for å styrke påstandene om at dualismen mellom menn og kvinner er grunnleggende, framholder Schanche at også i en rekke andre nordlige jakt- og fangstsamfunn er boligen delt inn i en mann- og en kvinne-del. Hun referer så til tre etnografiske eksempler med eskimoer og indianere. Disse har altså lignende klimatiske miljø som Gressbakkentuftene, og er også jakt- og fangstsamfunn. En av disse tre kildene er Adrian Tanners (1979) analyse av Mistassini Cree indianere i Kanada. Tanner beskriver her den romlige inndelingen av boligen og hvordan den er oppdelt etter kjønn og etter ekteskabelig status. Kvinner har sine arbeidsoppgaver og eiendeler på den ene siden og menn har sine på den andre siden. Tanner beskriver også hvordan det er en deling av arbeidsoppgaver og plass mellom den gifte kvinnen av husholdet og den eldste ugifte kvinnen. Det samme gjelder på mennenes side. De eldste ugifte har sin plass nærmest døren (Tanner 1979:79). Denne inndelingen, både når det gjelder tildeling av plass og arbeidsoppgaver, er etter min mening mer komplisert enn at det går an å si at dualismen mellom menn og kvinner er grunnleggende, se figur 18.

Figur 18: Sosialt rom i Mistassini indianernes bolig (Tanner 1979:79).

Videre referer Schanche også til sitt kapittel 5, side 131, hvor hun har mange flere referanser på det samme med etnografiske eksempler fra hele verden, og fra forskjellige typer samfunn. En av hennes analogier her er til Adam Kupers (1980) artikkel: "Symbolic dimensions of the southern Bantu homestead". Kuper prøver å finne dypere strukturer som ligger under de forskjellige strukturene på et utvalg boplasser hos forskjellige Bantufolk i det sørlige Afrika. Han ser en rekke opposisjoner mellom høyre - venstre, øst - vest og mellom de menneskene som bor på gården og de besøkende. Det er opposisjoner mellom menn og kvinner, men også mellom kvinner av ulik status og mellom menn av ulik status. Rommet er ikke bare oppdelt i en del for kvinner og en del for menn, men i generasjoner og deler for besøkene av forskjellige kjønn. "Although these principles are very general, there is again room for variation. The right/left opposition may encode seniority rather than gender" (Kuper 1980:14). Ingen av disse tre eksemplene, Ränk, Tanner og Kuper fremstiller bolighuset så enkelt som inndelt i kategoriene mann og kvinne. Schanche ser bort fra variasjonene med opposisjoner mellom generasjoner, og mellom kvinner eller menn av ulik status.

Senere snakker Schanche om statusforskjeller, men disse er da kun mellom kjønnene. Hun henviser til Elin Myrvolls (1992) forslag om at de ornamenterte beinredskapene som er funnet i Gressbakkentuftene spilte opposisjonen mellom kjønnene. Asymmetrisk ornamentikk på typiske kvinneredskaper blir sett på som kvinners opposisjon mot menns forsøk på å dominere. Den markerte todelingen av gressbakkenhuset kan sees som en sterkere markering av menns og kvinners rom i boligen (Schanche 1994:215). Schanche stiller ikke spørsmål til hvilke analogier Myrvoll har brukt for å knytte gjenstandene til kjønn. Valen (1994) har kritisert Myrvoll for å analysere materialet ut fra en forutforståelse av det symmetriske basert på det vestlige samfunnet som har knyttet logikk og symmetri til menn (Valen 1994:53).

De mange inngangene (2, 3 el. 4) blir også tolket i retning av opposisjon mellom kjønnene, og statusforskjell mellom kjønnene. Schanche referer her igjen til den samiske boligen, hvor den ene døråpningen kun var for menn. Schefferus, Ränk og Yates blir på nytt brukt som kilder (Schanche 1994:218). Når hun på grunn av menneskeben i fremre mødding foreslår at den fremre inngangen også var hellig refererer Schanche igjen til Schefferus og den samiske boligen. Verken her eller når hun tidligere bruker mer krysskulturelle etnografiske kilder, stiller Schanche kildekritiske spørsmål. I likhet med Yates har hun ingen diskusjon rundt hvem som har skrevet om samene og hvorfor (se

nøyere diskusjon i kapitlet om Yates ovenfor). Schanche diskuterer heller ikke sine etnografiske eksempler fra rundt om i verden. Det faktum at de fleste av dem er skrevet ut fra et strukturalistisk perspektiv har sannsynligvis stor betydning for at de ser opposisjoner mellom kjønnene.

Oppsummeringsvis konkluderer jeg med at Schanche enkelte ganger bruker krysskulturelle begrunnelser for å styrke sine teorier. Hun bruker etnografier fra samfunn med helt andre økonomiske forutsetninger enn det vi kan anta at Gressbakkenmenneskene hadde. Bantufolkene i det sydlige Afrika driver med åkerbruk og husdyrhold, i en klimasone som også er ganske fjern fra Varanger. Hun bruker etnografiske kilder fra hele verden i en kombinasjon med eldre kilder som Schefferus og andre arkeologer som Yates, for å vise at den grunnleggende dualisme mellom menn og kvinner er grunnleggende for de fleste samfunn. Andre steder igjen bruker Schanche samiske etnografier og således en form av *direct historical approach* i følge henne selv (Schanche 1994:111). I sluttordet til kapitlet sier Schanche (1994:231) at det er en tiltalende tanke at både hennes tolkningsforslag og verdensbildet til menneskene som levde i gressbakkenhusene har vært påvirket av de samme fysiske omgivelsene.

Schanche ønsker en miljømessig likhet mellom etnografisk eksempel og det arkeologiske materialet i enkelte tilfeller, samtidig vil hun andre ganger benytte krysskulturelle begrunnelser. Dette fører til at hennes analogibruk fremstår som selektiv, og hun velger også bort variasjonen i de etnografiske eksemplene. I tillegg har Schanche ingen diskusjon om androsentriske holdninger i sine kilder, dette til tross for at hun tidligere i avhandlingen framholdt at vi må ha en mer bevisst holdning til analogiene vi velger.

OPPSUMMERING OG SAMMENLIGNING

Alle de fire fallstudier bruker forskjellige former for analogislutninger. Det er også veldig forskjellig hvor mange kilder og hvilken type kilder de bruker. Felles er at kildene er brukt veldig selektivt for å bygge opp under egne påstander, variasjon blir ignorert og ingen av dem diskuterer kildekritikk i forhold til androsentriske holdninger. Small finner ett etnoarkeologisk eksempel som kan bevise hans teorier om adskillelsen mellom kjønnene. Yates plukker de delene av sine mange kilder som kan bevise hans teorier om opposisjonen

mellom kjønnene. Austin og Thomas er ikke spesielt interessert i kjønnsrelasjoner, men velger kilder som kan bevise deres oppfatning av mannen som husets overhode og styrer over det private huset. Schanche veksler mellom *direct historical approach* og krysskulturelle generaliseringer for å bevise at opposisjonen mellom kjønn var viktig overalt og samtidig spesielt relevant i nettopp dette geografiske området.

Delvis på grunn av analogiene som de anvender på dette nivået ender alle fallstudiene opp i tolkninger der kjønnene står i opposisjon til hverandre. Kjønnsrelasjonene fremstår som statisk og uforanderlig. Som jeg har diskutert skyldes det ikke alltid bare valg av kilder i seg selv, men også den selektive anvendelsen av dem, der variasjon velges bort. I neste kapittel skal jeg drøfte årsaken til at disse fire fallstudiene, som tilsynelatende har såpass forskjellig metodisk tilnærming, med så forskjellig bruk av kilder og analogier, allikevel ender opp med et så likt bilde av kjønnsrelasjoner.

9. EPISTEMOLOGI OG SIRKELSLUTNINGER

Jeg ønsker i dette kapitlet å dra tråder mellom de forutgående kapitlene i del 2, og se på sammenhengen mellom de ulike deler av en arkeologisk analyse. Det vil også bli en konkretisering og diskusjon av del 1, sett i lys av del 2.

Hvordan kommer arkeologene bak mine fire fallstudier fram til kunnskap om kjønn og rom? Analogibruk er en metode for å oppnå kunnskap, men det er også et epistemologisk spørsmål hvordan man forholder seg til sin analogibruk. Hva man forventer å få ut av analogier og hvordan man kan bruke dem dikteres av hvilken epistemologisk innstilling man har. I kapittel 3 gjorde jeg rede for hvordan synet på analogier har endret seg, og jeg uttrykte en optimisme i forhold til at bevisstheten omkring analogibruk har økt. Jeg ønsker å belyse hvordan mine utvalgte fallstudier forholder seg epistemologisk til sin analogibruk.

Først tar jeg for meg hver enkel fallstudie og diskuterer følgene av at analogier blir brukt på flere nivåer, og deres epistemologisk utgangspunkt. Deretter drøfter jeg sirkelargumentasjon som et generelt problem i arkeologi. Så ser jeg kritisk på de nåværende teoretiske rammeverks anvendelighet for analyser av kjønn. Til sist foreslår jeg enkelte endringer til en mer kritisk holdning til analogier.

HELLENISTISK MASADA

Small er kanskje den blant fallstudiene som mest tydelig gjør rede for hvordan han bygger opp analysen, og forteller hvordan han mener vi kan komme fram til kunnskap om fortiden. Han framholder at strukturalistisk metodologi ligner funksjonalistisk metodologi siden begge bruker analogier til moderne observerte kulturer for å skape kulturelle modeller i fortidig kontekst (Small 1987:105). Small argumenterer også for en analogibruk som anvender både relasjonell analogi og generaliseringer ala funksjonalistisk arkeologi. Han mener som sagt at han kan overvinne problemene med relasjonell analogi siden han ved hjelp av skriftlige kilder kan bevise den ideasjonelle likheten mellom det etnografiske og arkeologiske samfunn. Videre skal disse bevisene kunne skape generelle modeller som kan brukes på forhistorisk materiale.

Small er som nevnt veldig knapp i sin redegjørelse av sitt teoretiske utgangspunkt. I kapittel 4 prøvde jeg å vise hvordan strukturalismen som teori er bygd opp av analogier, og at Lèvi-Strauss bruker analogier fra det vestlige samfunn og krysskulturelle generaliseringer. Min oppfatning er at disse analogiene kommer inn på det teoretiske nivået i Smalls analyse og har innvirkning på hans videre tolkning.

Når Small så ser på det arkeologisk materialet, på neste nivå i analysen, så har jeg framholdt at Small må ha tatt utgangspunkt analogier for å komme fram til delingen privat - offentlig. Disse analogiene på de tidlige stadiene i analysen får konsekvenser for resten av tolkningen uansett om de kommer via strukturalisme eller direkte fra andre samfunn.

Videre i Smalls analyse vil jeg også foreslå at det ligger analogier til grunn for Smalls oppdeling av struktur og system, se tabell 2 i kapittel 8. Lover og regler kaller han struktur, mens religion og familieorganisasjon er undersystem. Disse tre faktorene er noe som i mange samfunn henger tett sammen, og det kan diskuteres hvorvidt denne inndelingen er selvsagt. Jeg savner her en begrunnelse på hvorfor nettopp disse aspektene på samfunnet er skilt ut og hvorfor lover og regler er struktur. Mener Small at lover og regler alltid er struktur eller gjelder det bare dette spesielle jødiske samfunnet? Hvis vi holder oss til lover og regler som struktur, hvorfor er det akkurat samhandlingen mellom kjønnene og ikke samhandlingen mellom slave og "ren" som er den generelle strukturen? Det finnes alltid alternative tolkningsmuligheter til et historisk kildemateriale, og Small sier som tidligere nevnt følgende om dette: "There are other variables, beside the obvious functional, that must be correlated to this system as well. But this should not weaken the paradigm, for its identified variables and their intercorrelations are of enough significance to measurably affect the material culture pattern" (Small 1987:113). Small gir ingen forklaring på hva han mener med målbart og hvis han kan bevise hvorfor disse variablene var de samme som skapte det arkeologiske materialet på Masada hadde dette vært veldig interessant å få vite. Dessuten er det spørsmål om ikke det blir en selvoppfyllende effekt av å lete etter et undersystem som passer strukturen, som Small gjør.

Small skaper altså et generelt paradigme for Masada ut fra sin tolkning av de historiske kildene. Ved hjelp av dette paradigmet, finner han en relasjonell analogi. Slik jeg ser det skjer valget av denne relasjonelle analogien bare ut fra noen, av Small, utvalgte aspekter ved både Masadasamfunnet og det muslimske samfunnet. Disse aspektene var samhandling mellom kjønnene som strukturerende for organisering av rom, som han mente fantes i begge de utvalgte samfunnene. Jeg har tidligere gjort rede for hva en relasjonell

analogi innebærer, og det aller viktigste for å kunne kalle en analogi relasjonell er at likhetene mellom fortidige og nåtidige situasjoner må kunne demonstreres relevant for det som blir tolket. Dessuten må forskjellene kunne demonstreres å være irrelevante for de ukjente faktorene som her er organisering av rommene. Problemet er at Small ikke beviser hvorfor det er samhandling mellom kjønnene som er strukturerende for organiseringen av rom. Han gir heller overhodet ingen demonstrasjon på hvorfor forskjellene mellom Masada og Wa-ungwanas systemparadigme ikke skulle være relevante. Faktorer som han trekker fram som eksempler på likheter, er blant annet at begge samfunn praktiserer endogami i de høyere klassene og at kvinner blir sett på som urene under menstruasjon (Small 1987:114). Foruten det faktum at dette er noe man kan finne i veldig mange samfunn rundt om i verden, og knapt nok skulle kunne være bestemmende på husstrukturen, så er det store forskjeller i for eksempel jødisk og muslimsk religion som burde vært forklart irrelevant.

Når det gjelder bortvelgelsen Small foretar av greske hus som en samtidig analogi til Masada, så kan jeg kanskje godta hans begrunnelse om at man ikke vet nok om den ideasjonelle bakgrunnen til å ha det som en relasjonell analogi. Det som blir vanskeligere å forstå er Smalls utsagn om at problemet med å knytte rom til menn eller kvinner i greske hus skulle gjøre disse uegnet som analogi. Med dette røper Small etter min oppfatning, at kravet til det samfunn han søker for sin analogi ikke bare er bestemt ut fra likheter i systemparadigmet, men at han også søker et samfunn der rom er oppdelt i en del for menn og en del for kvinner. Small ville sannsynligvis fått et annet resultat av analysen, med en analogi til greske samtidige hus, muligens ville ikke rommene vært så enkelt oppdelt i mannlig og kvinnelig. Det ville kanskje skapt tvil om det var reglene som begrenser relasjonene mellom kjønnene som var de strukturerende på husholdsrom. Problemet er kanskje at Smalls etnoarkeologiske eksempel fungerer mer som bevis på en slags utgangstese, nemlig at det er et skille i menns og kvinners husholdsrom, enn det fungerer som en relasjonell analogi. Det kan virke som om Small leter etter et samfunn hvor reglene for samhandling mellom kjønn er strukturerende på husholdsrom.

Når det gjelder Smalls bevisføring på et uavhengig materiale, det mannlige religiøse samfunnet Quamran, så fremstår denne formen for bevisføring som mer vitenskapelig enn den er. Uansett hvilket eksempel på samfunn der det fantes bare menn eller kvinner, som Small kunne ha valgt ut, så hadde det sannsynligvis skilt seg ut også arkitektonisk. Dette skyldes etter min mening at slike samfunn oftest har en eller annen spesiell funksjon, kanskje religiøs eller økonomisk, og ikke fortrinnsvis fordi at det bare er menn eller

kvinner der. Small gir heller ikke her noen forklaring på hvorfor det er akkurat mann-/kvinnerelasjonene som bestemmer den arkitektoniske inndelingen. Det religiøse aspektet burde like godt kunne være den avgjørende faktoren.

Smalls ganske prosessuelt inspirerte form for bevisføring går altså ut på at han finner et eksempel hvor strukturen er annerledes og utgår fra at dette også medfører variasjon i husorganiseringen. På samme måte som han først lette etter et samfunn der både struktur og huslig organisasjon stemte, skal disse nå være annerledes. Stemmer hans hypotese beviser det at det er strukturen, som altså er regler for samhandling mellom kjønnene, som bestemmer organiseringen av husholdsrom. Varierer samfunnet på ene måten, varierer det også på andre måter. Smalls konklusjon om at det identifiserte ideasjonelle prinsippet har krysskulturell anvendelighet, bidrar også til at Smalls analogibruk fremstår som prosessuell. Resultatet av Smalls analyse ligner mitt tidligere nevnte eksempel Chase (1991) i kapittel 3, som ved hjelp av krysskulturelle undersøkelser fant ut at husstrukturen kunne fortelle oss om samfunn var monogame eller polygame. Smalls konklusjon gir inntrykk av at vi i vår fortolkning av forhistoriske hus, ved hjelp av rominndelingen, kan se om det var et hus bare for kvinner eller for både menn og kvinner.

Smalls analyse skiller seg bare fra en prosessuell analyse ved at han ikke ser på funksjonelle aspekter, bare ideasjonelle, ellers er oppbygning og bevisføring veldig lik. Han er tydelig av den oppfatning at vi kan komme fram til objektiv kunnskap om fortiden ved riktig bruk av etnoarkeologi (som først må skje i historisk periode). Small framholder at på grunn av forskjellene i Wa-ungwanasamfunnet og Masadasamfunnet så har det identifiserte prinsippet (forholdet mellom husstruktur og det ideasjonelle) krysskulturell anvendelighet (Small 1987:119). Problemet slik jeg ser det, er at hans analyse slett ikke er så vitenskapelig som han vil gi skinn av. Han bruker etnografiske analogier kun til å bevise sine hypoteser og han velger helt selektivt ut fra hva som passer for å støtte opp under sin opprinnelige tolkning.

Det kan diskuteres om det ikke blir sirkelslutning når Small starter fra et strukturalistisk utgangspunkt, og så velger en strukturalistisk inspirert etnoarkeologisk analyse som analogi (Donley 1982). Han starter med en dualisme mellom menn og kvinner, og finner eksempler på dette først i skriftlige kilder, så i eksemplet med Donley for å bevise sammenhengen med det romlige mønster.

SAMISKE KÅTER

Yates analyse skiller seg fra de andre fordi den mangler arkeologisk materiale, og bare anvender historisk/etnografiske kilder. Hans oppbygning av analysen er derfor mer rett fram enn for eksempel Smalls. Analysen består av en teoretisk bakgrunn og deretter presentasjon av strukturen på den samiske kåten. Videre kommer en rekke påstander fulgt av skriftlige kilder for å begrunne disse, og så til slutt en teoretisk avslutning på det hele. Etter min mening bygger han opp analysen mye på samme måte som om det hadde vært spørsmål om et utgravd materiale.

Yates teoretiske bakgrunn bygger for en stor del på strukturalisme og på Bourdieu, og han setter som utgangspunkt for analysen at binære opposisjoner er teoretisk gitt. Som diskutert i kapittel 4, er både strukturalismen og Bourdieus praksisteori bygd opp av analogier. Som diskutert i kapittel 6 tar Yates disse analogiene med seg inn i den videre tolkningen av den samiske kåten.

Valget med å plassere den romlige strukturen først i analysen, i en standardform uten rom for variasjon, har stor betydning for resten av tolkningen. Så til tross for mangel på arkeologisk materiale er det allikevel interessant å skille ut Yates bruk av analogier i forhold til husstrukturene han ser på, for å sammenligne med de andre fallstudiene. Husstrukturene beskriver han først og det blir da det første vi får innblikk i når det gjelder samisk kultur. Yates mener variasjonen i inndelingen av kåten bare er variasjon i form, mens mening og terminologi er kontinuerlig i disse to-tre århundrene og innen det geografiske området det dreier seg om (Yates 1989:251). Dette utsagnet må nødvendigvis også basere seg på kildene, men det at han viser til dette først, gjør at det blir stående som et utgangspunkt for resten av analysen. Yates gir heller ingen referanser til kilder på dette utsagnet, og inntrykket blir at det er basert på resten av analysen. Resultatet blir, slik jeg ser det, en sirkelargumentasjon.

Yates konklusjon om at formen ikke har betydning er også interessant hvis vi sammenligner med et arkeologisk materiale, der mening og terminologi oftest er ukjent. I slike sammenhenger tolkes ofte endring i formen som tegn på endring i mening, og ofte er det blitt vektlagt at en stabil form ikke nødvendigvis er ensbetydende med et stabilt meningsinnhold (f.eks. Ucko 1969). Ett problem med Yates analyse er at han lenger ut i argumentasjonen kommer fram til at når den samiske boligen endres arkitektonisk (større formendring, samene blir bofaste) så skjer også en endring i den sosiale organisering

(Yates 1989:259). Av dette konkluderer jeg at form allikevel må ha en viss betydning, og dette argumentet trekker derfor det tidligere argumentet i tvil.

Videre ser Yates på den sosiale inndelingen av husholdsrommet, men først finner han bevis i kildene for at det samiske samfunnet var basert på opposisjonen mellom kjønnene og menns makt over kvinner. Med dette som utgangspunkt viser han til en viss variasjon i hvordan barn, eldre, gjester, tjenere, menn og kvinner brukte kåten. Denne variasjonen blir ikke med videre i analysen, for det var jo allerede fastslått at kjønnsopposisjonen var den bestemmende faktoren, og det er usikkert hvorfor han tok bryet med å nevne disse variasjonene. For kjønnsopposisjonen er den som dominerer boligrommet, og dette er det Yates bruker som utgangspunkt for å finne det settet med opposisjoner som strukturerer det samiske samfunnet.

Som tidligere nevnt består Yates kildebruk av at han kommer med utsagn som han meget selektivt finner bevis for i kildematerialet, disse får i sin tur stå som utgangspunkt for neste utsagn. Det bør også nevnes at Yates språkbruk gjennom hele analysen er tilpasset det tidlige ”beviste” utsagnet at grunnleggende i det samiske samfunnet var menns makt over kvinner. Denne språkbruken gjør at parafraser fra skrevne kilder som ikke direkte bygger opp under Yates påstander, allikevel etter at Yates har omskrevet dem, blir perfekte bevis på at menns makt over kvinner gjennomsyrrer samfunnet. For eksempel (min understrekning): ”Hunting and the cooking of (some species of) prey were activities reserved for men” (Yates 1989:257). Med denne ordbruken får Yates sagt mye om menns makt over kvinner og den status menns aktiviteter har. Leem, som er en av dem Yates refererer til etter dette utsagnet, har ingen positive eller negative hentydninger knyttet til kokekunsten: ”the offices of cook are performed by males, not by females among them” (Leem 1978 [1808]:399). Resultatet av Yates språkbruk blir at selv referanser som egentlig ikke passer hans argumentasjon, kan vises til å bli et bevis.

Det å se bort fra alle variasjoner, uten å forklare hvorfor disse ikke er av betydning for mening, struktur og ideologi, er risikabelt. Det forårsaker at samfunn blir fremstilt som statiske uten mulighet for endring. Yates postprosessuelle framgangsmåte stiller få krav til kildebruk. I tillegg ser han helt bort fra funksjonalistiske forklaringsmodeller. Yates sier i slutten av sin analyse at han har vært nødt til å legge vekt på likhetene i stedet for forskjellene, og hans analyse gir jo selvfølgelig en mulig tolkning av de samiske kåtene. Så er det også Yates mål og mening å fremsette en strukturalistisk tilnærming på den sosiale inndeling i kåten, han påstår jo ingenlunde at dette er den rette tilnærmingen, den er bare

mer kraftfull (Yates 1989:249). Den postprosessuelle ånd er som virkeliggjort i Yates artikkel. Vi fremsetter spennende teorier om fortiden, sannheten kan ingen oppnå, og da blir det også mindre viktig å etterstrebe vitenskapelighet i analysene.

Yates starter med en strukturalistisk teori og til tross for at han ikke har kjønnsopposisjoner som en gitt faktor fra det teoretiske utgangspunktet, ser han hele tiden etter kjønnsopposisjoner i alt. Det ender opp med en sirkelargumentasjon der resultatet er utgangspunktet. En strukturalistisk analyse var målet, og ved hjelp av en selektiv bruk av kildene er det ingen problem å finne serier av opposisjoner.

MIDDELALDERHUS, DARTMOOR

Austin og Thomas fokuserer, som nevnt, mye på arkeologiens muligheter sett i lys av sosiale teorier. De mener middelalderarkeologer må henge seg på trenden og benytte seg mer av teoriene som har oppstått innenfor samfunnsvitenskapelig forskning. De går så langt som til å si at hvis vi skal skape en relevant arkeologi som er i stand til å produsere tolkninger som kan aksepteres utenfor vår egen disiplin, må vi kvitte oss med den tradisjonelle arkeologiens vektlegging av datainnsamling for dens egen del. Austin og Thomas er også opptatt av at arkeologi ikke må være kjedelig, og at vi må få med menneskene i våre tolkninger (Austin og Thomas 1990:47-48).

I sin egen bruk av Bourdieus sosiale teori viser som sagt Austin og Thomas at de er bevisste på Bourdieus bruk av analogier til det kabylske huset. Allikevel drøfter de ikke om opposisjoner er universelt. I stedet forsterker de bare opposisjonene de selv utleder fra materialet med at det finnes lignende opposisjonene i Sayers hus og i den samiske kåten (Austin og Thomas 1990:52). På den måten mener jeg det virker som om at de vil ha fram at opposisjoner er et universelt fenomen.

Jeg synes det er merkelig at Austin og Thomas som er så kritisk til en rekke områder arkeologien henter informasjon fra, for eksempel arkeologisk bevis, kartografi og skrevne kilder (Austin og Thomas 1990:69), ikke er kritisk til sosiale teorier og egne analogier. De snakker om at vi må: "use the insights into human organization which have been achieved in the social sciences" (Austin og Thomas 1990:47), men de drøfter aldri disse teoriene kritisk. Austin og Thomas analogi til Peig Sayers og Yates blir heller aldri kritisk drøftet, og heller ikke deres anvendelse av sekundærkilden Johnson. Både Yates og Johnsons

tolkninger av hus er gjort ut fra et strukturalistisk perspektiv, noe som antagelig kan ha medvirket til at det er opposisjoner synlige i deres tolkninger. Jeg mener det også hos Austin og Thomas blir sirkelslutninger når de utgår fra strukturelle opposisjoner og hus som strukturerende for disse, og så finner analogier til andre tolkninger der det samme er gjort, for eksempel Yates, for å styrke argumentasjonen. Det arkeologiske materialet motvirker ikke heller denne sirkelslutningen, ettersom materialet ved hjelp av analogier blir tilpasset opposisjonene. Variasjonene i materialet blir for eksempel ved hjelp av en ukjent analogi brukt for å styrke deres hypotese.

Austin og Thomas hevder aldri at de har funnet det rette svaret på hvordan bøndene i middelalderens England levde: "Our intention has been principally to indicate potential" (Austin og Thomas 1990:75). De poengterer derimot at å lese materiell kultur betyr at vi leser mening inn i det, ikke ut av det (Austin og Thomas 1990:45). Det er et typisk postprosessuelt syn Austin og Thomas antar i forhold til fortiden og objektivitet. Vi kan ikke få vite noe sikkert om fortiden og derfor må vi lese den ut fra noen spennende sosiale teorier. Det viktigste er at fortiden blir spennende og noe annet enn hva historiske metoder kan bidra med. Jeg er enig i at historiske kilder ofte ikke kan gi oss så mye informasjon om vanlig mennesker i dagligdagse situasjoner, og at arkeologisk materiale har mye å bidra med i denne sammenhengen. Allikevel synes jeg vi må være mer kritisk til alle kilder vi har til rådighet, også sosiale teorier utviklet innen andre faggreiner, samt hvilke analogier vi bruker.

GRESSBAKKENTUFTER, VARANGER

Schanche har som nevnt en hel avhandling til rådighet og derfor større plass enn de andre til å redegjøre for hvordan hun kommer fram til kunnskap om fortiden. For å gjøre sammenligningen lettere har jeg konsentrert meg om hennes argumentasjon rundt kjønn og rom. Som jeg kom fram til i kapittel 6, så anvendte Schanche (1994:131) også egne analogier for å argumentere for det teoretiske ståstedets gyldighet. Hun henviste til etnografiske eksempler verden rundt der boligen symboliserte og underbygde viktige strukturelle opposisjoner i samfunnet, nemlig opposisjonen mellom kjønnene. Det de fleste av disse analysene har til felles er at de er skrevet ut fra et strukturalistisk perspektiv. Dette gjelder blant annet Ohnuki-Tierney (1972), Bourdieu (1977b), Kuper (1980) og Yates

(1989) noe også Schanche har vært oppmerksom på. Hun viste nemlig til omtrent de samme eksemplene som argumentasjon på at romlige opposisjoner er spesielt framtrede i tradisjonelle samfunn, og at strukturalisme derfor har vært spesielt anvendelig for analyser av slike samfunn (Schanche 1994:128). Jeg mener derfor at Schanches kunnskapsbygging i begge disse tilfellene er ganske tvilsom. Hvordan skal vi kunne vite om grunnen til at opposisjoner tilsynelatende er fremtrede i tradisjonelle samfunn bare skyldes at det er gjort strukturalistiske analyser av disse samfunnene? Videre er det vel mer enn sannsynlig at man i eksemplene Schanche ramser opp kan se at boligen underbygger viktige opposisjoner i samfunnet bare fordi det er strukturalistiske analyser som nettopp har fokusert på å finne disse opposisjonene.

Når så Schanche i tillegg refererer til de samme strukturalistiske eksemplene senere i avhandlingen for å argumentere for at den sosiale dualismen mellom mann og kvinne er grunnleggende for de fleste samfunn, og at det finnes en rekke eksempler på at bolighuset er delt i forhold til disse kategoriene, blir sirkelargumentasjonen komplett. Schanche bruker samme etnografiske eksempler for å bevise teoriens anvendelighet (1994:131) som hun senere bruker for å vise at rommets todeling mellom menn og kvinner var vanlig (1994:214). Strukturalisme blir på denne måten brukt både som teoretisk utgangspunkt, og som argumentasjon for det teoretiske utgangspunktet. I tillegg blir strukturalisme brukt som bevis for at opposisjoner er universelt.

I likhet med Yates poengterer Schanche at hennes tolkningforslag bare er ett av flere mulige og at andre ville ha fortalt en annen historie. Det er en tvetydighet i Schanches forhold til egen kunnskapsproduksjon, der hun i postprosessuell ånd synes å mene at det er vi som skaper fortiden, men samtidig bryr hun seg om å argumentere for de egne tolkningsforslagene. Hun vil ha en viss vitenskapelighet i analysen, og argumenterer for eksempel for at det er viktig å sette seg inn i levemåte og kultur til de mennesker som bor/har bodd i området man skriver forhistorien til, selv om hun sier at dette ikke nødvendigvis gir et riktigere bilde av forhistorien.

SIRKELSLUTNINGER

Jeg mener som nevnt tidligere at sirkelslutninger er et stort problem i arkeologi. Det er min oppfatning at analogier kan være til hjelp for å synliggjøre disse sirkelslutningene, noe jeg

mener min komparative analyse av fire utvalgte fallstudier har vist. Jeg har argumentert for at det i alle fire tilfellene oppstår sirkelslutninger når de utgår fra strukturalistiske opposisjoner, og så leter etter etnografiske eksempler som også har anvendt binære opposisjoner. Det arkeologiske materialet har også blitt tilpasset rammen av binære opposisjoner ved hjelp av analogier.

Alison Wylie (2002) framholder at det er utenkelig at en enkel teori kan være både det bindende prinsipp som er nødvendig for å tolke arkeologisk data som bevis på den kulturelle fortid, og samtidig en samling av hypoteser i stand til å forklare hendelser som dette beviset bringer frem i lyset. Derfor tror hun ikke sirkelslutninger er et sentralt problem i arkeologiske tolkninger (Wylie 2002:195). Allikevel tror jeg altså det kan bli sirkelslutninger når for eksempel strukturalistiske opposisjoner blir brukt både som hypotese og i tillegg kommer igjen i den etnoarkeologiske analogi som blir brukt for å styrke argumentasjonen. I tillegg til disse sirkelslutninger innen hver enkel fallstudie, ser jeg også mer dyptgripende problemer med sirkelslutninger generelt i arkeologi. ”Spennende” postprosessuelle analyser som for eksempel Yates (1989) tolkning av den samiske kåten, blir av andre arkeologer på neste stadium brukt som bevis for at slik var det. Veldig mange referer til nettopp Yates strukturalistiske tolkning av kåten og selv om han selv nevner at det kun er en mulig tolkning, så drøftes dette sjelden av dem som bruker Yates i sin bevisføring. Dette mener jeg er et generelt problem med postprosessuelle analyser som ser det som viktigst å fortelle en levende historie, og mindre viktig å etterstrebe objektivitet. Det ender opp med at man skaper og viderefører dårlig underbygde tolkninger, og slik blir forhistorien mer bestemt av hvilke arkeologer som har mest prestisje og oftest blir brukt i bevisføringen.

Et annet problem som jeg tidligere har vært inne på og som jeg også kommer tilbake til senere, er den store vekten som legges på sosiale teorier innlånt fra andre fagdisipliner. Jeg prøvde i kapittel 4 å belyse hvordan disse teoriene er bygd opp av analogier, og jeg har tidligere i dette kapitlet diskutert sirkelslutningene som oppstår når vi anvender teorier bygd på strukturalistiske tolkninger i kombinasjon med strukturalistiske etnografier. I tillegg innehar disse teoriene ofte veldig lettvinde generaliseringer om fortiden, for eksempel Bourdieus oppfatning om at forhistoriske samfunn var *doxiske*, se kapittel 4. Når vi ikke er kritiske til disse samfunnsteoriens generaliseringer om fortiden, oppstår også her sirkelslutninger. For meg virker det som om vi arkeologer godtar denne informasjonen som om Bourdieu i hevd av sin status vet best hvordan fortiden var. Sirkelslutningen

oppstår altså når Bourdieu trekker generaliserende slutninger om fortiden som vi arkeologer i neste omgang tar utgangspunkt i når vi selv tolker fortiden.

Min konklusjon angående sirkelslutninger, er at det er et stort problem i arkeologi. Jeg mener at å forsøke å bli bevisst på disse sirkelslutningene og prøve å unngå dem, er et steg på veien mot enn bedre kjønnet fremstilling. Jeg skal utdype dette i slutten av dette kapitlet.

DE TEORETISKE RAMMEVERKENES ANVENDELIGHET

Erica Hill er av den oppfatning at vi godt kan bruke eksisterende teoretiske rammeverk for å analysere kjønn. Hun mener disse har både den konseptuelle basis og metodologien som er nødvendig. Det er utøverne og deres anvendelse av teoriene som er *biased*, ikke rammeverket i seg selv (Hill 1998:104). På grunnlag av disse utsagnene kan man definere Hill som feministisk empirist - hun kritiserer *bad science* og ikke *science as usual*. Etter mine tidligere konklusjoner angående strukturalisme og Bourdieus praksisteori i kapittel 4, kan jeg ikke si meg enig med Hill i dette. Både teoriene og metodologien har ofte en forvrengt holdning til forholdet mellom kjønn, som vi arkeologer overtar når vi benytter oss av dem. Når det gjelder strukturalisme blir dette veldig åpenbart i forbindelse med analyser av kjønn siden de binære opposisjoner blir reproduisert. Gerd Valen (1994) har også kritisert strukturalisme som teoretisk redskap for at det ikke åpner opp for kjønnsproblematikken, men i stedet reproducerer fremstillinger hvor dikotomiene mellom kvinner og menn er asymmetriske (Valen 1994:54, 57). Dette problemet er etter min mening like aktuelt når Bourdieu anvendes, for også da reproduseres kjønnsdikotomien, noe som tydelig kom fram i mine fire fallstudier. Til tross for at det hele tiden poengteres at Bourdieu har gjort Lévi-Strauss universelle strukturer til kulturelt bestemte strukturer, er det å ordne verden i motsetningspar, og da spesielt kjønnsdikotomien et universelt fenomen for Bourdieus tilhengere.

Ian Hodder (1999:49) har, som nevnt i kapittel 4, poengtert teoriens betydning for identifisering av kontekst, likhet og forskjeller. Hvilket teoretisk rammeverk vi bruker har også betydning for hvordan vi bruker analogier. Ann Brower Stahl (1993) har for eksempel argumentert for at en strukturalist ser symbolske systemer som konservative, og da blir variasjoner bare noe som dekker over den dype evigvarende strukturen. Dette fører til at en

strukturalist således bare leter etter likhetene mellom den etnografiske og den arkeologiske konteksten (Stahl 1993:151). I fallstudiene mener jeg at det kom tydelig fram hvordan variasjonene både i det arkeologiske og etnografiske materialet ble oversett til fordel for likheter. Det gikk etter min mening så langt at den strukturalistisk motiverte jakt på likheter medførte at alle forsøk på å gjøre analogier sikrere ved hjelp av grensebetingelser, altså analogier fra lignende samfunn, ble meningsløse. Så lenge det ikke er nødvendig å gi begrunnelser på hvorfor forskjellene mellom de samfunn som sammenlignes ikke er relevante, er det alltid mulig å finne etnografiske samfunn som kan brukes for å støtte opp under de fastlåste strukturene som man tar utgangspunkt i, i dette tilfellet opposisjonen mellom kjønnene. Dermed blir de etnografiske kildene bare brukt for å finne samsvar mellom de allerede fastlåste strukturene, og forhistorien blir framstilt med ekstremt statiske kjønnsopposisjoner.

Jeg er selvfølgelig enig med Hill i at også selve anvendelsen av de teoretiske rammeverkene skaper problemer i analyser av kjønn. Delvis kan bruken av de enkelte teoriene diskuteres som et problem. Wylie (1982) poengterte problemene med den strukturalistiske teori når teorien ble skapt uavhengig av materialet og deretter presset ned over materialet. I slike fall blir resultatet av tolkningen ren spekulasjon, framholder hun (Wylie 1982:46). Tildels ser jeg problemer med at ett teoretisk rammeverk blir presentert i analysen som det man vil ta utgangspunkt i, men når man analyserer aspekter som for eksempel kjønn og rom, ender det ofte med at kjønn blir presentert i stereotype og statiske strukturalistiske opposisjoner. Selv om tre av mine utvalgte fallstudier presenterer et teoretisk rammeverk som for en stor del baserer seg på Bourdieu, er det allikevel statiske strukturalistiske opposisjoner som blir brukt når kjønn og rom analyseres.

Det er jo ingen av de tre fallstudiene som ser Bourdieu som den eneste representanten for sitt teoretiske utgangspunkt. Dette kan ha sammenheng med at Bourdieu ikke gir en tydelig sammenheng mellom arkitektur og sosial struktur. Bourdieu framholder at meningen som er objektivisert inn i ting og steder bare kan avsløres fullstendig i praksis som er strukturert etter samme skjema (Bourdieu 1977a:90). Dette er jo veldig interessant i en arkeologisk sammenheng, hvor alt vi har igjen er tingene og plassene, og praksis er vanskelig å gripe fatt i.

John Barrett (2001) har også diskutert problemet med materialitet og Bourdieu. Han framholder: "The full significance of the materiality of practice is perhaps not fully enough recognized in Bourdieu's work" (Barrett 2001:152). Barrett framholder også at om man

feilaktig ser på materialet som en representasjon, vil man som for eksempel i mange strukturalistiske analyser, betrakte mønsteret av materielle levninger som representativt for den sosiale struktur (Barrett 2001:157).

Det er også et stort problem for fremstillingen av kjønn, at strukturalisme og Bourdieus teori om husets overordnede posisjon i struktureringen av menneskelig praksis, blir brukt i kombinasjon. Etter min mening bidrar dette til at kjønnsopposisjonen med menns makt over kvinner blir reproduisert og fremstår som grunnleggende for samfunnets sosiale organisasjon siden det er i huset disse struktureringene skjer.

Hovedproblemet med å bruke Bourdieu og strukturalisme er allikevel hovedsaklig at arkeologer ser på teoriene som noe som står hevet over kritikk. Det blir sjelden stilt spørsmål ved hvor analogiene til teoriene kommer fra og hvorvidt det er et spesielt kjønnsperspektiv innbakt i teorien. Roberts (1993) var som nevnt kritisk til å inkorporere kjønn i eksisterende teoretiske rammeverk fordi de favoriserer mannlig handling, se kapittel 2. En slik kritikk er allikevel uvanlig i analyser av et arkeologisk materiale og forekommer oftest i feministisk kritikk. Jeg mener min analyse av de fire fallstudiene tydelig viser nødvendigheten av at vi er mer kritiske til de eksisterende rammeverk.

Et annet interessant aspekt som kommer fram når man sammenligner disse fire fallstudiene er den dominerende konsekvensen deres utgangsposisjon ser ut til å ha på tolkningsresultatet. Jeg sikter til deres felles innstilling om at opposisjonen mellom kjønn virker strukturere på rom. Denne utgangsposisjonen, som jeg har valgt å kalle den, kan komme fra deres teoretiske bakgrunn eller fra analogier som ikke er synlige. Henrietta Moore (1988) har i antropologisk sammenheng problematisert at forskere ikke er i stand til å forstå en potensiell likhet mellom kjønnene fordi de på bakgrunn av analogier til eget samfunn insisterer på å tolke forskjeller og asymmetri som ulikhet og hierarki (Moore 1988:2). Den felles utgangsposisjonen kan også skyldes deres felles bakgrunn i et forskningsmiljø. Det er jo ikke slik at jeg har klart å plukke eksempler fra ulike forskningsmiljøer, som fungerer uavhengig av hverandre. Saken er at mye av den samme litteraturen går igjen i flere av analysene. Både Austin & Thomas og Small referer til Ian Hodders bok *Symbolic and Structural archaeology* (1982b). Austin og Thomas referer også til boken *The Meanings of Things* (Hodder 1989), og dette er den samme boken som Yates artikkel "Habitus and social space: some suggestions about meaning in the Saami (Lapp) tent ca 1700-1900" er hentet fra. Faktum er at både Schanche og Austin & Thomas referer til Yates artikkel. Alle disse sammenhengene og det at alle fire fallstudiene har

oppkommet innenfor et større, men allikevel forbundet forskningmiljø, kan selvfølgelig også være med på å begrense variasjonene i deres tolkningsresultat når det gjelder kjønn og rom.

Oppsummeringsvis er altså det største problemet, etter min oppfatning, at det teoretiske utgangspunktet får en altoverskyggende betydning. Valg av metode og således analogibruk mister sin betydning, og analogiene brukes bare som bevisføring. Dette kan antagelig settes i sammenheng med den postprosessuelle arkeologiens store vektlegging av teori, og synet på fortiden som noe vi skaper. Til tross for den optimisme jeg uttrykte i oppsummeringen av kapittel 2 om hvor oppmerksom vi har blitt på analogibruk gjelder det i hvert fall ikke disse fallstudiene. Som nevnt i kapittel 2, framholdt Conkey og Spector (1998 [1984]) i 1984 at selv om arkeologer generelt var forsiktig med enkle analogier, så gjaldt det ikke ved analyser av kjønn. I mine fire fallstudier er det bare Small (1987) som diskuterer analogibruken og prøver å anvende relasjonell analogi, ellers blir som regel ikke metodiske aspekter som analogibruk diskutert i det hele tatt. Ingen av dem bruker relasjonell analogi der forskjeller blir forklart irrelevant.

Det verste er at også det arkeologiske materialet får en underordnet betydning under teorien, noe jeg mener tre av de fire fallstudiene viser helt tydelig. Small ser en tredeling i det arkeologiske materialet (syntaksen), men tilpasser det til lover og regler for relasjoner mellom menn og kvinner og boligen blir således delt i offentlig og privat. Yates ser en nideling i den samiske kåten, men denne nidelingen får ingen betydning for den videre tolkningen. Schanche ser en mulig firedeling av gressbakkentuftene fra starten av, som senere forsvinner elegant ut av tolkningen, der todelingen får dominere. Alle fallstudiene bruker materialet bare som bevisføring i sin tolkning, og ignorerer variasjoner. Når løse artefakter blir tatt med, er de kun anvendt som bevismateriale for opposisjonen mellom menn og kvinner.

FORSLAG TIL ENDRING

I kapittel 2 tok jeg opp noen forslag fra feministiske arkeologer til hvordan vi kan endre og utvikle vitenskapen for å få en bedre kjønn framstilling av fortiden. Mine forslag, som delvis er en oppsummering av hva jeg har kommet fram til tidligere i oppgaven, og delvis

noen ideer til videre bruk, kan anvendes på all arkeologi, ikke bare den som direkte er knyttet til kjønnsproblematikken.

Jeg har allerede sagt meg enig i Roberts (1993) kritikk mot å inkorporere kjønn i de eksisterende rammeverk. Det vil si at jeg mener vi må bli mye mer kritisk til de sosiale teoriene og se dem for de krysskulturelle generaliseringer de oftest er. Mitt forslag er å granske teoriens analogibruk for å lettere kunne se hvor de enkelte av teoriens deler har sitt opphav. Vi må også degradere teoriens rolle i våre tolkninger, og begynne å diskutere de metodiske aspektene mer. Vi må stille spørsmål om hvorfor for eksempel Bourdieus generalisering om samfunn skal være det eneste som får innvirkning på vår fortid. Dette forslaget kan knyttes opp mot Haraway (1991) og hennes oppfordring til mangfold og at mange stemmer må få komme til ordet. Jeg tror også vi må ta stilling til den vitenskapelige bevisføringen og bli mer kritisk til analogier, både hvor de kommer inn og hvordan de blir brukt. I dette ligger mye av Conkeys og Geros (1997) forslag om at vi må publisere mer av de valgene som blir tatt på grunn av den menneskelige virksomheten i kunnskapsproduksjon. Jeg tror Hodders refleksive arkeologi (Hodder 1997, 1999) har potensiale i så måte. Refleksiv feltarkeologi har vært prøvd ut blant annet i Sverige med positivt resultat (se Berggren og Burström 2002). Det blir også lettere å oppdage sirkelslutninger når analogiene kommer fram tydeligere og ikke bare opererer i det gjemte.

Erica Hill foreslår at bruk av analogier bare skal forekomme i hypotesedannelsen fordi de er så usikre (Hill 1998:116). Dette skal i følge henne gjøre kunnskapen om fortiden mer objektiv. Jeg tror at analogier bare i hypotesedannelsen kan bli svært vanskelig å gjennomføre, ettersom det har vist seg at analogier kommer inn på alle nivåer både i prosessuelle og postprosessuelle analyser. Vi må derimot erkjenne at vi er avhengige av analogier på alle nivåer av en analyse.

Alison Wylie har flere steder tatt opp arkeologiens benyttelse av "the Disunity of Science" som hun kaller det (Wylie 1999, 2000, 2002). Det dreier seg altså om hvordan arkeologer kan benytte seg av at det ikke er en sammenheng mellom de ulike typer bevis fra forskjellige fagområder som vi anvender, for å begrense og gjøre arkeologi som vitenskap mer objektiv, se også kapittel 2. Wylie poengterer også at forskjellige typer av bevis ikke nødvendigvis er en forsikring mot at de begge er influert av felles bakgrunns slutninger (Wylie 2000:233). For eksempel framholder hun at det ofte kan være større uavhengighet mellom forskjellige typer av historiske dokumenter som har blitt skapt av historiske agenter med forskjellig standpunkt for et forskjellig publikum, enn mellom

historiske dokumenter og arkeologisk kildemateriale. Noe av det arkeologiske materialet som overlever kan ha fungert som et annet medium ved siden av skriftlige kilder der et felles sett av idealer og realiteter av den sosiale orden ble artikulert (Wylie 1999:37).

Haraways (1991) løsning på søken etter objektiv kunnskap lå i refleksivitet og mangfold. Jeg mener at Wylies forslag for utnyttelsen av *disunity of science* inneholder begge disse aspektene. Det krever riktignok at vi aktivt forholder oss til analogier på alle nivåer og problematiserer sirkelslutninger, jeg tror også at vi med fordel kan anvende relasjonelle analogier (se kapittel 3). På denne måten er det mulig å etterstrebe objektivitet selv om vi bruker analogier.

Kanskje kan vi aldri få vite nok til at vi kan si mye med sikkerhet om hvordan menn og kvinner samhandlet og brukte rommet i fortiden. Skal vi fortsette med de ganske relativistiske tolkningene som florerer i analyser av kjønn og rom, eller er det poeng i å etterstrebe en maksimering av objektivisme? Alison Wylie (2002) har foreslått at vi skal ta slike avgjørelser om epistemologi lokalt. Med dette mener hun at når det ikke er overensstemmelse mellom ulike tolkningslinjer i forbindelse med en spesiell fortidskontekst, blir det klart hva vi ikke kan hevde om denne bestemte delen av fortiden. Videre tvinger dette gjennom en vurdering av mulighetene for suksess med å undersøke denne delen av fortiden, og kanskje må vi innse at vi ikke kan si noe om for eksempel kjønnsperspektivet i helleristninger (Wylie 2002:198).

...some objects of knowledge and epistemic situations do sustain a moderate objectivist and realist stance, while others do not; they are textlike in their interpretive openness, and it may never be appropriate to claim evidential security for descriptive or explanatory claims about them (Wylie 2002:198).

Jeg er helt enig med Wylie i at vi må innse begrensningene for hva vi kan få vite om fortiden. Etter min mening er det farlig å strekke seg for langt i sine fantasirike, relativistiske tolkninger. Den største risikoen ligger i at andre forskere kan tro at du har prøvd å komme fram til kunnskap om fortiden og ikke bare en god og levende historie. Slik kan det bli som med Yates (1989) tolkning av den samiske kåten, at en argumentasjon bygd på sirkelslutninger får konsekvenser ikke bare for fortiden i dette området, men også for tolkningen av for eksempel middelalderens England.

Allikevel tror jeg at hvis vi begynner med å problematisere analogislutninger på alle nivåer og stiller oss kritiske til sirkelslutninger, så har vi stor muligheter for å maksimere objektivisme (i den feministiske vitenskapskritiske betydning av ordet, se kapittel 2) i våre

tolkninger. Jeg tror denne refleksive innstillingen til analogislutninger kan brukes på alle former for arkeologiske analyser. Takket være det feministiske perspektivet har det blitt lettere å oppdage androsentriske holdninger og binære opposisjoner. Allikevel tror jeg at vi med dette kritiske synet på analogislutninger vil kunne oppdage andre aspekter som sikkert også ofte ender opp i sirkelslutninger.

10. AVSLUTNING

Som utgangspunkt for denne oppgaven hadde jeg en oppfatning om at analogislutninger kom inn på alle nivåer av en analyse, noe jeg også har prøvd å vise gjennom hele oppgaven. Innledningsvis stilte jeg spørsmålet om disse analogislutningene har betydning for framstillingen av kjønn og rom. Svaret viste seg å være mer komplisert enn jeg antok fra begynnelsen. Det framkom i mine fire fallstudier at det ikke var hvilken type av analogier de anvendte som hadde størst påvirkning på framstillingen av kjønn og rom, men heller selve bruken av analogiene. Dette skyldes at disse bare ble brukt for å bevise en utgangsposisjon som var basert på strukturalisme. Det teoretiske rammeverket, som i seg selv er en generalisering bygd på analogier til fortid og etnografiske eksempler viste seg altså å ha den største betydningen for framstillingen av kjønn og rom. Siden alle fallstudiene hadde et strukturalistisk utgangspunkt med binære opposisjoner, er det ikke lenger merkelig at kjønn blir fremstilt i opposisjoner i disse fire samfunn som i tid spenner over nesten fire tusen år og geografisk ligger spredt mellom Finnmark, England og Israel. Betydningen analogislutninger har for framstillingen av kjønn og rom kan derfor sies å ligge i at analogibruken ikke blir diskutert og begrunnet. Analogier blir kun brukt for å styrke argumentasjonen uten at man gir forklaringer på at nettopp disse analogiene er riktige.

Et nytt problem som dukket opp underveis, og som også henger sammen med teoriens overhengende posisjon, er sirkelslutninger som oppstår når man for eksempel bare bruker strukturalistiske etnografiske analogier for å støtte opp under en strukturalistisk utgangsposisjon. Jeg tror at en økt fokus på analogier på alle nivåer kan bidra til at vi lettere kan oppdage problemer med sirkelslutninger i arkeologi. Det at vi er mer kritisk til analogibruk på alle nivåer kan også gjøre det lettere å oppdage at vi adopterer andres androsentriske holdninger.

Jeg mener ikke med dette at vi helt skal forkaste de sosiale teoriene som finnes, men at vi skal granske teorienes analogibruk kritisk i forhold til alle de faktorer vi skal skrive om. Slik kan vi finne ut om for eksempel det muslimske kabylske huset passer som analogi til gressbakkentufter i Varanger, samiske kåter eller middelalderhus i England. Vi må tenke kritisk rundt det vi skal skrive om på alle nivåer i analysen. Hvis vi for eksempel skal skrive om kjønn og rom må vi først ta stilling til hvorvidt strukturalistisk arkeologi har noe

å tilføre eller om det å bruke strukturalistisk arkeologi gjør resten av analysen unødig fordi variasjon blir noe vi bare må se bort fra.

Jeg mener det er mulig å etterstrebe en maksimering av objektivitet også i analyser av kjønn og rom hvis vi blir mer refleksive i forhold til analogier på alle nivåer. Mangfold kan også betraktes som viktig i forhold til analogier. Det blir for eksempel ikke mye mangfold i vår fremstilling av forhistorien hvis vi alle skal trekke analogier fra Yates beskrivelse av den samiske kåten. Jeg tror også at vi må bli mer refleksive og mangfoldige i forhold til det arkeologiske materialet, og ikke bare bruke det som bevismateriale for våre teorier. Skal vi analysere kjønn og rom tror jeg vi må ta i bruk alle deler av materialet (også løse artefakter) og se på konteksten slik at vi kan bruke relasjonelle analogier, i stedet for bare å se på selve husformen og finne ut om det kan deles i to (hvilket hus kan ikke deles i to?). Med en økt fokus på analogier og sirkelslutninger, samt en mer reflektert og mangfoldig anvendelse av det arkeologiske materialet, tror jeg det er mulig at vi kan oppnå en bedre kjønnet framstilling i våre tolkninger.

LITTERATURLISTE

- Altenberg, Karin 1999: Kvinnan, mannen, härden och plogen – om könsrollsmönster i de medeltida bosättningarna på Dartmoor och Bodmin Moor, England. I *Han Hon Den Det – Att integrera genus och kön i arkeologi*, red. av Camilla Caesar, Ingrid Gustin, Elisabeth Iregren, Bodil Petersson, Elisabeth Rudebeck, Erika Räf og Louise Ströbeck. University of Lund, Institute of Archaeology, Report series No. 65. s. 26-36.
- Ascher, Robert 1961: Analogy in Archaeological Interpretation. *Southwestern Journal of Anthropology* 17:317-325.
- Austin, David og Julian Thomas, 1990: The "Proper Study" of Medieval Archaeology: a Case Study. I *From the Baltic to the Black Sea, Studies in Medieval Archaeology*, red. av David Austin og Leslie Alcock, s. 43-78. Unwin Hyman, London.
- Barrett, John C. 2001: Agency, the Duality of Structure, and the Problem of the Archaeological Record. I *Archaeological Theory Today*, red. av Ian Hodder, s. 141-164. Polity Press, Cambridge.
- Berggren, Åsa og Mats Burström (red.) 2002: *Reflexiv fältarkeologi? Återsken av ett seminarium*. Riksantikvarieämbetet, Stockholm.
- Binford, Lewis 1967: Smudge Pits and Hide Smoking: The Use of Analogy in Archaeological Reasoning. *American Antiquity* 32 (1):1-12.
- Binford, Lewis 1977: Historical Archaeology Is It Historical or Archaeological? I *Historical Archaeology and the Importance of Material Things*, red. av Leland Ferguson, s. 13-22. Society for Historical Archaeology, Tucson.
- Binford, Lewis 1981: *Bones; Ancient Men and Modern Myths*. New York.
- Binford, Lewis 1983a: *In Pursuit of the Past. Decoding the Archaeological Record*. Thames and Hudson, London.
- Binford, Lewis 1983b: Objectivity - Explanation - Archaeology - 1981. I *Working at Archaeology*, red. av Lewis Binford, s. 45-55. Academic Press, New York.
- Bourdieu, Pierre 1977a: *Outline of a Theory of Practice*. Cambridge University Press, Cambridge.
- Bourdieu, Pierre 1977b: The Kabyle house and the world reversed. I *Algeria 1960: essays* av Pierre Bourdieu, s. 133-153. Cambridge University Press, Cambridge.
- Bourdieu, Pierre 1999: *Den manliga dominansen*. Daidalos, Göteborg.

- Bourdieu, Pierre 2000: Passport to Duke. I *Pierre Bourdieu, Fieldwork in Culture*, red. av Nicholas Brown og Imre Szeman, s. 241-246. Rowman and Littlefield, Lanham.
- Brown, Nicholas og Imre Szeman 2000: Introduction: Fieldwork in Culture. I *Pierre Bourdieu, Fieldwork in Culture*, red. av Nicholas Brown og Imre Szeman, s. 1-16. Rowman and Littlefield, Lanham.
- Bruhns, Karen Olsen 1991: Sexual Activities: Some Thoughts on The Sexual Division of Labor And Archaeological Interpretation. I *The Archaeology of Gender, Proceedings of the 22nd Annual Chacmool Conference*, red. av Dale Walde og Noreen D. Willows, s. 420-429. Archaeological Association of the University of Calgary, Calgary.
- Caws, Peter 1990: *Structuralism, The Art of the Intelligible*. Humanities Press International, London.
- Chase, Sabrina M. 1991: Polygyny, Architecture and Meaning. I *The Archaeology of Gender, Proceedings of the 22nd Annual Chacmool Conference*, red. av Dale Walde og Noreen D. Willows, s. 150-158. Archaeological Association of the University of Calgary, Calgary.
- Clark, John Grahame Douglas 1954: *Excavations at Star Carr, An Early Mesolithic Site at Seamer Near Scarborough, Yorkshire*. Cambridge University Press, Cambridge.
- Cohen, Shaye J.D. 1987: *From the Maccabees to the Mishnah*. Westminster Press, Philadelphia.
- Conkey, Margaret W. og Joan M. Gero 1991: Tensions, Pluralities, and Engendering Archaeology: An Introduction to Women and Prehistory. I *Engendering Archaeology, Women and Prehistory*, red. av Joan M. Gero og Margaret W. Conkey, s. 3-30. Blackwell, Oxford.
- Conkey, Margaret W. og Joan M. Gero 1997: Programme to Practice: Gender and Feminism in Archaeology. *Annual Review of Anthropology* 26:411-437.
- Conkey, Margaret W. og Janet D. Spector 1998 [1984]: Archaeology and the Study of Gender. I *Reader in Gender Archaeology*, red. av Kelley Hays-Gilpin og David S. Whitley, s. 11-45. Routledge, London.
- Dobres, Marcia-Anne 1988: Feminist Archaeology and Inquiries into Gender Relations: Some Thoughts on Universals, Origin Stories, and Alternating Paradigms. *Archaeological Review from Cambridge* 7 (1):30-44.

- Doniger, Wendy 1989: Structuralist Universals versus Psychoanalytic Universals. *History of Religions: an International Journal for Comparative Historical Studies*, 28 (3):267-281.
- Donley, Linda Wiley 1982: House Power: Swahili Space and Symbolic Markers. I *Symbolic and Structural Archaeology*, red. av Ian Hodder, s. 63-73. Cambridge University Press, Cambridge.
- Engelstad, Ericka 2001: Gender, Feminism and Sexuality in Archaeological Studies. *International Encyclopedia of the Social & Behavioral Sciences*, red. av Neil J Smelser og Paul B. Baltes, s. 6002-6006. Elsevier, Amsterdam.
- Engelstad, Ericka 2004: Another F-word? Feminist Gender Archaeology. I *Combining the Past and the Present: Archaeological perspectives on society*, red. av Terje Oestigaard, Nils Anfinset og Tore Saetersdal, s. 39-45. BAR International Series 1210.
- Fjellström, Phebe 1985: *Samernas samhälle i tradisjon och nutid*. P.A. Norstedt & Söners, Stockholm.
- Ford, James A. 1955: The Puzzle at Poverty Point. *Natural History* LXIV, No 9:466-72.
- Fowler, Bridget 1997: *Pierre Bourdieu and Cultural Theory, Critical Investigations*. SAGE Publications, London.
- Giddens, Anthony 1981: *A Contemporary Critique of Historical Materialism*. Macmillan, London.
- Giddens, Anthony 1982: *Profiles and Critiques in Social Theory*. Macmillan, London.
- Giddens, Anthony 1987: *Social Theory and Modern Sociology*. Polity, London.
- Gilchrist, Roberta 1994: *Gender and Material Culture, the Archaeology of Religious Women*. Routledge, London.
- Gorman, Alice C. 1993: Theories of Prehistoric Inequality: Hobbes, Freud and Engels. I *Women in Archaeology, A Feminist Critique, Occasional Papers in Prehistory*, red. av Hilary du Cros og Laurajane Smith. No 23:46-50. Australian National University, Canberra.
- Haraway, Donna 1991: Situated Knowledges: The Science Question in Feminism and the Privilege of Partial Perspective. I *Simians, Cyborgs and Women: The Reinvention of Nature*, red. av Donna Haraway, s. 183-201. Free Association Books, London.
- Harding, Sandra 1991: *Whose Science? Whose Knowledge? Thinking from Women's Lives*. Cornell University Press, New York.

- Harding, Sandra 1993a: Rethinking Standpoint Epistemology: What Is "Strong Objectivity"? I *Feminist Epistemologies*, red. av Linda Alcoff og Elizabeth Potter, s. 49-82. Routledge, London.
- Harding, Sandra 1993b [1986]: *The Science Question in Feminism*. Cornell University Press, Ithaca.
- Hawkes, Christopher 1954: Archaeological Theory and Method: Some Suggestions from the Old World. *American Anthropologist* 56:155-168.
- Hill, Erica 1998: Gender-Informed Archaeology: The Priority of Definition, the Use of Analogy, and the Multivariate Approach. *Journal of Archaeological Method and Theory*, 5 (1):99-127.
- Hjørungdal, Tove 1991: *Det skjulte kjønn. Patriarkal tradisjon og feministisk visjon i arkeologien belyst med fokus på en jernalderkontekst*. Acta Archaeologica Lundensia, Series in 8° (19).
- Hodder, Ian 1982a: *The Present Past, an Introduction to Anthropology for Archaeologists*. Batsford, London.
- Hodder, Ian (red) 1982b: *Symbolic and Structural Archaeology*. Cambridge University Press, Cambridge.
- Hodder, Ian 1985: Postprocessual Archaeology. *Advances in Archaeological Method and Theory* 8:1-26.
- Hodder, Ian 1986: *Reading the Past: Current Approaches to Interpretation in Archaeology*. Cambridge University Press, Cambridge.
- Hodder, Ian 1987: The Meaning of Discard: Ash and Domestic Space in Baringo. I *Method and Theory for Activity Area Research: an Etnoarchaeological Approach*, red. av Susan Kent, s. 424-448. Columbia University Press, New York.
- Hodder, Ian (red) 1989: *The Meanings of Things, Material Culture and Symbolic Expression*. Unwin Hyman, London.
- Hodder, Ian 1997: 'Always momentary, fluid and flexible': towards a reflexive excavation methodology. *Antiquity* 71:691-700.
- Hodder, Ian 1999: *The Archaeological Process, An Introduction*. Blackwell, Oxford.
- Jenkins, Alan 1979: *The Social Theory of Claude Lévi-Strauss*. The Macmillan Press, London.

- Johansen, Heidi Merete 1998: *Fra yngre steinalder til tidlig metalltid i Finnmark, En kritisk diskusjon av tolkninger og begreper med utgangspunkt i hustuftene*. Hovedfagsoppgave i arkeologi, Universitetet i Tromsø.
- Johnson, Matthew 1986: Assumptions and Interpretations in the Study of the Great Rebuilding. *Archaeological Review from Cambridge* 5 (2):141-153.
- Josephos, Flavius 1926 [sent første århundre e.Kr.]: Against Apion og The Life. I *Josephus*, volum 1, oversatt av H. St. J. Thackeray, M.A. William Heinemann, London.
- Kuper, Adam 1980: Symbolic Dimensions of the Southern Bantu Homestead. *Africa* 50:8-23.
- Lane, Michael 1970: Introduction. I *Structuralism, A Reader*, red. av Michael Lane, s. 11-39. Butler and Tanner LTD, London.
- Leacock, Eleanor og June Nash 1982: Ideologies of Sex: Archetypes and Stereotypes. I *Cross-Cultural Research at Issue*, red. av Leonore Loeb Adler, s. 193-207. Academic Press, New York.
- Leem, Knud 1975 [1767]: *Beskrivelse over Finmarkens lapper*. Rosenkilde og Bagger, København.
- Leem, Knud 1978 [1808]: *An Account of the Laplanders of Finmark*. Faksimileutgave av originalutgave, Ann Arbor, London.
- Lèvi-Strauss, Claude 1963: The Bear and the Barber. The Henry Myers Lecture 1962. *The Journal of the Royal Anthropological Institute of Great Britain and Ireland* 93:1-11.
- Lèvi-Strauss, Claude 1979: *Myth and Meaning*. Schocken Books, New York.
- Lèvi-Strauss, Claude 1987: *Det vilda tänkande*. Arkiv, Lund.
- Lèvi-Strauss, Claude 1993: *Structural Anthropology I*. Penguin, Harmondsworth.
- Lowell, Julie C. 1991: Reflections of Sex Roles in the Archaeological Record: Insights From Hopi and Zuni Ethnographic Data. I *The Archaeology of Gender, Proceedings of the 22nd annual Chacmool Conference*, red. av Dale Walde og Noreen D. Willows, s. 452-461. Archaeological Association of the University of Calgary, Calgary.
- Lundø, Siv Anita 2002: *Feministiske perspektiv på representasjon av kjønn i arkeologisk formidling, eksemplifisert ved en innholdsanalyse av populærvitenskapelige tidsskrift*. Hovedfagsoppgave i arkeologi, Universitetet i Tromsø.

- Löw, Bengt 1956: Johannes Schefferus och hans Lapponia, förord. I *Lappland* av Johannes Schefferus, s. 9-23. Almqvist & Wiksells, Uppsala.
- Manker, Ernst 1956: Förord av utgivaren. I *Lappland* av Johannes Schefferus, s. 7-8. Almqvist & Wiksells, Uppsala.
- Marcén, Paloma Gonszález og Robert Risch 1990: Archaeology and Historical Materialism: Outsider's Reflections on Theoretical Discussions in British Archaeology. I *Writing the Past in the Present*, red. av Frederick Baker og Julian Thomas, s. 94-104. St. David's University College, Lampeter.
- Meskell, Lynn 2001: Feminism in Archaeology. I *Encyclopedia of Feminist Theories*, red. av Lorraine Code, s. 26-27. Routledge, London.
- Moore, Henrietta L. 1988: *Feminism and Anthropology*. Polity Press, Oxford.
- Morgan, Lewis H. 1975 [1878]: Ancient Society. I *Highpoints in Anthropology*, red. av Paul Bohannon og Mark Glazer, s. 32-41. Knopf, New York.
- Murdock, George P. og Caterina Provost 1973: Factors in the Division of Labor By Sex: A Cross-Cultural Analysis. *Ethnology* 12:203-225.
- Myrvoll, Elin 1992: *Stil og samfunn. En analyse av materiell symbolisme og sosiale relasjoner i Varanger 2200 f.Kr - Kr.f.* Magistergradsavhandling i arkeologi, Universitetet i Tromsø.
- Nesheim, Asbjørn 1975: Efterord. I *Beskrivelse av Finmarkens lapper*, av Knut Leem, s. 3-10. Rosenkilde og Bagger, København.
- Neustupný, Evzen 1993: *Archaeological Method*. Cambridge University Press, Cambridge.
- Nilsson, Sven 1991 [1866]: *Skandinaviska Nordens ur-invånare, ett försök i komparativa Ethnografien*. Första bandet. Stenåldern. Arkeo-förlaget, Gamleby.
- Ohnuki-Tierney, Emiko 1972: Spatial Concepts of the Ainu of the Northwest Coast of Southern Sakhalin. *American Anthropologist* 74:426-457.
- Olsen, Bjørnar 1997: *Fra Ting til Tekst, Teoretiske perspektiv i arkeologisk forskning*. Universitetsforlaget, Oslo.
- Orme, Bryony 1981: *Anthropology for Archaeologists: an Introduction*. Duckworth, London.
- Pehrson, Robert N. 1957: *The Bilateral Network of Social Relations in Kōnkāma Lapp District*. Publication 3, Bloomington: Indiana Research Center in Anthropology, Folklore and Linguistics.

- Renfrew, Colin og Paul Bahn 1996: *Archaeology, Theories, Methods and Practice*. Thames and Hudson, London.
- Robbins, Derek 2000: *Bourdieu and Culture*. SAGE Publications, London.
- Roberts, Catherine 1993: A Critical Approach to Gender as a Category of Analysis in Archaeology. I *Women in Archaeology, A Feminist Critique, Occasional Papers in Prehistory*, red. av Hilary du Cros og Laurajane Smith. NO 23:16-21. Australian National University, Canberra.
- Rustad, Linda M. 1998: Kunnskap som delvise forbindelser. I *Betatt av viten. Bruksanvisninger til Donna Haraway*, red. av Kristin Asdal, Anne-Jorunn Berg, Brita Brenna, Ingunn Moser og Linda M. Rustad, s. 120-144. Spartacus, Oslo.
- Ränk, Gustav 1949: Grundprinciper för disponeringen av utrymmet i de Lapska kåtorna och gammerna. *Folkliv* 12-13:87-111.
- Saussure, Ferdinand de 1970: *Kurs i allmän lingvistik*. Bo Cavefors Bokförlag, Staffanstorps.
- Sayers, Peig 1962: *An Old Woman's Reflections*. Oxford University Press, Oxford.
- Schanche, Kjersti 1994: *Gressbakkentuftene i Varanger, Boliger og sosial struktur rundt 2000 f.Kr.* Dr. art. avhandling i arkeologi, Universitetet i Tromsø.
- Schefferus, Johannes 1956 [1673]: *Lapland* [Lapponia]. Almqvist & Wiksells, Uppsala.
- Schefferus, Johannes 1971 [1674]: *The History of Lapland, wherein Are Shewed the Original, Manners, Habits, Marriages, Conjurations, &c. of that People*. Facsimileutgave. Rediviva, Stockholm.
- Schiebinger, Londa 1999: *Has Feminism Changed Science*. Harvard University Press, Cambridge, Massachusetts.
- Scott, Eleanor 1997: Introduction: On the Incompleteness of Archaeological Narratives. I *Invisible People and Processes, Writing Gender and Childhood into European Archaeology*, red. av Jenny Moore og Eleanor Scott, s. 1-12. Leicester University Press, London.
- Shaw, William H. og L. R. Ashley 1983: Analogy and Inference. *Dialogue, Canadian Philosophical Review* 22:415-432.
- Small, David B. 1987: Toward a Competent Structuralist Archaeology: A Contribution from Historical Studies. *Journal of Anthropological Archaeology* 6:105-121.
- Stahl, Ann Brower 1993: Concepts of Time and Approaches to Analogical Reasoning in Historical Perspective. *American Antiquity* 58 (2):235-260.

- Tanner, Adrian 1979: *Bringing Home Animals, Religious Ideology and Mode of Production of the Mistassini Cree Hunters*. C. Hurst, London.
- Trigger, Bruce G. 1996: *Arkeologiens Idéhistorie*. Pax, Oslo.
- Tringham, Ruth 1994: Engendered Places in Prehistory. *Gender, Place and Culture* 1 (2):169-203.
- Ucko, Peter J. 1969: Ethnography and Archaeological Interpretation of Funerary Remains. *World Archaeology* 1:262-277.
- Uemov, A. I. 1970: The Basic Forms and Rules of Inference by Analogy. I *Problems in The Logic of Scientific Knowledge*, red. av P.V. Tavanec, s. 266-311. D. Reidel Publishing, Dordrecht.
- Valen, Gerd 1994: *Kjønnsrelasjoner i fortidige jeger-samler-samfunn: de arkeologiske forestillingene og bevisene. En analyse av fagtradisjonene og "feminisme" i norsk arkeologi*. Hovedfagsavhandling i Arkeologi, Universitetet i Tromsø.
- Valen, Gerd 1995: Hva har endringen i analogibruken betydd for fremstillingen av kjønnsrelasjoner i arkeologien? *K.A.N.* 19-20:23-34.
- Watson, Patty Jo og Mary C. Kennedy 1991: The Development of Horticulture in the Eastern Woodlands of North America: Women's Role. I *Engendering Archaeology, Women and Prehistory*, red. av Joan M. Gero og Margaret W. Conkey, s. 255-275. Blackwell, Oxford.
- Weitzenfeld, Julian S. 1984: Valid Reasoning by Analogy. *Philosophy of Science* 51:137-149.
- Wylie, Alison 1982: Epistemological Issues Raised by a Structuralist Archaeology. I *Symbolic and Structural Archaeology*, red. av Ian Hodder, s. 39-46. Cambridge University Press, Cambridge.
- Wylie, Alison 1985: The Reaction Against Analogy. *Advances in Archaeological Method and Theory* 8:63-111.
- Wylie, Alison 1988: 'Simple' Analogy and the Role of Relevance Assumptions: Implications of Archaeological Practice. *International Studies in the Philosophy of Science* 2:134-150.
- Wylie, Alison 1991: Gender Theory and the Archaeological Record: Why Is There No Archaeology of Gender. I *Engendering Archaeology, Women and Prehistory*, red. av Joan M. Gero og Margaret W. Conkey, s. 31-54. Blackwell, Oxford.

- Wylie, Alison 1999: Why Should Historical Archaeologists Study Capitalism? The Logic of Question and Answer and the Challenge of Systemic Analysis. I *Historical Archaeologies of Capitalism*, red. av Mark P. Leone og Parker B. Potter, Jr., s. 23-50. Kluwer Academic / Plenum, New York.
- Wylie, Alison 2000: Questions of Evidence, Legitimacy, and the (Dis)unity of Science. *American Antiquity* 65 (2):227-237.
- Wylie, Alison 2002: The Constitution of Archaeological Evidence, Gender Politics and Science. I *Thinking From Things*, red. av Alison Wylie, s. 185-199. University of California Press, Berkeley.
- Yates, Timothy 1989: Habitus and Social Space: Some Suggestions About Meaning in the Saami (Lapp) Tent ca. 1700-1900. I *The Meanings of Things, Material Culture and Symbolic Expression*, red. av Ian Hodder, s. 249-262. Unwin Hyman, London.